

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра кримінального права

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО
УКРАЇНИ. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА»

відповідно до вимог ECTS для студентів II курсу

4-те видання, перероблене і доповнене

Харків
2020

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Кримінальне право України. Загальна частина» відповідно до вимог ECTS для студентів II курсу / уклад.: В. І. Тютюгін, Ю. В. Баулін та ін. – 4- те вид., переробл. і допов. – Х., 2020. – с.

У к л а д а ч і:

Ю. В. Баулін, А.А. Байда, В. І. Борисов, М.В. В'юнник,
М. Є. Григор'єва, Ю. В. Гродецький, А. В. Горностай, Т. М. Гуд,
Л. М. Демидова, О. В. Євдокимова, В. В. Ємельяненко, Ю. Ю. Забуга, О. В.
Зайцев, І. О. Зінченко, Н. В. Маслак, Т. О. Михайличенко, Р. С. Орловський, А.
С. Осадча, Ю. А. Пономаренко, О. Е. Радутний, Ю.С. Таволжанская, В. Я.
Тацій, В. І. Тютюгін, О. В. Ус, О. В. Харитонова, С. О. Харитонов Є. В.
Шевченко, М. В. Шепитько, Шульженко Н.В.

З М І С Т

Вступ.....	4
КРИТЕРІЇ оцінювання рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни «Кримінальне право України. Загальна частина» при поточному контролі знань.....	7
КРИТЕРІЇ оцінювання рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни «Кримінальне право України. Загальна частина» при підсумковому контролі знань.....	9
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА».....	12
Розділ I. Кримінальне право: поняття, джерела, завдання, функції, принципи та система. Наука кримінального права.....	
Розділ II. Закон про кримінальну відповідальність	
Розділ III. Кримінальне правопорушення та його види.....	
Розділ IV. Кримінальна відповідальність.....	
Розділ V. Склад кримінального правопорушення.....	
Розділ VI. Об'єкт кримінального правопорушення.....	
Розділ VII. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення..	
Розділ VIII. Суб'єкт кримінального правопорушення.....	
Розділ IX. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення..	
Розділ X. Стадії кримінального правопорушення.....	
Розділ XI. Співучасть у кримінальному правопорушенні.....	
Розділ XII. Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень.....	
Розділ XIII. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння.....	
Розділ XIV. Звільнення від кримінальної відповідальності.....	
Розділ XV. Покарання та його мета.....	
Розділ XVI. Система та види покарань.....	

Розділ XVII. Призначення покарання.....	
Розділ XVIII. Звільнення від покарання та його відбування.....	
Розділ XIX. Судимість.....	
Розділ XX. Інші заходи кримінально-правового характеру.....	
Розділ XXI. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.....	
ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ.....	

В С Т У П

Кримінальне право України є однією з фундаментальних навчальних дисциплін для підготовки фахівців за спеціальністю «Правознавство», метою якої є засвоєння основних положень про злочин та відповідальність за нього.

Курс Загальної частини кримінального права допоможе опануванню студентами II курсу положень Загальної частини кримінального права України, а саме: поняття кримінального права, його системи та функцій; поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознак і значення; підстави кримінальної відповідальності; поняття кримінального правопорушення та складу кримінального правопорушення, їх співвідношення; поняття і значення стадій вчинення кримінального правопорушення, співучасті у кримінальному правопорушенні; поняття системи і видів покарань, загальних засад і спеціальних правил призначення покарання; звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, інших заходів кримінально-правового характеру тощо.

При вивченні Загальної частини кримінального права застосовуються такі форми навчальної роботи, як: лекції, практичні заняття, колоквиуми, самостійна та індивідуальна робота студентів, що забезпечуються програмою даного курсу, завданнями до них, викладеними у посібнику, інших дидактичних матеріалах кафедри, тестами і т. ін.

Самостійна робота передбачає:

- виконання домашніх завдань згідно з навчальним планом, підготовку до практичних занять та колоквиумів;
- доопрацювання матеріалів лекцій;
- самостійне вивчення тем, що лише опорно згадуються в лекційному курсі;
- роботу в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової літератури (наводиться після кожної теми);
- роботу над рекомендованими матеріалами юридичної практики.

Індивідуальна робота студента може включати у себе:

- підготовку есе, рефератів, наукових доповідей, інших аналітичних матеріалів та їх презентацію;
- участь у роботі наукових гуртків та студентських наукових конференцій, інших навчальних та наукових заходів з кримінально-правової тематики;
- узагальнення матеріалів судової практики;
- роботу в студентських дослідницьких мікрогрупах з розробки запропонованих навчальних проектів;
- отримання консультацій у викладачів кафедри;
- стажування в правоохоронних органах, адвокатських установах з кримінально-правовою спеціалізацією;
- консалтинг у «Юридичній клініці» з кримінально-правової проблематики;
- участь у просвітницьких проектах з кримінального права для школярів;
- інші форми індивідуальної роботи за погодженням з викладачем.

*Об'єктами контролю рівня підготовки студентів є такі **блоки компетенцій**:*

- *знання* законодавства (основних положень Загальної частини Кримінального кодексу України 2001 р., його інститутів, категорій та понять,

інших нормативно-правових актів, необхідних для засвоєння змісту Загальної частини кримінального права); орієнтування в ключових рішеннях Конституційного Суду України та положеннях міжнародних договорів України, що стосуються Загальної частини кримінального права (особливо Європейської Конвенції з прав людини 1950 р. і протоколів до неї), практиці ЄСПЛ (зокрема, «модельних рішеннях»), рішеннях Верховного Суду та постановях Пленуму Верховного Суду; швидкість та оперативність в пошуку необхідної інформації; відстеження змін у законодавстві; здатність висловлювати обґрунтоване судження відносно актуальних правових питань; знайомство з кримінально-правовою літературою, періодичними виданнями; моніторинг юридичного інформаційного простору;

– *уміння* тлумачити чинне кримінальне законодавство України і правильно його застосовувати, розуміти його функції та значення; правильно, з неухильним дотриманням правових засад, вирішувати питання щодо ознак кримінального правопорушення та підстав і меж кримінальної відповідальності, призначення покарання, застосування інших заходів кримінально-правового характеру; визначати підстави та умови різних видів звільнення від кримінальної відповідальності та покарання; аналізувати тенденції юридичної теорії та практики і оцінювати кримінально-правову реальність з урахуванням правових принципів;

– *робота з текстом* (ясність та логічність у письмовому викладенні своїх думок; дотримання смислової структури тексту; аргументація власної точки зору; врахування цільової аудиторії документа; відсутність помилок у письмі, дотримання загальнописьмових стандартів);

– *стратегічне та критичне мислення* (здатність виявляти причинно-наслідкові зв'язки, закономірності та ризики при розгляді конкретних кейсів; аналіз усіх альтернативних варіантів їх розв'язання; системне бачення пропонуєваних рішень; оцінка роботи по завершенню проєктів);

– *ефективні комунікації* (володіння грамотним юридичним мовленням та багатим словником; вміння виділити головне, цікаво і доступно представити

інформацію аудиторії; здатність правильно задавати уточнюючі питання для успішного виконання завдання; вміння відстояти власну позицію, не завдаючи шкоди опонентові, не губитися під час «провокативних» запитань; спокійна, впевнена і ввічлива манера спілкування; толерантність до партнера по співбесіді чи проекту; здатність навчатися новому, амбіційність в постановці цілей; намагання отримати «зворотний зв'язок» по завершенню дискусії; підтримка колег та обмін отриманим досвідом, здатність працювати в командних проектах);

– *проактивність* (ініціативність, системність і своєчасність у підготовці усіх форм навчальної роботи; застосування елементів ефективного планування власної навчальної підготовки; лояльність до цінностей Університету в цілому та університетської кримінально-правової школи зокрема; висловлення ідей по оптимізації навчального курсу; готовність працювати для подолання дефіциту компетенцій).

Оцінка блоків компетенцій здійснюється протягом усього навчального року (III–IV семестри) і з урахуванням результатів підсумкових контрольних робіт, що проводяться наприкінці кожного семестру в тестовому вигляді. Загальний підсумковий контроль знань отримує вираз у результатах семестрового заліку та курсового іспиту.

КРИТЕРІЇ

оцінювання рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни

«Кримінальне право України.

Загальна частина»

при поточному контролі знань

Вид контролю	Загальна кількість балів у семестрі	Зміст оцінювання	Підсумкові бали допуску до іспиту за III, IV семестри
Підсумковий III семестр	Мах – 20 Балів	10 балів – підсумкова контрольна	

досесійний залік	Min – 10 балів	робота (позитивними є бали від 3 до 10, бали 0–1–2 – перескладаються) 10 балів – загальна відповідність заявленим компетенціям	
Підсумковий IV семестр Допуск до іспиту	Max – 20 балів Min – 10 балів	10 балів – підсумкова контрольна робота (позитивними є бали від 3 до 10, бали 0–1–2 – перескладаються) 10 балів – загальна відповідність заявленим компетенціям	
			Max – 40 балів 20 балів – підсумкові контрольні роботи в III та IV семестрах 20 балів – загальна відповідність заявленим компетенціям за два семестри Min – 20 балів обов'язковим при мінімальній кількості балів є виконання у

			кожному семестрі підсумкової контрольної роботи з одержанням позитивних балів (3 та вище)
--	--	--	---

КРИТЕРІЇ

оцінювання рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни

«Кримінальне право України. Загальна частина»

при підсумковому контролі знань

Вид контролю	Кількість балів	Критерії
Іспит	Мах – 60 балів («відмінно» за національною шкалою)	Оцінку «5» – «відмінно» заслуговує студент, який виявляє всебічне, систематичне і глибоке знання програмного матеріалу, бездоганно засвоїв основну літературу та знайомий з додатковою літературою з предмета, продемонстрував здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі, вміння ілюструвати теоретичні знання положеннями законодавчих актів, прикладами із судової практики, всі питання

		<p>розкрив повно, без помилок і погрішностей. Також оцінку «5» заслуговує студент, який всі питання розкрив досить повно, однак з незначною кількістю несуттєвих (технічних) помилок у відповіді.</p> <p>За шкалою ECTS: A – загальна кількість – 90–100 балів (відмінно) – відмінне засвоєння та викладання програмного матеріалу, лише з незначною кількістю помилок.</p> <p>Оцінку «4» – «добре» заслуговує студент, який виявив в достатній мірі повне знання основного програмного матеріалу, засвоїв навчальну літературу з предмету та виявив вміння орієнтуватись в ній, показав системний характер знань при викладенні програмного матеріалу, проявив належні навички в ілюструванні теоретичних знань положеннями законодавчих актів, прикладами з практики, всі питання розкрив без помилок, однак є незначна неповнота у відповіді на питання. Також «4» заслуговує студент, який всі питання розкрив досить повно, однак у відповіді</p>
--	--	---

	<p>Min – 35 балів («задовільно» за національною шкалою)</p> <p>0 балів</p>	<p>є неточності, неповнота.</p> <p>За шкалою ECTS:</p> <p>B – загальна кількість – 80–89 балів – (дуже добре) – вище середнього рівня, достатнє ґрунтовне знання матеріалу за відсутності суттєвих помилок, але є певна неповнота і неточності у відповіді.</p> <p>C – загальна кількість – 75–79 балів – добре – у цілому вірна відповідь на запитання, але з певною кількістю незначних помилок.</p> <p>Оцінку «3» – задовільно» заслуговує студент, який виявив певні (мінімальні) необхідні знання матеріалу, але допустив помилки, суттєві неточності і погрішності у своїй відповіді, розкрив питання неповно, припустився суттєвих неточностей у відповіді.</p> <p>Оцінку «3» – задовільно» заслуговує також студент, який не зміг відповісти на одне з питань екзаменаційного білету, але відповів на додаткові запитання з програмного матеріалу.</p> <p>За шкалою ECTS:</p> <p>D – загальна кількість – 70–74 бала – (задовільно) – непогано, але зі значною кількістю недоліків.</p>
--	--	--

		<p>E – загальна кількість – 60–69 балів – (достатньо) – підготовка задовольняє мінімальним критеріям.</p> <p>Оцінку «2» – незадовільно» заслуговує студент, який виявив відсутність знань значної частини основного програмного матеріалу, допустив істотні помилки у своїй відповіді, значну неповноту в розкритті питань. Також «2» заслуговує студент, який не зумів відповісти на питання, виявив повне незнання програмного матеріалу.</p> <p>За шкалою ECTS:</p> <p>FX – загальна кількість – 20–59 балів – (незадовільно) – суттєві прогалини в знаннях по значній кількості програмного матеріалу, наявність істотних помилок при відповіді на іспиті, потрібна додаткова підготовка для засвоєння дисципліни і перескладання іспиту.</p>
		<p>F – 1–19 балів – (дуже незадовільно) – відсутність знань по значній частині основного програмного матеріалу, неможливість продовження навчання без проходження повторного курсу з дисципліни</p>

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА»

Розділ I. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ, ДЖЕРЕЛА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА СИСТЕМА. НАУКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Кримінальне право: його поняття та ознаки як самостійної галузі права.
Предмет, метод, завдання, функції та принципи кримінального права.
Джерела кримінального права та його система.
Кримінальне право та суміжні галузі права.
Наука кримінального права, її предмет, метод, завдання.

Розділ II. ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Закон про кримінальну відповідальність: поняття, ознаки, функції, специфічні риси та значення.

Структура Кримінального кодексу України. Диспозиції, санкції статей, примітки до статей Особливої частини КК: поняття та види.

Тлумачення закону про кримінальну відповідальність.

Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі

Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі. Визначення часу вчинення кримінального правопорушення. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі. Конституція України про зворотну дію закону. Проблема застосування проміжного закону про кримінальну відповідальність.

Чинність закону про кримінальну відповідальність в просторі. Зміст територіального принципу. Поняття місця вчинення кримінального правопорушення. Зміст принципів громадянства, універсального (космополітичного), та реального.

Правові наслідки засудження особи за межами України.

Видача (екстрадиція) особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення; передача особи, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення; перейняття кримінального провадження іноземної держави; виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами.

Розділ III. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЙОГО ВИДИ

Соціальна природа кримінального правопорушення. Історично мінливий характер поняття кримінального правопорушення. Криміналізація і декриміналізація суспільно небезпечних діянь.

Кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, види. Неприпустимість застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією.

Малозначне діяння: поняття, ознаки, правові наслідки, значення для поняття кримінального правопорушення.

Місце кримінального правопорушення в системі правопорушень. Відмежування кримінального правопорушення від інших правопорушень.

Класифікація кримінальних правопорушень за їх тяжкістю. Кримінальний проступок та злочин, їх співвідношення. Види злочинів. Значення класифікації кримінальних правопорушень для кримінальної відповідальності та покарання.

Розділ IV. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності: поняття та ознаки. Момент виникнення та припинення кримінальної відповідальності. Підстава кримінальної відповідальності та форми її реалізації.

Розділ V. СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Складу кримінального правопорушення: поняття, функції та значення. Співвідношення понять кримінального правопорушення і складу кримінального правопорушення.

Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення, їх зміст і органічна єдність. Види складів кримінального правопорушення.

Поняття кваліфікації кримінального правопорушення та її значення.

Розділ VI. ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Об'єкт кримінального правопорушення: поняття та значення.

Класифікація (види) об'єктів кримінального правопорушення, їх значення. Види безпосереднього об'єкту.

Предмет кримінального правопорушення: його поняття та місце в структурі складу кримінального правопорушення. Відмінність предмета від об'єкта кримінального правопорушення.

Потерпілий від кримінального правопорушення.

Розділ VII. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Об'єктивної сторони кримінального правопорушення: поняття, обов'язкові та факультативні ознаки, значення.

Діяння: поняття, ознаки, форми та види. Умови кримінальної відповідальності за кримінально протиправну бездіяльність.

Значення непереборної сили, фізичного і психічного примусу для вирішення питання про кримінальну відповідальність за суспільно небезпечне діяння (дію чи бездіяльність).

Суспільно небезпечні наслідки як ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення: поняття, види, значення. Кримінальні правопорушення з матеріальним, формальним та усіченим складами, значення такого поділу.

Причинний зв'язок у кримінальному праві: поняття, види, порядок (умови) встановлення та значення.

Спосіб, засоби (знаряддя), обстановка, місце, час вчинення кримінального правопорушення як факультативні ознаки, що характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення: поняття, кримінально-правове значення.

Розділ VIII. СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Суб'єкт кримінального правопорушення: поняття та ознаки. Фізична особа як обов'язкова ознака суб'єкту. Проблема визнання юридичної особи суб'єктом кримінального правопорушення в науці кримінального права та її вирішення в законі про кримінальну відповідальність.

Осудність як обов'язкова ознака суб'єкту кримінального правопорушення: поняття та критерії.

Неосудність: поняття та критерії. Формула неосудності. Правові наслідки визнання особи неосудною. Питання про кримінальну відповідальність особи, яка захворіла на психічну хворобу після вчинення кримінального правопорушення.

Обмежена осудність: поняття, значення, правові наслідки визнання особи обмежено осудною.

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Загальний та знижений вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Критерії, покладені в основу зниження віку кримінальної відповідальності. Особливості встановлення віку особи за відсутності документів, що його підтверджують.

Види суб'єкта кримінального правопорушення: загальний і спеціальний суб'єкт. Службова особа як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види.

Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Обґрунтування відповідальності за вчинення кримінального правопорушення у такому стані.

Розділ IX. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, її обов'язкові та факультативні ознаки, значення.

Вина: поняття та значення.

Форми вини в кримінальному праві, їх значення для кваліфікації кримінального правопорушення і призначення покарання.

Умисел та його види. Інтелектуальні та вольові ознаки (моменти) прямого та непрямого умислу. Відмежування прямого умислу від непрямого. Спеціальні види умислу та їх значення для кваліфікації кримінального правопорушення.

Необережність та її види. Кримінально протиправна самовпевненість: її інтелектуальні та вольові ознаки. Відмежування самовпевненості від непрямого умислу. Кримінально протиправна недбалість: її об'єктивний та суб'єктивний критерії, відмежування від кримінально протиправної самовпевненості.

Випадок (казус), його відмежування від кримінально протиправної недбалості.

Змішана (подвійна, складна) форма вини: її поняття та значення для кваліфікації кримінального правопорушення.

Мотив і мета як факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення: їх поняття та значення для кваліфікації.

Фактична та юридична помилки в кримінальному праві: поняття, види помилок та їх значення для кримінальної відповідальності.

Розділ X. СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Стадії вчинення кримінального правопорушення за КК України: поняття та види.

Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення. Момент закінчення кримінальних правопорушень із матеріальним, формальним та усіченим складом.

Незакінчене кримінальне правопорушення та його види.

Готування до кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види, відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру та від замаху на кримінальне правопорушення. Особливості вирішення питання в КК щодо відповідальності за готування до кримінального проступку та до деяких нетяжких злочинів.

Замах на кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, види, відмежування замаху від готування до кримінального правопорушення та від закінченого кримінального правопорушення. Особливості замаху при вчиненні кримінальних правопорушень із формальним та усіченим складом.

Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення: її підстава, та кваліфікація готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення.

Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні: поняття, ознаки, правові наслідки.

Дійове каяття: поняття, ознаки, правові наслідки та відмінність від добровільної відмови.

Розділ XI. СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Співучасть у кримінальному правопорушенні: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Види співучасників: об'єктивні та суб'єктивні ознаки діяльності виконавця (співвиконавця) організатора, підбурювача та пособника.

Форми співучасті: критерії, покладені в основу поділу співучасті на форми, характеристика форм співучасті.

Кримінальна відповідальність співучасників: її підстава та межі. Кваліфікація діянь співучасників та особливості їх відповідальності за різних форм співучасті.

Спеціальні питання відповідальності за співучасть у кримінальному правопорушенні.

Поняття посередньої винності (посереднього виконання, заподіяння). Особливості відповідальності за співучасть у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом. Відповідальність за провокацію кримінального правопорушення. Експес виконавця (співучасника), його види та значення для кримінальної відповідальності. Невдале підбурювання та пособництво. Особливості добровільної відмова співучасників

Причетність до кримінального правопорушення: поняття, види, ознаки, відмежування причетності від співучасті.

Розділ XII. ПОВТОРНІСТЬ, СУКУПНІСТЬ ТА РЕЦИДИВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Соціальна та юридична характеристика повторності, сукупності та рецидиву кримінальних правопорушень як видів їх множинності.

Одиничне кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, види. Особливості триваючого, продовжуваного, складного (складеного) кримінальних правопорушень та кримінального правопорушення, кваліфікованого за наслідками.

Повторність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, кваліфікація, правові наслідки та відмежування від суміжних понять.

Сукупність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, кваліфікація, правові наслідки та відмежування від суміжних понять.

Рецидив кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, кваліфікація, правові наслідки та відмежування від суміжних понять.

Розділ XIII. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння: поняття, ознаки, види.

Необхідна оборона. Конституція України про право кожного громадянина на захист від протиправних посягань. Поняття необхідної оборони, її підстави, ознаки та правові наслідки.

Перевищення меж необхідної оборони: поняття, ознаки, види та відповідальність.

Спеціальні види необхідної оборони, передбачені КК України.

Уявна оборона: поняття, ознаки, відповідальність за шкоду, заподіяну в стані уявної оборони.

Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, підстава, мета та ознаки. Межі заподіяння шкоди при затриманні особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Кримінальна відповідальність за перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення.

Крайня необхідність: поняття, підстава, ознаки правомірності та правові наслідки.

Перевищення меж крайньої необхідності: поняття, ознаки та відповідальність.

Відмежування крайньої необхідності від необхідної оборони.

Фізичний або психічний примус: поняття, ознаки та значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність.

Виконання наказу або розпорядження. Поняття законного наказу або розпорядження та значення їх виконання для вирішення питання про кримінальну відповідальність.

Поняття явно кримінально протиправного наказу або розпорядження. Кримінально-правові наслідки виконання або відмови особи від виконання явно кримінально протиправного наказу чи розпорядження.

Діяння, пов'язане з ризиком. Підстава вчинення діяння, пов'язаного з ризиком. Умови виправданого ризику. Кримінальна відповідальність за невинуватий ризик.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації: поняття, ознаки та значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність.

Розділ XIV. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, передумови, підстави, види, порядок та наслідки звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: передумови, підстава та наслідки звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: передумови, підстава та наслідки звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки: передумови, підстава та умова звільнення, кримінально-правові наслідки.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки: передумови, підстава та наслідки звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Поняття давності та її строки. Передумови та підстава звільнення. Зупинення перебігу строків давності: умови та наслідки. Переривання перебігу строків давності: умови та наслідки.

Особливості застосування давності у разі вчинення кримінального проступку та при вчиненні особливо тяжкого злочину, за який може бути призначено довічне позбавлення волі.

Злочини, у разі вчинення яких давність не застосовується.

Розділ XV. ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА

Значення Конституції України для визначення соціальної природи покарання та його поняття.

Покарання: поняття, ознаки, мета та їх визначення за КК України.

Розділ XVI. СИСТЕМА ТА ВИДИ ПОКАРАНЬ

Система покарань: поняття, ознаки, значення.

Класифікація видів покарань та її критерії: основні та додаткові покарання; покарання, що можуть призначатися як основні і як додаткові; строкові та безстрокові, загальні та спеціальні покарання.

Особливості порядку (правил) призначення основних та додаткових покарань. Правові наслідки ухилення від покарання.

Види покарань.

Штраф: поняття, зміст, підстави та порядок його призначення. Законодавчі межі та критерії визначення розміру штрафу, особливості порядку його призначення як основного та додаткового покарання.

Призначення штрафу з розстрочкою його виплати.

Правові наслідки несплати штрафу. Умови та порядок заміни штрафу громадськими чи виправними роботами або позбавленням волі.

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу: поняття, зміст, підстави, порядок та правові наслідки його призначення.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: поняття, зміст, підстави, порядок та наслідки його призначення як основного і як додаткового покарання. Строки цього виду покарання та особливості їх обчислення при призначенні цього покарання як додаткового.

Громадські роботи: поняття, зміст підстави, порядок, строки їх призначення та особливості відбування цього виду покарання. Органи, які

визначають вид громадських робіт та категорії осіб, яким вони не можуть бути призначені.

Виправні роботи: поняття, зміст, підстави, порядок та строки призначення цього виду покарання. Розміри відрахувань із заробітку засудженого до виправних робіт. Категорії осіб, яким не може бути призначений цей вид покарання. Підстави та порядок заміни виправних робіт штрафом.

Службові обмеження для військовослужбовців: поняття, зміст, підстави, порядок та строки призначення цього виду покарання. Особи, яким може бути призначений цей вид покарання. Розміри відрахувань із грошового забезпечення засудженого до цього виду покарання. Умови та порядок призначення службових обмежень шляхом заміни обмеження чи позбавлення волі.

Конфіскація майна. Конституція України про умови і порядок застосування конфіскації майна. Поняття, зміст, підстави, види та порядок призначення конфіскації майна. Майно, що не підлягає конфіскації за вироком суду. Відмінність конфіскації майна як виду покарання від спеціальної конфіскації та конфіскації майна юридичної особи як інших заходів кримінально-правового характеру.

Арешт: поняття, зміст, підстави, порядок та строки призначення цього виду покарання. Особливості відбування арешту військовослужбовцями. Категорії осіб, яким не може бути призначений цей вид покарання.

Обмеження волі: поняття, зміст, підстави, порядок та строки призначення цього виду покарання. Категорії осіб, яким не може бути призначений цей вид покарання.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців: поняття, зміст, підстави, порядок та строки призначення цього виду покарання. Умови та порядок призначення цього виду покарання шляхом заміни позбавлення волі. Категорії осіб, яким може бути призначений цей вид покарання і до яких він не може застосовуватися.

Позбавлення волі на певний строк: поняття, зміст, підстави, порядок та строки призначення цього виду покарання.

Довічне позбавлення волі. Проблема довічного позбавлення волі та смертної кари в історії та сучасному кримінальному праві. Поняття, зміст, підстави та порядок призначення цього виду покарання. Категорії осіб, яким не може бути призначений цей вид покарання.

Розділ XVII. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Принципи призначення покарання за кримінальне правопорушення, їх закріплення в Конституції України та в КК України.

Загальні засади призначення покарання: поняття, характеристика та значення. Співвідношення принципів призначення покарання та загальних засад його призначення. Межі призначення покарання. Підстави виходу за мінімальні та максимальні межі санкції статті Особливої частини КК. Значення

положень Загальної частини КК для призначення судом певного виду і міри покарання. Індивідуалізація покарання та її значення.

Особливості призначення покарання на підставі угод про примирення або про визнання винуватості.

Обставини, які пом'якшують чи обтяжують покарання: поняття, види, загальна характеристика та значення цих обставин. Особливості їх урахування при призначенні покарання.

Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення і за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті: обставини, які повинен врахувати суд при призначенні покарання у цих випадках. Межі призначення покарання за готування до кримінального правопорушення та за замах на нього.

Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Підстава та порядок призначення судом більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: призначення основного покарання нижче від найнижчої межі або перехід до іншого, більш м'якого виду основного покарання.

Особливості призначення більш м'якого покарання за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу. Вирішення питання про додаткові покарання при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Особливості призначення покарання за наявності таких пом'якшувальних обставин, як з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку, усунення заподіяної шкоди.

Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. Поняття сукупності кримінальних правопорушень. Порядок (правила) призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та межі визначення судом остаточного покарання. Особливості визначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень у випадках: призначення різних видів (різновидних) покарань за окремими кримінальними правопорушеннями; вчинення хоча б одного умисного тяжкого чи особливо тяжкого злочину; призначення хоча б за один зі злочинів довічного позбавлення волі.

Порядок призначення додаткових покарань за сукупністю кримінальних правопорушень.

Особливості призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень у разі виявлення кримінального правопорушення, вчиненого до постановлення попереднього вироку.

Призначення покарання за сукупністю вироків. Поняття сукупності вироків. Порядок (правила) призначення покарання за сукупністю вироків та межі визначення судом остаточного покарання. Особливості визначення остаточного покарання за сукупністю вироків у випадках: призначення різних видів (різновидних) покарань за окремими вирокими; вчинення хоча б одного особливо тяжкого злочину; призначення хоча б за одним із вироків довічного позбавлення волі.

Порядок призначення додаткових покарань за сукупністю вироків.

Особливості призначення покарання при збігу сукупності кримінальних правопорушень та сукупності вироків.

Відмінність порядку призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і за сукупністю вироків.

Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення. Співвідношення різних видів покарань за ступенем їх суворості. Особливості призначення за сукупністю кримінальних правопорушень і сукупністю вироків основних покарань у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, виправних робіт, службових обмежень для військовослужбовців та додаткових покарань.

Порядок зарахування в призначене судом покарання попереднього ув'язнення.

Обчислення строків покарання.

Розділ XVIII. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

Звільнення від покарання та його відбування: поняття, види, передумови, підстави, порядок застосування та правові наслідки звільнення від покарання та його відбування. Умовне та безумовне, обов'язкове та факультативне, повне та часткове звільнення від покарання та його відбування. Відмінність звільнення від покарання від звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення від покарання та його відбування у зв'язку з набранням чинності нового закону, який усуває караність вчиненого діяння чи встановлює за нього більш м'яке покарання: передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення.

Звільнення від покарання у зв'язку зі втратою особою суспільної небезпечності: передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням: передумови, підстава, порядок застосування, види такого звільнення та правові наслідки.

Іспитовий строк при звільненні від покарання з випробуванням: його тривалість та значення. Особливості застосування додаткових покарань при звільненні від відбування основного покарання з випробуванням. Обов'язки, які суд зобов'язаний та може покласти на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням.

Особливості звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі угод про примирення або про визнання винуватості.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років: передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення. Іспитовий строк: його тривалість та значення.

Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Поняття давності та її строки.

Передумови та підстава звільнення від відбування покарання за давністю. Зупинення та переривання перебігу строків давності: умови та правові наслідки.

Особливості застосування давності до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі.

Злочини, при засудженні за які давність не застосовується.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: поняття, передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення. Особливості умовно-дострокового звільнення від додаткового покарання.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким: поняття, передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такої заміни. Поняття більш м'якого покарання, визначення його видів та строків у разі застосування при заміні. Особливості звільнення від додаткового покарання при заміні невідбутої частини основного. Відмежування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким від умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років: передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення.

Звільнення від покарання за хворобою: передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення.

Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування. Конституція України про амністію та помилування.

Амністія. Закон України «Про застосування амністії в Україні». Поняття амністії, її зміст, підстави, види, порядок застосування та правові наслідки. Категорії осіб, щодо яких не допускається застосування амністії.

Помилування. «Положення про порядок здійснення помилування». Поняття помилування: його зміст, підстави, види, порядок застосування та правові наслідки. Особливості застосування помилування до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Відмежування помилування від амністії.

Розділ ХІХ. СУДИМІСТЬ

Судимість: поняття, підстава виникнення судимості, строки, протягом яких особа визнається такою, що має судимість, правові наслідки судимості.

Категорії засуджених осіб, які визнаються такими, що не мають судимості.

Погашення судимості: передумови, підстава, строки, порядок погашення судимості, обчислення строків судимості, правове значення погашення судимості.

Зняття судимості: передумови, підстава, строки, порядок зняття судимості, правове значення зняття судимості.

Відмінність зняття судимості від її погашення.

Розділ XX. ІНШІ ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Інші заходи кримінально-правового характеру: поняття, види, підстави, порядок та правові наслідки їх застосування.

Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильств: поняття, мета, види, підстава, порядок та правові наслідки їх застосування. Категорії осіб, до яких застосовуються обмежувальні заходи. Відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників.

Примусові заходи медичного характеру: поняття, мета, види, підстава, порядок та правові наслідки їх застосування. Категорії осіб, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру.

Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру.

Примусове лікування: підстава, порядок та правові наслідки його застосування. Категорії осіб, до яких застосовується примусове лікування.

Спеціальна конфіскація: поняття, підстава та порядок застосування, відмінність від конфіскації майна як виду покарання.

Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: поняття, види, підстава, порядок та правові наслідки їх застосування. Юридичні особи, до яких можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю кримінальних правопорушень. Підстави звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру.

Розділ XXI. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх як прояв гуманізму кримінального законодавства України.

Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру: передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки такого звільнення. Поняття та види примусових заходів виховного характеру. Відмінність примусових заходів виховного характеру від покарання.

Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, та особливості їх призначення. Особливості призначення неповнолітнім покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і сукупністю вироків.

Звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням: передумови, підстава, порядок застосування, правові наслідки та особливості його застосування до неповнолітніх.

Звільнення неповнолітніх від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру: передумови, підстава, порядок застосування та

правові наслідки такого звільнення. Відмінність звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виправного характеру від звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням таких заходів.

Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності: поняття, види, передумови, підстава звільнення та строки давності. Зупинення та переривання перебігу давності: поняття, умови та правові наслідки. Особливості застосування звільнення за давністю до неповнолітніх.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: поняття, передумови, підстава, порядок застосування та правові наслідки. Особливості застосування умовно-дострокового звільнення до неповнолітніх.

Погашення та зняття судимості: передумови, підстава погашення та зняття судимості. Особливості погашення та зняття судимості щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення до досягнення вісімнадцятирічного віку.

ПЛАНІ, ЗАВДАННЯ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, КОЛОКВІУМІВ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні положення

Підготовка до практичних занять та колоквиумів спрямована на опанування студентами названих вище компетенцій, якими повинен володіти здобувач вищої освіти, що вивчає навчальний курс «Кримінальне право України. Загальна частина». Виконання поданих нижче навчальних завдань має забезпечити не лише поглиблене вивчення норм кримінального права, теоретичного матеріалу лекційного курсу, матеріалів судової практик, але й сприяти набуттю навичок правильного тлумачення та застосування норм кримінального права, формулюванню та відстоюванню позицій у кримінальному провадженні.

В основу практичних завдань, як правило, покладені конкретні кримінальні провадження практики Верховного Суду. В необхідних випадках ці провадження модифіковані для того, щоб охопити необхідні питання навчального курсу чи акцентувати на них.

Для вивчення питань кожної теми і правильного розв'язання запропонованих практичних завдань слід брати до уваги такі методичні поради. В першу чергу, необхідно провести аналіз відповідних статей Загальної частини ККУ країни, у необхідних випадках звертаючись також і до положень його Особливої частини, а також і нормативно-правових актів іншої галузевої належності; вивчити відповідні розділи підручника та іншу рекомендовану літературу; опрацювати конспект лекції з відповідної теми. Працюючи нормативно-правовими актами необхідно щоразу ретельно перевіряти їхню актуальну редакцію, використовуючи, зокрема, електронні інформаційно-пошукові системи «Законодавство», «Ліга» та інші електронні бази даних. Працюючи з матеріалами судової практики також слід враховувати можливі зміни правових позицій Верховного Суду.

Вирішуючи конкретне завдання, варто уважно вивчити його фактичні обставини, з'ясувати сутність поставлених питань, знайти конкретні приписи кримінального закону, на підставі яких потрібно надати відповідь. Якщо умови завдання передбачають можливість альтернативного рішення, їх обов'язково необхідно представити для обговорення. Відповідь необхідно викласти в письмовій формі з належною аргументацією і обов'язковим посиланням на відповідні джерела. В проекті рішення доцільно залишати береги для внесення можливих виправлень та уточнень під час проведення практичних занять.

На практичних заняттях студент коротко резюмує фабулу завдання і детально презентує своє рішення. Також він може брати участь в обговоренні результатів, представлених колегами по навчальній аудиторії, пропонувати альтернативні шляхи розв'язання завдання, надавати додаткові аргументи, контраргументи та пропозиції. Наприкінці заняття викладач робить остаточний висновок, аналізуючи результати дискусії, розглядаючи допущені помилки та пропонуючи шляхи їх усунення.

Необхідно готуватися і брати активну участь у колоквіумах, які проводяться за графіком, і тут важливо: ознайомитися з програмою курсу, питаннями, які входять до теми колоквіуму; вивчити відповідний законодавчий

матеріал, конспект лекцій, а також точки зору, викладені у підручниках, науково-практичних коментарях, монографічній літературі; розглянути та проаналізувати нормативно-правові акти, матеріали судової практики (правові позиції Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного Суду).

Участь у колоквиумі передбачає: аналіз питань, які стосуються теми заняття; підтвердження знання чинного кримінального законодавства; теоретичних положень науки кримінального права, дефініцій кримінального права, розуміння та використання у відповіді прикладів судової практики, уміння аргументовано викласти певний матеріал, підготувати презентацію власних навчальних пошуків, коментувати відповіді інших студентів, доповнювати їх, знаходити помилки і давати правильну відповідь.

На практичних заняттях та колоквиумах присутність є обов'язковою, важливою є також участь в обговоренні усіх питань. Пропущені заняття мають відпрацьовуватись у дні чергування викладача на кафедрі або в інший погоджений спосіб. Це ж стосується і студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. З усіх незрозумілих питань можна звернутися за консультацією на кафедру.

Список рекомендованої літератури до всіх тем

Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред.: В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. – 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с.

Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Т. 1 : Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – Харків : Право, 2013. 376 с.

Питання кримінального права у рішеннях Конституційного Суду України: навч. посібник / упоряд.: Л.П. Брич, О.І. Денькович, Л.В. Курило, В.С. Ясеницький; вид. друге, доп. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 264 с.

Правові позиції Європейського суду з прав людини: аналітичний огляд / О.М. Дроздов, О.В. Дроздова; за заг. ред. О.М. Дроздова, М.С. Ковтун, В.І. Ковтуна. – Х.: Видавничий буд-к «Фактор!», 2018. – 624 с.

Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. ред. В.С. Ковальського. – К.: Юрінком Інтер, 2019. – 296 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2001–2005) / за заг.ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса ; уклад.: В. В. Сташис, В. І. Тютюгін. Київ :Юрінком Інтер, 2005. 464 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2006–2007) / за заг.ред. В. В. Сташиса ; уклад.: В. В. Сташис, В. І. Тютюгін. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 880 с.

Кримінальний кодекс України. Практика судів України з кримінальних справ (2007–2008) / за заг. ред. В. В. Сташиса ; уклад.: В. В. Сташис, В. І. Тютюгін. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 384 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2008–2011) / уклад. В. І. Тютюгін ; за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків : Одіссей, 2011. 568 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2009–2011) / уклад. В. І. Тютюгін ; за заг. ред. В. Я. Тація. – Вид. 2-ге, допов. Харків : Одіссей, 2012. 504 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2012–2013) / уклад. В. І. Тютюгін ; за заг. ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2014. 704 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2014-2015 рр.) / за заг. ред. В. Я. Тація ; уклад. В. І. Тютюгін. – Харків : Право, 2016. 800 с.

Практика застосування Верховним Судом України положень Загальної частини Кримінального кодексу України / уклад. О. П. Горох; за заг. ред. А. А. Музики. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 524 с.

Правові висновки Верховного Суду України щодо застосування норм кримінального права (2011-2017 роки) / уклад. О. П. Горох, А. А. Музика ; за заг. ред. А. А. Музики. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 845 с.

Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція) за 2018 рік / упоряд.: Н. О. Антонюк, П. П. Андрушко. Київ : Правова єдність : Алерта, 2019. 342 с.

Тема 1. Поняття, ознаки, система та функції кримінального права.

Наука кримінального права

Методичні рекомендації. Під час підготовки до колоквиуму слід звернути увагу на багатоманітність підходів до поняття «кримінальне право», зосередившись, зокрема, на таких його значеннях: 1) кримінальне право як галузь права; 2) як галузь законодавства; 3) як наука; 4) як навчальна дисципліна.

Дослідивши поділ системи права на публічне і приватне, підкреслити значення імперативного методу праворегулювання для розуміння публічно-правової природи кримінального права.

З'ясувати специфіку предмета праворегулювання в галузі кримінального права і сучасну тенденцію до розширення його предмета, окреслити коло учасників кримінально-правових відносин. Звернути увагу на проблематику кризи у сучасному кримінальному праві актуалізацію явища конвергенції. Засвоїти, що кримінальне право є самостійною матеріальною охоронювальною галуззю права, яка водночас взаємодіє з іншими суміжними галузями і виконує самостійні функції та завдання. Як галузь права, кримінальне право являє собою систему правових норм, кожна з яких володіє відповідною структурою.

Вся будова кримінально-правової системи підкоряється певним принципам, фундаментальним вимогам, що визначають її основний зміст.

Кримінально-правові норми отримують свій вираз у приписах кримінального законодавства України. Вивчення загальної характеристики Кримінального кодексу України 2001 р. має супроводжуватися ознайомленням зі змістом цього нормативно-правового акту чинної редакції та засвоєнням його основних концептуальних положень та завдань.

Важливими питаннями теми є знайомство з основними сучасними наукознавчими підходами до поняття науки кримінального права, її взаємодія з правотворчою та правозастосовною практикою, сучасні тенденції та основні методологічні тренди розвитку кримінально-правової науки.

Принципове значення у пропонованому навчальному курсі має також і розуміння поняття «кримінальне право як навчальна дисципліна» як системи структурованих, науково обґрунтованих базових знань кримінального права.

Колоквіум (2 год.)

П л а н

1. Поняття кримінального права. Предмет і метод кримінального права.
2. Завдання, функції та принципи кримінального права.
3. Система кримінального права.
4. Кримінальне право і суміжні галузі права.
5. Загальна характеристика чинного Кримінального кодексу України.
6. Наука кримінального права, її предмет та метод.
7. Основні сучасні тенденції розвитку кримінально-правової науки.

Список додаткової літератури:

Баулін Ю. В. Сучасне кримінальне право України: підсумки, тенденції, перспективи розвитку. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2012. Вип. 23. С. 29-42.

Баулін Ю., Тацій В. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 17-30.

Галабала М. В. Кримінально-правова наука незалежної України. Проблеми загальної частини : монографія. К. : ЮрінкомІнтер, 2013. 240 с.

Гацелюк В. А. Реализация принципов уголовного права Украины: проблемы и перспективы : монография. Луганск :РИО ЛАВД, 2003. 152 с.

Грищук В. К. Поняття, предмет, методи, завдання, функції, система, джерела та принципи українського кримінального права : навч. посіб. –Львів: Львівськ. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 112 с.

Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія. – Х. : Одіссей, 2013. 376 с.

Концепція реформування Кримінального кодексу України та інших актів чинного законодавства про відповідальність за правопорушення у публічній сфері. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 17–19 жовт. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін. – Харків : Право, 2019. С. 21-28.

Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія. – Харків : Право, 2012. 272 с.

Панов М. І. Вступ до навчального курсу «Кримінальне право України» : лекція. – Київ : Ін Юре, 2015. 104 с.

Письменський Є. О. Про міжгалузеву взаємодію норм кримінального та адміністративного права (деякі теоретико-прикладні аспекти). *Адвокат*. 2010. № 1. С. 34-39

Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи / Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. В. Голіна та ін. Під заг. ред. Ю. В. Бауліна. – Київ: ВАІТЕ, 2015. 688 с.

Шевченко Є. В. До питання про структуру кримінально-правової норми. *Проблеми законності* : акад. зб. наук. пр. 2012. Вип. 118. С. 125-133.

Тема 2. Закон про кримінальну відповідальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі і просторі.

Методичні рекомендації. Підготовка до практичних занять з цихтем має охоплювати засвоєння теоретичного та законодавчого матеріалу та вирішення практичних завдань згідно з графіком. При розв'язанні завдань цієї теми слід, перш за все, засвоїти поняття та ознаки закону про кримінальну відповідальність. При цьому треба ознайомитися з змістом чинного Кримінального кодексу України та вивчити його структуру: систему Загальної та Особливої частин, їх поділ на розділи та статті. Необхідно засвоїти структурні елементи статті КК України, якими є: її назва, частини, пункти, примітки; вивчити структуру кримінально-правових норм, що сформульовані в статтях (їх частинах) Загальної та Особливої частин КК України та розкрити співвідношення між структурою кримінально-правової норми та структурою статті кримінального закону. При цьому слід ознайомитися зі ст. 8 та п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України та ст. 3 КК України.

Розглядаючи питання про чинність закону про кримінальну відповідальність у часі, необхідно ознайомитися зі змістом частин 2 та 3 ст. 57, ст.ст. 58, 94, ч. 2 ст. 152 Конституції України; ст.ст. 4 та 5 КК України; ст. 139 Регламенту Верховної Ради України (затв. Законом України від 10 лютого 2010 р. №1861-VI); ст. 22 Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23 вересня 1997 р. №539/97-ВР; рішеннями Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р. (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України), від 9 лютого 1999 р. (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів), від 19 квітня 2000 р. (справа про зворотну дію кримінального закону в часі), від 26 січня 2011 р. (справа про заміну смертної

кари довічним позбавленням волі) та іншими. При цьому слід засвоїти питання про порядок і час набуття чинності законом прокримінальну відповідальність, підстави втрати ним чинності та про визначення часу вчинення кримінального правопорушення. Особливу увагу слід звернути на вивчення випадків, коли закон про кримінальну відповідальність має зворотну дію. Треба засвоїти поняття «зворотна дія закону про кримінальну відповідальність»; підстави, межі та кримінально-правові наслідки зворотної дії цього закону, особливості зворотної дії в часі т.зв. «проміжного» закону про кримінальну відповідальність.

Вивчаючи питання про чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі, слід ознайомитися зі змістом ч. 1 ст. 2, ст. 18, ч. 1 ст. 26 Конституції України, статтями 6–10 КК України, законами України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 р. № 1777-ХІІ, «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 4 лютого 1994 р. № 3929-ХІІ, а також міжнародно-правовими зобов'язаннями України у сфері протидії злочинності. При цьому слід звернути увагу на проблему визначення місця вчинення кримінального правопорушення, визначення меж території України, а також випадків, коли КК України застосовується до осіб, що вчинили кримінальні правопорушення за межами України.

Практичне заняття (4 год.)

З а в д а н н я

1. 15.07.2017 на одному з пунктів митного контролю при в'їзді до України був затриманий А., який намагався увезти з приховуванням від митного контролю частини вогнепальної нарізної зброї. За даним фактом було відкрите кримінальне провадження і А. було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 201 КК України. Захисник А. подав клопотання про закриття цього провадження, посилаючись

на те, що кримінальна відповідальність за контрабанду частин вогнепальної зброї була встановлена лише законом України від 18.05.2017 «Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї». Відповідно до п. 1 Прикінцевих положень цей закон набував чинності через тридцять днів з дня його опублікування, а опублікований в «Офіційному віснику України» він був лише 23.06.2017.

Як регулюється порядок набрання чинності законами про внесення змін до КК України? З якого часу набрав чинності закон України від 18.05.2017 «Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї»? Якою редакцією статті 201 КК України визначається кримінальна протиправність учиненого А. діяння?

2. У січні 2019 р. А., будучи особою, уповноваженою на виконання функцій держави, набув у власність активи у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджувалася доказами, і за цим фактом стосовно нього було відкрите кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368² КК України. Рішенням Конституційного Суду України від 26.02.2019 № 1-р/2019 статтю 368² КК України було визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною). Законом України від 31.10.2019 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» КК України був доповнений статтею 368⁵, якою передбачена відповідальність за «набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи».

Які правові наслідки тягне визнання Конституційним Судом України положень КК України такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними)? З якого часу втратила чинність стаття 368² і набрала чинності стаття 368⁵ КК України? За якою редакцією КК України визначається кримінальна протиправність учиненого А. діяння?

3. Протягом 31.12.2018 і 01.01.2019 А. систематично завдавав побої та вчиняв інші насильницькі дії стосовно своєї дружини з метою її залякування. Ці його діяння були кваліфіковані за частиною 2 статті 126 КК. Після набрання чинності законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» прокурор перекваліфікував діяння А. за статтею 126¹ КК України і поставив перед судом питання про застосування до нього обмежувальних заходів, передбачених статтею 91¹ КК України.

З якого часу набрали чинності зміни, внесені до КК України законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»? Чи мають статті 91¹ і 126¹ зворотню дію в часі? Чи підлягають вони застосуванню до А.?

4. У серпні 2019 р. А. ухилився від сплати податків на суму 3.000.000 грн. і за цим фактом було відкрите кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 212 КК України (ухилення від сплати податків у великому розмірі). Законом України від 18.09.2019 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» до ст. 212 КК були внесені зміни, зокрема – підвищено значний,

великий та особливо великий розміри суми несплачених податків та змінено санкції частин 1 і 2 названої статті.

З якого часу набрала чинності нова редакція ст. 212 КК України? Чи має вона зворотну дію в часі? За якою редакцією ст. 212 КК України має бути кваліфіковане діяння, вчинене А.?

5. У 2015 році А. задекларував завідомо недостовірні відомості у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави, чим учинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366¹ КК України. Санкція цієї статті на той час передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Законом України від 15.03.2016 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» вказана санкція викладена в такій редакції: «караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

З якого часу набрала чинності нова редакція ст. 366¹ КК України? Чи має вона зворотну дію в часі? Чи підлягає вона застосуванню до А.?

6. За вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 164 КК України, А. був засуджений до 1 року виправних робіт, строк відбування яких почався 1 червня 2016 року. Законом України від 02.06.2016 «Про виконавче провадження» санкція статті, за якою він засуджений, була викладена в такій редакції: «карається громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арештом на строк до трьох місяців, або обмеженням волі на строк до двох років».

З якого часу набула чинності нова редакція санкції ч. 1 ст. 164 КК? Чи має вона зворотну дію в часі? Якими є кримінально-правові наслідки зворотної дії закону в часі для А.?

7. У липні 2015 р. А. вчинив умисне вбивство і з 01.08.2015 був узятий під варту за підозрою в його вчиненні. На той час ч. 5 ст. 72 КК України передбачала, що попереднє ув'язнення зараховується до строку призначеного судом позбавлення волі з розрахунку день за день. Законом України від 26.11.2015 «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» було встановлено, що зарахування строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі «проводиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі». Далі законом України від 18.05.2017 «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення: закон України», ч. 5 ст. 72 КК знову була викладена в редакції, яка передбачає, що «Попереднє ув'язнення зараховується судом у строк покарання у разі засудження до позбавлення волі день за день...». А. знаходився у попередньому ув'язненні до 01.08.2017, коли набув законної сили вирок суду, яким йому було призначено 12 років позбавлення волі.

За якою редакцією ч. 5 ст. 72 КК України суд має зарахувати А. до строку призначеного покарання строк перебування його під попереднім ув'язненням? Аргументуйте відповідь.

8. Громадянин Туреччини А., що постійно проживає у Харкові, вступив у змову з громадянином України Б., що постійно проживає у Стамбулі, щодо втягнення у заняття проституцією невизначеного кола жінок. З цією метою А. дав оголошення у харківських газетах про набір дівчат на роботу покоївками у турецьких готелях. На це оголошення відгукнулися В., Г. і Д., яким А. купив квитки на літак рейсом Харків-Стамбул і забезпечив їх відліт. У Стамбулі їх

зустрів Б., який відібрав у них документи та передав потерпілих до публічного дому.

На території якої країни вчинено кримінальне правопорушення? Чи підлягають А. і Б. кримінальній відповідальності за КК України? Аргументуйте відповідь.

9. А., маючи намір помститися Б., подарував йому у Харкові пляшку горілки, в яку була додана отрута. Б. узяв цю пляшку з собою в закордонну поїздку і на території Білорусі розпив її з громадянами цієї країни В. і Г. Від отруєння Б., В. і Г. померли у білоруських лікарнях.

На території якої країни вчинено кримінальне правопорушення? За законодавством якої країни А. підлягає кримінальній відповідальності? Аргументуйте відповідь.

10. А., знаходячись у Києві, з використанням мережі Інтернет вступив у змову з Б., який знаходився у Таджикистані, щодо продажу ним наркотичних засобів В., який знаходиться у Грузії. На виконання досягнутої між ними домовленості Б. у поштовому відправленні надіслав наркотичні засоби В., який їх отримав. Поштове відправлення не проходило через територію України.

Чи може кримінальне правопорушення, скоєне А., Б. і В. вважатися вчиненим на території України? Чи підлягають вони кримінальній відповідальності за КК України? Аргументуйте відповідь.

11. Знаходячись на відпочинку в одній із іноземних держав, громадянин України А. продав місцевим жителям алкогольні напої, які привіз із собою. За законодавством тієї країни ці дії визнаються кримінальним правопорушенням і він був засуджений місцевим судом за їх вчинення до штрафу, частину з якого сплатив, а від частини якого ухилився і повернувся в Україну. В Україні А. вчинив нове кримінальне правопорушення, під час розслідування якого стало відомо про несплачену частину штрафу за вироком іноземного суду.

Які правові наслідки має засудження особи за межами України? Чи підлягає врахуванню судом України вирок суду іноземної держави? Аргументуйте відповідь.

12. Громадяни Сербії А., Б. і В. на території Аргентини виготовляли підроблені долари США, які потім перевозили до Єгипту і там збували. Під час транзитного рейсу вони були затримані в аеропорту Бориспіль відповідно до інформації, наданої Інтерполом.

Чи може кримінальне правопорушення, скоєне А., Б. і В. вважатися вчиненим на території України? Чи підлягають вони кримінальній відповідальності за КК України? Аргументуйте відповідь.

13. Консул іноземної держави, керуючи автомобілем на вулиці м. Харкова, порушив правила дорожнього руху, що спричинило тяжке тілесне ушкодження для потерпілого.

Чи вчинив він кримінальне правопорушення на території України? Як вирішується питання про його кримінальну відповідальність? Чи може він підлягати кримінальній відповідальності за КК України?

14. Після окупації Криму Російською Федерацією у 2014 році громадянин України А. спалив свій український паспорт і прийняв російське громадянство. У 2016 році в Сімферополі він вчинив крадіжку, за яку був засуджений на підставі КК РФ до 2-х років позбавлення волі, які повністю відбув. У 2019 році А. вчинив у Сімферополі умисне вбивство і після його вчинення намагався втекти на підконтрольну Україні територію, але був затриманий при перетині адміністративного кордону у Херсонській області.

Чи підлягає А. відповідальності за КК України за вчинення крадіжки і вбивства у Сімферополі? Яке значення має факт засудження його на підставі КК РФ?

15. Громадянка України А., працюючи у Варшаві, вчинила крадіжку, за яку була засуджена місцевим судом до штрафу, який повністю сплатила. Після повернення до України А. знову вчинила крадіжку у Харкові.

Чи підлягає А. кримінальній відповідальності в Україні за крадіжку, вчинену у Варшаві? Яке правове значення має вирок іноземного суду при притягненні А. до відповідальності за крадіжку, вчинену у Харкові?

Список додаткової літератури:

Аналіз судової практики застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі. *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 9. С. 33-40

Берзін П. С. Особливості передбачених Кримінальним кодексом України ситуацій поєднання дії кримінального закону в просторі та за колом осіб. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 103-115.

Гришук В. К. Поняття, предмет, методи, завдання, функції, система, джерела та принципи українського кримінального права : навч. посіб. Львів: Львівськ. держ.ун-т внутр. справ, 2009. 112 с.

Загиней З. А. Кримінально-правова герменевтика: монографія. Київ : АртЕк, 2015. 380 с.

Ковальова Т. І. Екстериторіальна дія закону України про кримінальну відповідальність у просторі. *Юридична наука*. 2017. № 7. С. 4-24.

Ковальова Т. І. Територіальна дія Закону України про кримінальну відповідальність у просторі. *Юридична наука*. 2017. № 5. С. 65-94.

Куцевич М. П. Деякі питання застосування Кримінального кодексу України у разі зміни необхідних умов реалізації принципів його чинності. *Адвокат*. 2014. № 7. С. 33-36.

Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). Київ : Атіка, 2001. 272 с.

Нестеренко С. С. Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції : монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 192 с.

Пономаренко Ю. А. Чинність і дія кримінального закону в часі : монографія. Київ : Атіка, 2005. 288 с.

Свистуленко М. П. Екстрадиція (видача злочинців) як правова категорія. *Вісник Київського національного університету. Юридичні науки.* 2004. Вип. 57. С. 86-89.

Шаблюстий В. В. Нові виклики зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі. *Вісник Кримінологічної асоціації України* : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінолог. асоц. України. 2017. № 1 (15). С. 159-166.

Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. Львів: Львівськ. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 432 с.

Тема 3. Кримінальне правопорушення та його види

Методичні рекомендації. Вивчення цієї теми передбачає засвоєння поняття «кримінальне правопорушення», яке дається в ч. 1 ст. 11 КК України, усвідомлення процесів доктринальної та законодавчої еволюції даного поняття, з'ясування його історично мінливої та соціально обумовленої природи, ознайомлення з різними підходами до визначення об'єктів кримінально-правового регулювання (моністичним та бінарним), типами (способами) визначення поняття злочину як виду кримінального правопорушення у кримінальному праві (формальним, матеріальним та формально-матеріальним).

Важливим моментом у розумінні даної теми є знання студентами змісту дискусії навколо проблеми кримінального правопорушення та його поділу на злочин та кримінальний проступок і аналіз законодавчих трансформацій, результатом яких стала поява у кримінальному законодавстві інституту кримінального правопорушення.

Студенти повинні знати ознаки кримінального правопорушення та вміти розкрити їх зміст, для чого проаналізувати положення ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 11 КК

України. Особливу увагу необхідно приділити такій матеріальній ознаці кримінального правопорушення, як суспільна небезпечність, та тому семантичному полю, яке стоїть за даним поняттям. Для більш глибокого розуміння змісту суспільної небезпечності слід зупинитися на юридичній природі положення ч. 2 ст. 11 КК України щодо малозначності діяння і його значенні для правозастосування, розглянути критичні концепції щодо суспільної небезпечності. Розглядаючи протиправність як ознаку кримінального правопорушення, необхідно звернути увагу на її співвідношення із передбаченістю діяння кримінальним законом, підкреслити значення заборони аналогії у кримінальному праві, в зв'язку з чим необхідно вивчити ч. 4 ст. 3 КК України.

Акцентуації потребують також проблеми криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь, напрями кримінально-правової політики сучасної України. Окремим питанням, що підлягає розгляду, має стати співвідношення кримінальних правопорушень з іншими видами правопорушень, з'ясування їхніх спільних ознак та відмінностей.

Студенти мають розуміти значення поняття кримінального правопорушення та його видів у національному законодавстві, а також розуміти зміст мінімальних міжнародних стандартів прав людини, що гарантуються державами-учасницями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та розвиваються в практиці Європейського суду з прав людини щодо автономного тлумачення Судом кримінального обвинувачення (ст. 6 Конвенції), розуміти «Engel-критерії» щодо визнання правопорушення кримінальним, їх зміст та значення.

Досліджуючи питання класифікації кримінальних правопорушень, необхідно з'ясувати матеріальний і формальний критерії поділу кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини, а також, звернувшись до положень ст. 12 КК України, детально проаналізувати класифікацію злочинів на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі, з'ясувати зміст критеріїв класифікації та її кримінально-правове значення.

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

16. Гравер, бажаючи похизуватися власною майстерністю, підробив печатку закладу вищої юридичної освіти. Показавши її друзям та знайомим, вінзгодом передав її в якості експонату до музею криміналістики.

Ознайомтеся із розділом VII Особливої частини КК. Чи є вчинене гравером діяння кримінальним правопорушенням? Що таке передбаченість кримінальним законом як кримінального правопорушення? Як вона співвідноситься з ознакою протиправності?

17. У фіналі міжнародного пісенного конкурсу під час виступу учасниці від України на сцену вискочив С., який презентує себе як «пранкер», що на молодіжному слензі означає особу, яка є автором численних розіграшів, і на хвильку оголив сідниці, після чого охорона затримала його і вивела із зали. Співачка не звернула уваги на інцидент і продовжила виступ.

Ознайомтеся із розділом XII Особливої частини КК. Дайте правову оцінку вчиненого діяння з точки зору можливості визнання його кримінальним правопорушенням. Що таке суспільна небезпечність як ознака кримінального правопорушення? Якими є ознаки малозначного діяння?

18. Подружжя С. виховувало донечку; у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку перебувала мати дитини. У жовтні 2014 р., коли дівчинці виповнилося три роки, батько дитини, дізнавшись про чергову хвилю мобілізації, звернувся із заявою про надання йому відпустки до досягнення дитиною шести років, оскільки дитина потребувала домашнього догляду за станом здоров'я.

Ознайомившись зі ст. 336 КК, дайте висновок, чи є вчинене батьком дитини діяння кримінальним правопорушенням. Якими є межі кримінально-

правового регулювання? Як співвідносяться публічно-правова і приватно-правова сфери праворегулювання?

19. В січні 2015 р. на своєму YouTube-каналі блогер К. опублікував відеозвернення, де назвав себе пацифістом, засудив бойові дії на сході України і зазначив, що «не збирається брати участь у цій братовбивчій війні». Він повідомив, що починає інтернет-акцію «Я відмовляюся від мобілізації», закликавши Президента України припинити мобілізацію, адже «в Україні не проголошений правовий режим воєнного стану, а антитерористична операція не може бути підставою для мобілізації».

На початку лютого 2015 р. Служба Безпеки України затримала блогера за підозрою у державній зраді (ч. 1 ст. 111 КК) та перешкоджанні діяльності Збройним силам України (ст. 114-1 КК).

Проаналізуйте вчинене блогером діяння на предмет наявності у ньому ознак кримінального правопорушення. Зверніть увагу на право на свободу самовираження, що захищається ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. Якими є межі кримінально-правового регулювання? Які критерії обмеження прав особи встановлює Європейський Суд з прав людини у своїй практиці? Чи дотриманий тест на пропорційність втручання держави у право особи у даній справі?

20. В. намагався непомітно винести з торгового центру чоловічий станок для гоління вартістю 230 грн., але був затриманий охороною.

Чи є вчинене ним діяння кримінальним правопорушенням? Що таке суспільна небезпечність та протиправність як ознаки кримінального правопорушення? Як розмежувати кримінальне правопорушення з іншими видами правопорушень?

21. С. під час перебування в художньому музеї викрав картину, вважаючи її шедевром Пабло Пікассо, який він продасть на чорному арт-ринку за шалені гроші. Насправді робота виявилася репродукцією вартістю 300 грн.

Дайте правову оцінку вчиненого С. діяння. Що таке малозначне діяння? Чим воно відрізняється від кримінального правопорушення?

22. Ш., яка була пенсіонеркою та ніколи не вчиняла жодних правопорушень, зрізала частину стрічки з надписом «Президент України В.Ф. Янукович» з вінка, покладеного ним до пам'ятника Тарасу Шевченку, висловлюючи у такий спосіб свій політичний протест проти його президентства під час публічного заходу до Дня Незалежності України.

Дайте правову оцінку діянню Ш., ознайомившись зі ст. 296 КК, ст. 173 КУпАП, рішенням ЄСПЛ «Швидка проти України» від 30.10.2014 заява № 17888/12. Що таке кримінальне правопорушення в розумінні права Конвенції 1950 р.? Якою є автономна концепція кримінального правопорушення і які критерії визнання діяння кримінальним правопорушенням вироблені у практиці ЄСПЛ? Чи є пропорційним застосування адміністративної санкції у вигляді тримання під вартою як міри відповідальності за політичні висловлювання, захищені положеннями ст. 10 Конвенції 1950 р.?

23. М. опублікувала на своїй сторінці у соціальній мережі фото подруги, коли та відпочивала на пляжі топлес, без згоди останньої. Подруга заявила, що це порушення недоторканості її приватного життя, і звернулася із заявою до поліції.

Ознайомтесь зі ст. 182 КК і дайте висновок, чи є вчинене М. діяння кримінальним правопорушенням. Що таке суспільна небезпечність як ознака кримінального правопорушення? Які критерії визнання діяння малозначним відповідно до ч. 2 ст. 11 КК?

24. С. та Б. проникли до квартири відомого артиста з метою «добряче пожитися». Проте виявилось, що всі коштовності та гроші артист зберігає в банку, тому викрасти злодіям нічого не вдалося. Образившись такою «невдачею», С. та Б. потропили в квартирі меблі та покинули приміщення.

Ознайомившись зі змістом розділу VI Особливої частини КК, дайте правову оцінку діянням даних осіб. Які критерії визнання діяння малозначним? Чим малозначне діяння відрізняється від кримінального правопорушення?

25. Дівчині відмовили у прийнятті документів до аспірантури закладу вищої освіти, пояснивши це тим, що чоловіки більш схильні до заняття наукою, а дівчата «виходять заміж і перестають цікавитися науковими дослідженнями».

Проаналізуйте розділ V Особливої частини КК України 2001 р. та зробіть правовий висновок у даній справі, чи містить дана відмова ознаки кримінального правопорушення. Як розмежувати кримінальне правопорушеннями з іншими видами правопорушень?

Ознайомтеся із ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» в редакції від 30.05.2014 р. Зробіть у даній справі тест на дискримінацію: 1) чи мала місце різниця у поводженні/ставленні? (чи зазнала б особа менш сприятливого ставлення, якби вона була іншої статі?); 2) чи мала різниця у поводженні об'єктивне та розумне обґрунтування? (чи переслідує різниця у поводженні правомірну мету?); 3) чи є заходи, які використовуються, пропорційними досягненню цієї правомірної мети?

Які можливості та особливості кримінально-правових інструментів у захисті від дискримінації?

26. Обвинувальним вироком суду К. було визнано винним у доведенні до самогубства особи, яка перебувала в службовій залежності від нього, що сталося внаслідок жорстокого поводження. Суд, аргументувавши своє рішення тим, що винний характеризувався за місцем роботи вкрай негативно, визначив дане кримінальне правопорушення як тяжкий злочин.

Визначить, які формальні критерії покладено в основу класифікації кримінальних правопорушень та злочинів. Чи можливо визнати тяжким злочин, що передбачений ч. 2 ст. 120 КК України? Яке значення має законодавча класифікація кримінальних правопорушень/злочинів?

27. Б. вчинив умисне вбивство, за яке його на підставі ч. 1 ст. 115 КК України його було засуджено до 8 років позбавлення волі.

Визначте, до категорії яких злочинів належить злочин, вчинений винним? Яку класифікацію кримінальних правопорушень та злочинів передбачає КК України? Які критерії покладені в основу класифікації?

Список додаткової літератури

Азаров Д.С. Упровадження категорії кримінального проступку: окремі концептуальні проблеми // Наукові записки НАУКМА. Т. 144-145. Юридичні науки. – С. 129-133

Гуцало О.Н. Противоправность и категория «деяние» в узком и широком смыслах. // Проблемы законности. – Х., 2000. – Вип. 41. – С. 157-163

Киричко В.Н. Некоторые методологические предпосылки исследования общественной опасности в науке уголовного права / В. Н. Киричко // Проблемизаконности : респ. міжвідом. наук. зб. – Харків, 1998. – Вип. 33. – С. 118-124.

Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 120 с.

Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві / авт. кол.: В.О.Туляков, Г.П. Пімонов, Н.І. Мітріцан [та ін.] ; за заг. ред. В.О. Тулякова. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2012. – 424 с.

Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

Наукове та законодавче забезпечення реалізації концепції кримінального проступку / за заг. ред. С.В. Кивалова, В.О. Тулякова; НУ ОЮА. – Одеса: Юрид. лит., 2014. – 176 с.

Панов М. І. Актуальні дослідження проблем вчення про злочин / М. І. Панов, В. П. Тихий // Кримінальне право України. – 2006. – № 3.

Панов М. І. Поняття злочину / М. І. Панов, В. П. Тихий // Вісн. Конституц. Суду України. – 2004. – № 1.

Тихий В. П., Панов М. І. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар. – К.: Видавничий дім «Промені», 2007. – 40 с.

Турлова Ю.А. Деякі питання визначення кримінального проступку та його видів // Актуальні проблеми сучасної юриспруденції. № 6. 2019. С. 175-180

Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с.

Хавронюк М.І. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду: новітні середньоазійські підходи порівняно з уже відомими // Право України. – 2020. – № 2. – С. 119-137

Теми 4, 5, 6. Кримінальна відповідальність та її підстава.

Склад кримінального правопорушення. Об'єкт кримінального правопорушення

Методичні рекомендації. При вивченні теми 5 необхідно засвоїти такі питання: кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності, її поняття та ознаки; види кримінальної відповідальності; момент виникнення та припинення кримінальної відповідальності; підстава кримінальної відповідальності; форми реалізації кримінальної відповідальності. При цьому слід звернути увагу, що поняття «кримінальна відповідальність» є одним із фундаментальних у кримінальному праві, визначення якого досі відсутнє в законодавстві України про кримінальну відповідальність. Немає

загально визнаного розуміння цього поняття і в науці кримінального права: одні автори ототожнюють кримінальну відповідальність із кримінальним покаранням; інші визнають її певного роду обов'язком особи, що вчинила кримінальне правопорушення (злочин або кримінальний проступок); треті вважають реалізацією санкції кримінально-правової норми; четверті розглядають як конкретні кримінально-правові відносини; п'яті розуміють як осуд з боку держави винної особи обвинувальним вироком суду. У зв'язку з цим доцільно, по-перше, ознайомитися з Рішенням Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 27 жовтня 1999 року № 9 рп/99 (справа № 1–15/99), де, зокрема, зазначено, що кримінальну відповідальність слід розглядати як «особливий правовий інститут, у межах якого здійснюється реагування держави на вчинений злочин», а також у цьому Рішенні Суд визначає, що кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. По-друге, слід критично розглянути найбільш поширені наукові визначення поняття «кримінальна відповідальність», виділити загальне та докладно проаналізувати його суттєві ознаки.

Вивчення питання про види кримінальної відповідальності передбачає ознайомлення з виділенням на теоретичному рівні різних видів кримінальної відповідальності: позитивної та негативної; перспективної та ретроспективної; потенційної та реальної.

При вивченні питання про підставу кримінальної відповідальності необхідно розглянути ч. 1 ст. 2 КК України, а також положення зазначеного Рішення КСУ, де йдеться про це питання.

Тема 6 передбачає вивчення та засвоєння таких питань: поняття та значення складу кримінального правопорушення; елементи складу кримінального правопорушення; ознаки елементів складу кримінального правопорушення, їх поділ на обов'язкові та факультативні; співвідношення понять «склад кримінального правопорушення» та «кримінальне правопорушення»; класифікації складів кримінального правопорушення, їх значення; кваліфікація кримінального правопорушення; поняття, структура та

значення об'єкта кримінального правопорушення; потерпілий від кримінального правопорушення, його місце в структурі об'єкта кримінального правопорушення та кримінально-правове значення; поняття та значення предмета кримінального протиправного впливу; класифікації об'єктів кримінального правопорушення та їх значення; поняття та значення предмета кримінального правопорушення, його відмежування від об'єкта кримінального правопорушення та засобів вчинення кримінального правопорушення. Розглядаючи ці питання, особливу увагу належить приділити значенню складу кримінального правопорушення для притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення нею суспільно небезпечного діяння, а також співвідношенню понять «кримінальне правопорушення» та «склад кримінального правопорушення».

Важливо не тільки засвоїти питання про елементи складу кримінального правопорушення, (його об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єктивну сторону та суб'єкт кримінального правопорушення), а й про обов'язкові та факультативні ознаки кожного з них.

При вивченні питання про кваліфікацію кримінального правопорушення необхідно звернути увагу на значення складу кримінального правопорушення для кваліфікації вчиненого діяння як кримінального правопорушення, а також засвоїти, що склад кримінального правопорушення визнано юридичною моделлю кваліфікації кримінального правопорушення. При здійсненні кваліфікації кримінального правопорушення встановлюється та стаття (або її частина) Особливої частини КК України, в якій містяться визначальні ознаки вчиненого особою діяння. При правильній кваліфікації кримінального правопорушення, вчиненого особою, надається його повна юридична характеристика з точним відмежуванням його від інших таких правопорушень.

При вивченні та засвоєнні теми 7 необхідно: з'ясувати особливості такого елемента складу кримінального правопорушення, як об'єкт кримінального правопорушення; зрозуміти його структуру, кожний її елемент, зокрема, той, що визнається предметом кримінального протиправного впливу, та їх

значення; звернутися до класифікацій об'єкта кримінального правопорушення «за вертикаллю» та «за горизонталлю». Крім того, слід визначити зміст поняття «предмет кримінального правопорушення» та його співвідношення з об'єктом кримінального правопорушення, засобами вчинення кримінального правопорушення.

Заняття може бути проведене як у формі колоквиуму, так і у формі виконання практичних завдань, також можливий комбінований підхід.

Колоквиум (2 год.)

П л а н

1. Поняття, ознаки кримінальної відповідальності. Форми її реалізації.
  2. Підстава кримінальної відповідальності. Склад кримінального правопорушення: поняття та функції.
  3. Співвідношення понять «кримінальне правопорушення» і «склад кримінального правопорушення».
  4. Елементи складу кримінального правопорушення: поняття та значення.
  5. Ознаки (обов'язкові та факультативні) елементів складу кримінального правопорушення: поняття та значення.
  6. Класифікації складів кримінальних правопорушень, їх значення.
  7. Кваліфікація кримінального правопорушення: поняття та значення.
  8. Об'єкт кримінального правопорушення: поняття, структура, значення.
  9. Потерпілий від кримінального правопорушення, його місце в структурі об'єкта кримінального правопорушення та кримінально-правове значення.
  10. Предмет кримінального протиправного впливу та його значення.
  11. Класифікації об'єктів кримінального правопорушення, їх значення.
  12. Предмет кримінального правопорушення: поняття та значення.
- Відмежування предмета кримінального правопорушення від об'єкта кримінального правопорушення та засобів вчинення кримінального правопорушення.

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

28. Ж. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 4 ст. 358 КК.

До якого виду відноситься склад кримінального правопорушення, ознаки якого передбачені ч. 4 ст. 358 КК за ступенем суспільної небезпечності? До якого виду відноситься склад цього кримінального правопорушення за способом опису його ознак в законі? До якого виду відноситься склад цього правопорушення за конструкцією об'єктивної сторони? Що є об'єктом цього кримінального правопорушення? Що є предметом цього кримінального правопорушення?

29. Д. викрав велосипед. Судом дії Д. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 289 КК як незаконне заволодіння транспортним засобом.

Ознайомившись зі змістом статей 185 та 289 КК, а також постановами Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10 і «Про практику застосування судами України законодавства про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також адміністративні правопорушення на транспорті» зі змінами, внесеними постановою від 19 грудня 2008 р. № 18, встановіть чи правильно суд визначив об'єкт та предмет вчиненого Д. кримінального правопорушення? Аргументуйте свою відповідь.

30. Г. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 185 КК (крадіжка, поєднана із проникненням у житло). Д. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 186 КК (грабіж, вчинений повторно). Б. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 187 КК (розбій).

До яких видів складів кримінального правопорушення, відносяться склади кримінальних правопорушень, ознаки яких передбачені ч. 3 ст. 185 КК, ч. 2 ст. 186 КК, ч. 1 ст. 187 КК за ступенем суспільної небезпечності? До яких видів відносяться склади цих кримінальних правопорушень за способом опису їх ознак в законі? До яких видів відносяться склади цих кримінальних правопорушень за конструкцією об'єктивної сторони? Надайте характеристику об'єкта та предмета кожного з цих кримінальних правопорушень.

31. І. пострілом із пістолета заподіяв К. тяжкі тілесні ушкодження. Того ж дня В. із пістолета вбив Д. Суд кваліфікував дії І. за ч. 1 ст. 121 КК, а дії В. за ч. 1 ст. 115 КК. Обвинувальні вироки, якими І. та В. були визнані винними у вчиненні цих кримінальних правопорушень набули законної сили.

Що в наведеній фабулі можна назвати кримінальним правопорушенням, а що складом кримінального правопорушення? Використовуючи ст. 2 КК та Рішення КСУ від 27 жовтня 1999 року № 9 рп/99 (справа № 1–15/99), визначте, чи настала кримінальна відповідальність І. та В.? З якого моменту виникає та припиняється кримінальна відповідальність? Хто є потерпілими від вчинених кримінальних правопорушень?

32. К. пострілом із гладкоствольної мисливської рушниці необережно вбив Н. Слідчий кваліфікував дії К. за ч. 1 ст. 119 КК. Обвинувальним вироком, яким К. був визнаний винним у вчиненні необережного вбивства, не набув законної сили.

Що в наведеній фабулі можна назвати кримінальним правопорушенням, а що складом кримінального правопорушення? Використовуючи ст. 2 КК та Рішення КСУ від 27 жовтня 1999 року № 9 рп/99 (справа № 1–15/99), визначте, чи настала кримінальна відповідальність К.? З якого моменту виникає та припиняється кримінальна відповідальність? Хто є потерпілим від вчиненого кримінального правопорушення?

33. О. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 195 КК. Ця норма передбачає відповідальність за погрозу знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху, або іншим загальнонебезпечним способом, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози.

Використовуючи ст. 2 КК та Рішення КСУ від 27 жовтня 1999 року № 9 рп/99 (справа № 1–15/99), надайте аргументовану відповідь, чи настала кримінальна відповідальність О.? Визначте матеріальний та процесуальний елементи підстави притягнення О. до кримінальної відповідальності. З якого моменту виникне та припиниться кримінальна відповідальність О.? До яких видів складів кримінального правопорушення відноситься склад правопорушення, ознаки якого передбачені ст. 195 КК з урахуванням різних класифікаційних критеріїв? Надайте характеристику об'єкта (родового та безпосереднього) та предмету цього кримінального правопорушення.

34. Ш. вчинив розбій. Суд кваліфікував його дії за ч. 1 ст. 187 КК. Обвинувальний вирок, яким Ш. було визнано винним у вчиненні цього кримінального правопорушення не набув законної сили.

Із урахуванням різних класифікаційних критеріїв слід визначити, до яких видів складів кримінального правопорушення відноситься склад кримінального правопорушення, ознаки якого передбачено ч. 1 ст. 187 КК? Надайте характеристику об'єкта (родового та безпосереднього) цього кримінального правопорушення. Використовуючи ст. 2 КК та Рішення КСУ від 27 жовтня 1999 року № 9 рп/99 (справа № 1–15/99), надайте аргументовану відповідь, чи настала кримінальна відповідальність Ш.? З якого моменту виникає та припиняється кримінальна відповідальність?

Варіант 2: Надайте аргументовані відповіді на поставлені запитання, ураховуючи, що обвинувальний вирок, яким Ш. було визнано винним у вчиненні цього кримінального правопорушення не набув законної сили.

35. Д. придбав саморобний стартовий пістолет та носив його при собі. Суд кваліфікував дії Д. за ч. 1 ст. 263 КК.

Використайте постанову Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інші незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002, № 3. Ознайомтеся з правовою позицією, яка міститься у постанові ККС ВС від 29.03.2018 р. у справі № 398/4375/14-к (провадження № 51-133км18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73157268?fbclid=IwAR28hURT6PymXzY0SC-XrshYXGH6OnmFpT6KfR85CP8wCc6chniuYe1VOd8>. Чи може бути цей предмет предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК? Охарактеризуйте об'єкт цього кримінального правопорушення.

Варіант 2: Надайте аргументовані відповіді на поставлені запитання, ураховуючи, що Д. придбав і носив при собі пістолет Glock 19.

36. Суд засудив працівника правоохоронного органу Р. за ч. 3 ст. 371 КК за завідомо незаконне тримання під вартою, вчинене з корисливих мотивів.

Із урахуванням різних класифікаційних критеріїв необхідно визначити, до яких видів складів кримінального правопорушення, відноситься склад кримінального правопорушення, ознаки якого передбачені ч. 3 ст. 371 КК? Охарактеризуйте об'єкт та об'єктивну сторону вчиненого кримінального правопорушення. Надайте аналіз ознак суб'єктивної сторони?

Варіант 2: Надайте аргументовані відповіді на поставлені запитання, ураховуючи, що Р. було засуджено за ч. 3 ст. 371 КК за завідомо незаконне тримання під вартою, яке спричинило тяжкі наслідки.

37. Лікаря С. було засуджено за ч. 1 ст. 139 КК за те, що він не надав без поважних причин допомогу хворому.

Із урахуванням різних класифікаційних критеріїв необхідно визначити, до яких видів складів кримінального правопорушення, відноситься склад

кримінального правопорушення, ознаки якого передбачені у ч. 1 ст. 139 КК?
Охарактеризуйте об'єкт та об'єктивну сторону вчиненого кримінального правопорушення. Хто може бути суб'єктом цього кримінального правопорушення?

Варіант 2: Надайте аргументовані відповіді на поставлені запитання, беручи до уваги, що лікаря С. було засуджено за ч. 2 ст. 139 КК за те, що він не надав без поважних причин допомогу хворому внаслідок чого той помер.

38. Н. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене п.п. 5,6 ч. 2 ст. 115 КК.

Із урахуванням різних класифікаційних критеріїв визначте, до яких видів складів кримінального правопорушення належить склад кримінального правопорушення, ознаки якого передбачені п.п. 5, 6 ч. 2 ст. 115 КК? Охарактеризуйте обов'язкові ознаки об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення. Що є об'єктом цього кримінального правопорушення?

Варіант 2: Надайте аргументовані відповіді на поставлені запитання, ураховуючи, що Н. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 116 КК.

39. Військовослужбовець Т. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 408 КК.

Із урахуванням різних класифікаційних критеріїв надайте аргументовані відповіді на такі запитання: до яких видів складів кримінального правопорушення відноситься склад кримінального правопорушення, ознаки якого передбачені у зазначеній частині ст. 408 КК; чи є місце та обстановка вчинення обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення; що є об'єктом цього кримінального правопорушення; хто може бути суб'єктом цього кримінального правопорушення.

Варіант 2: Надайте аргументовані відповіді на поставлені запитання, якщо дії Т. було кваліфіковано за ч. 4 ст. 408 КК.

Список додаткової літератури:

Антипов В. І., Антипов В. В. Кримінально-правова кваліфікація: навч. посіб. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 120 с.

Бажанов М. И. О функциях состава преступления (процессуальная функция) // Проблемы законности: Республик. межвед. науч. сб. Вып. 29. / Отв. ред. В. Я. Таций. – Харьков: Нац. юрид. акад. Украины, 1995. – С. 96–102.

Брайнін Я. М. Основні питання загального вчення про склад злочину. – К.: Вид. КГУ. – 1964. – 189 с.

Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія / Л. П. Брич. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 712 с.

Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності: Підручник. – К.: Атіка, 2006. – 740 с.

Грищук В. К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінальної відповідальності [Електронний ресурс] / В. К. Грищук // Вісн. Асоц. крим. права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 50–65. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_4.pdf.

Грищук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. – Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2012. – 736 с.

Кваліфікація злочинів: Навч. посіб / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – К.: Істина, 2010. – 430 с.

Коломієць Ю. Ю. Кримінальний закон та позитивна кримінальна відповідальність [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Коломієць // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 25. – С. 457–460. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2005_25_107.

Красницький І. В. Поняття та форми кримінальної відповідальності за чинним Кримінальним кодексом України [Електронний ресурс] / І. В. Красницький // Вісн. Хмельниц. ін-ту регіон. управління та права. – 2003. – №

3–4. – С. 219–225. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_3-4_41.

Красницький І.В. Кримінальна відповідальність як інститут кримінального права Франції та України: порівняльний аналіз: Монографія. – Львів: Львівск. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 232 с.

Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів: Підручник / За заг. ред. В.І. Шакуна. – 5-е вид., перероб – К.: Алерта, 2013. – 320 с.

Куц В. М. Теорія кримінальної відповідальності [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. М. Куц. – Режим доступу: [https:// law.wikireading.ru/8067](https://law.wikireading.ru/8067).

Литвинов О. М. Концептуальна модель механізму реалізації кримінальної відповідальності : монографія / О.М. Литвинов, І.І. Митрофанов. – Х.: Золота миля, 2017. – 180 с.

Мирошниченко Н. А. Состав преступления: Текст лекций. – Одесская нац. юрид. акад. – Одесса, 2006. – 74 с.

Музыка А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія / А. А. Музыка, Є. В. Лащук. – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 192 с.

Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

Основи кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. – Х. : Право, 2019. – 378 с.

Панов М.І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава // Право України. – 2012. – № 8. – С. 249-259.

Панов М. І. Загальні засади кваліфікації злочинів : лекція. – Х. : Право, 2016. – 104 с.

Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. – Х.: Вид-во Кроссроуд, 2008. – 364 с.

Правила кримінально-правової кваліфікації у постановах Пленуму Верховного Суду України: практ. посібник. – Х.: Вид-во «Фінарт», 2012. – 196 с.

Проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / М. Г. Арманов, О. О. Книженко, Н. М. Ярмиш та ін. – К.: Нац. акад. прок-ри України, 2017. – 392 с.

Строган А. Ю. Склад злочину як підстава кримінальної відповідальності : навч. посіб. – К. : Атіка, 2007. – 424 с.

Сухонос В. В. Склад злочину: закон, теорія та практика: монографія / В. В. Сухонос, В. В. Сухонос (мол.). – Суми: Університетська книга, 2018. – 200 с.

Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.) Склад злочину: закон, теорія та практика : монографія. – Суми : Університетська книга, 2018. – 200 с.

Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. – Х.: Право, 2016. – 256 с.

Тихий В. П. Підстава кримінальної відповідальності [Електронний ресурс] / В. П. Тихий // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2009. – Число 1. – С. 244, 245. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_40.

Тихий В. П. Підстава кримінальної відповідальності за новим Кримінальним кодексом України / В. П. Тихий // Вісн. Конституц. Суду України. – 2002. – № 3.

Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. – Х. : Право, 2018. – 368 с.

Тема 7. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Методичні рекомендації. При ознайомленні з даною темою необхідно засвоїти питання «значення і змісту» об'єктивної сторони кримінального правопорушення, усвідомити ті з ознак складу кримінального правопорушення, що характеризують його зовнішню сторону, з'ясувати які з них є обов'язковими, а які відносяться до числа факультативних. Вивчаючи поняття «суспільно небезпечного діяння» (дії та бездіяльності), як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, треба звернути увагу на характеристику активної й пасивної форм поведінки особи та їх зміст, а також врахувати особливість умов кримінальної відповідальності при бездіяльності.

Крім того, слід з'ясувати значення впливу непереборної сили, фізичного і психічного примусу на вирішення питання про кримінальну відповідальність. Окремо слід розглянути питання щодо характеристики суспільно небезпечних наслідків, як однієї з ознак об'єктивної сторони, звертаючи при цьому увагу на їх види. При з'ясуванні питання про необхідність встановлення суспільно небезпечних наслідків для констатації об'єктивної сторони кримінального правопорушення, слід мати на увазі, що таке рішення завжди залежить від способу конструювання за об'єктивними ознаками того чи іншого складу кримінального правопорушення. Так, кримінальні правопорушення з матеріальним складом – це діяння, в яких суспільно небезпечні наслідки є ознакою об'єктивної сторони і підлягають обов'язковому їх встановленню.

Що стосується кримінальних правопорушень з формальним та усіченим складами, то в них вони винесені за межі складів, тому для констатації наявності об'єктивної сторони останніх, їхнє встановлення не потребується. Розв'язуючи питання про необхідний причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю) і суспільно небезпечними наслідками, слід виходити з того, що його встановлення є обов'язковим лише в кримінальних правопорушеннях з матеріальним складом і що його відсутність в таких деліктах свідчить про відсутність об'єктивної сторони в цілому. При вивченні таких ознак об'єктивної сторони, як спосіб, місце, час, обстановка і засоби вчинення кримінального правопорушення, необхідно враховувати, що всі ці ознаки впливають на кваліфікацію і потребують свого обов'язкового встановлення лише в тих випадках, коли вони безпосередньо вказані (або впливають з сутності термінологічних оборотів, використаних законодавцем) в диспозиції статей Особливої частини КК.

Практичні заняття (4 год.)

Завдання

40. Л., яка була вагітна, через запаморочення впала та спричинила середньої тяжкості тілесні ушкодження своїй малолітній донці, яку тримала на руках.

Які ознаки притаманні суспільно – небезпечному діянню? Чи наявні вони у поведінці Л.? Ознайомтеся зі ст. 128 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення в поведінці Л.?

41. В. їхав автівкою зі своєю дружиною до батьків. На дорозі була ожеледиця, погана видимість та сильний вітер з дощем. Незважаючи на невелику швидкість та відсутність порушень правил дорожнього руху, В. не впорався з керуванням та в'їхав в огорожу траси. Внаслідок цього дружина В. отримала тяжкі тілесні ушкодження.

Які ознаки притаманні суспільно – небезпечному діянню? Чи наявні вони у поведінці В.? Ознайомтеся зі ст. 128 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення в поведінці В.?

42. Пізно увечері наркозалежний С. вчинив розбійний напад на перехожого. Проте у потерпілого при собі готівки та цінних речей не виявилось. А банківські картки та недорогий мобільний телефон С. забирати не став.

Ознайомтеся із змістом ст. 187 КК. До яких за конструкцією складу віднесено це кримінальне правопорушення. Вирішіть, чи є об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення в поведінці С.

43. Судом П. і Р. були засуджені за злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною, що спричинило тяжкі наслідки (ст. 166 КК), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК) та катування (ст. 127 КК).

Вирішіть питання про об'єктивну сторону П. і Р. Які склади кримінальних правопорушень передбачені ст.ст. 121, 127, 166 КК? Надайте аргументовану відповідь.

44. Сержант строкової служби Г., для демонстрації своїх переконань як пацифіста, відмовився виконувати наказ полковника здати обов'язковий норматив по збірці автомата. Жодних наслідків поведінка Г. не спричинила.

Ознайомтеся зі змістом ст. 402 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Г.? Яке значення мають наслідки для наявності об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення?

45. Д., бажаючи ухилитися від призову, зламав собі руку. Згодом, він намагався виїхати за кордон начебто для лікування. Проте його наміри було викрито.

Ознайомтеся зі змістом ст. 335 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Д.? Яке значення для об'єктивної сторони має активна поведінка Д.?

46. Ж. з метою ухилення від сплати аліментів виїхав в іншу країну, приховавши місце свого перебування.

Ознайомтеся зі змістом ст. 164 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Ж.? Яке значення для об'єктивної сторони має активна поведінка Ж.?

47. На автотрасі водій легкового автомобілю з двома пасажирами не впорався з керуванням та врізався у дерево на узбіччі. Автомобілісти Р. та Д., які у цей час проїжджали повз місце пригоди, бачили розбиту автівку та закривавлених людей, але не зупинилися. Через їх байдужість загинуло три особи.

Ознайомтеся зі змістом ст. 136 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Р. та Д.? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність?

48. Бригадир Д. у маршрутці перевозив пляшку з небезпечним хімічним розчинником. Пляшку він закрив погано, і при різкій зупинці маршрутки частина речовини вилася на О., який сидів поруч, спричинивши йому середньої тяжкості тілесні ушкодження у вигляді важких хімічних опіків ніг.

Ознайомтеся зі змістом ст. 128 ? КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Д.? Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що хімічний розчинник вилився через брак заводської упаковки, про який Д не знав?

49. Завідувач хімічної лабораторії підприємства по випуску піротехніки К. дав завдання двом лаборантам провести досліди по одержанню похідних вибухонебезпечної сполуки. Порушуючи правила безпеки, К. не попередив підлеглих про необхідність одягнути захисні окуляри та не синтезувати сполуку великими порціями. Наступного дня лаборанти розпочали роботу без засобів захисту та з великою кількістю речовини. Внаслідок цього стався вибух і лаборанти отримали тяжкі тілесні ушкодження, втративши зір.

Ознайомтеся зі змістом ст. ч. 2 ст. 273 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці К.? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність?

50. Взимку двірник Ш. не очищував дах будинків від снігу та льоду. Внаслідок цього, велика бурулька впала та заподіяла смерть перехожому.

Ознайомтеся із змістом ст. 119 КК. Чи є в поведінці Ш. об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність? Чи змінилося б рішення, якщо до обов'язків Ш. не входило очищення даху?

51. Л. прокладав електропроводку у новій квартирі З. В кінці робочого дня, він поспішав та не заізолював дроти, плануючи зробити це зранку. Власник

квартири Т. приїхав пізно ввечері перевірити стан ремонтних робіт і доторкнувся до оголеного дроту внаслідок чого помер.

Ознайомтеся із змістом ст. 119 КК. Чи є в поведінці Л. об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність?

52. У сільській місцевості малолітня дитина серйозно травмувалася і потребувала негайного оперативного втручання. Місцевий лікар О., надавши необхідну допомогу, викликав реанімобіль з міста, але, враховуючи тяжкий стан пацієнта, щоб уникнути втрати часу, звернувся до Ж., який мав авто, з проханням відвезти потерпілого у лікарню. Проте Ж. відмовив фельдшеру. Інших машин поруч не було. Потерпілий помер через годину після отримання травми у машині швидкої медичної допомоги по дорозі до лікарні.

Ознайомтеся зі змістом ст. 136 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Ж.? Ознайомтеся зі змістом ст. 140 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці О.? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність?

53. Завідувач господарством лікарні С. повинен був перевіряти запасні генератори один раз на тиждень. Він не виконував свої обов'язки тривалий час. Коли через грозу вимкнулося світло, генератори виявилися несправними внаслідок чого два пацієнта, які знаходилися у реанімації, померли.

Ознайомтеся зі змістом ст. 367 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці С.? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність? Чи змінилося б рішення, якщо генератори не запустилися через те, що санітар Л. викрав деталі з них, а С. цього не помітив, тому що давно не виконував перевірку?

54. Фотограф З. пропонував клієнтам фотосесії в цікавих але небезпечних місцях. Одна з замовниць зажадала мати фото в екстремальній обстановці. Під час зйомки на даху високоповерхівки вона не втримала рівновагу та впала з 16 поверху. *Чи містяться в поведінці З. ознаки кримінально-караного діяння? Які умови притягнення до кримінальної відповідальності за бездіяльність? Аргументуйте свою відповідь.*

55. Лікар О. призначив пацієнту Д. пігулки від високого тиску, попередивши, що приймати їх потрібно суворо дотримуючись інструкції. Д. вирішив приймати подвійну дозу цих ліків для того, що скоріше одужати та виписатися із лікарні. Через передозування Д. помер. Лікаря О. було звинувачено у неналежному виконанні його медичних обов'язків, що спричинило тяжкі наслідки.

Ознайомтеся із змістом ст. 140 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці О.? Які умови притягнення до кримінальної відповідальності за бездіяльність?.

56. Неповнолітня О. дізналася що вагітна і тривалий час вмовляла батька дитини К. на ній одружитися. Згодом, отримавши від нього рішучу відмову, О. з розпачу вчинила самогубство, сплигнувши з даху високоповерхівки. У соціальних мережах вона написала повідомлення, в якому в усьому звинуватила К.

Ознайомтеся зі змістом ст. 120 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці К.? Встановіть усі обов'язкові ознаки об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення.

57. Підліток Ж. вчинив самогубство. Як з'ясували представники кіберполіції, Ж. був учасником групи «Синій кит», яка вела активну діяльність в соціальних мережах. Підліток отримував від куратора групи Л. різні завдання,

одне з яких було вчинити самогубство та зняти цей процес на відео. У разі відмови Л. погрожував вбити батьків та сестру Ж.

Ознайомтеся зі змістом ст. 120 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Л.? Встановіть усі обов'язкові ознаки об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення.

58. К. вкривав дах нового триповерхового будинку. Раптом один лист покрівельного матеріалу, який він погано закріпив, впав вниз внаслідок чого було заподіяно смерть Х., який проходив біля будівництва. Згодом з'ясувалося, що К. не огородив небезпечну зону навколо будинку задля економії.

Ознайомтеся зі змістом ст. 272 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці К.? Які ознаки є обов'язковими для об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення? Які умови кримінальної відповідальності за бездіяльність?

59. Під час проведення військових змагань, сержант Б. залишив поле учбового бою, щоб побачитися з коханою дівчиною. Його дії були кваліфіковані як самовільне залишення поля бою.

Ознайомтеся зі змістом ст. 429 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Б.? Які ознаки є обов'язковими для об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення?

60. На вулиці циганка Ж. запропонувала за винагороду поворожити О. Остання погодилася і заплатила. Але результати гадання не задовольнили жінку і вона викликала поліцію, звинувативши Ж. у шахрайстві.

Ознайомтеся зі змістом ст. 190 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Ж.? Які ознаки є обов'язковими для об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення?

61. Двоє підлітків підійшли до службової автомашини і зажадали від водія Д. звільнити салон. Коли той відмовився, вони вдарили його декілька разів по обличчю кулаками, витягнули з салону та забрали автівку. Як з'ясувалося, Д. мав розряд по самбо і цілком міг чинити опір нападникам. Діяння Д. було кваліфіковане як розтрата ввіреного йому майна.

Ознайомтеся зі змістом ст. 191 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Д.? Яке значення має наявність фізичного або психічного примусу для вирішення цього питання? Чи змінилося б рішення, якщо б при нападі Д. заподіяли важке поранення?

62. Охоронець складу комп'ютерної техніки Б. бачив, як до приміщення під'їхала автівка та декілька осіб, зламавши двері, почали виносити та завантажувати техніку у авто. Б. злякався та жодних заходів не вжив.

Ознайомтеся зі змістом ст. 197 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Б.? Яке значення має наявність фізичного або психічного примусу для вирішення цього питання? Які різновиди фізичного та психічного примусу виділяють і яке вони мають значення для кваліфікації?

63. Водій Л. перевозив цінний вантаж за дорученням фірми. Невідомі особи зупинили автомобіль, витягли з кабіни водія, побили його та, погрожуючи вбивством, змусили відвезти вантаж в інше місце. Внаслідок цього фірма зазнала значних фінансових втрат. Водія було звинувачено у розтраті ввіреного йому майна.

Ознайомтеся зі змістом ст. 191 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Л.? Яке значення має наявність фізичного або психічного примусу для вирішення цього питання? Чи змінилося б рішення, якщо б нападники не застосовували фізичну силу до водія, а змусили його перевезти вантаж шляхом погрози розповісти його дружині про подружню зраду?

64. Слідчий Н. безпідставно закрити провадження по кримінальній справі через те, що впливові родичі підозрюваного погрожували йому влаштувати "неприємності по службі", і Н. мав підстави побоюватися, що ці загрози є реальними. Вчинене Н. діяння було кваліфіковане як службове кримінальне правопорушення.

Чи наявна об'єктивна сторона службового кримінального правопорушення у поведінці Н.? Яке значення має наявність фізичного або психічного примусу для вирішення цього питання? Чи змінилося б рішення, якщо б родичі підозрюваного погрожували вбити всю сім'ю Н.? ?

65. Ф. під час надання туристам оплатних послуг з морської прогулянки та риболовлі перевантажив судно великою кількістю пасажирів. Через деякий час погодні умови різко погіршилися і через високі хвилі та шквальний вітер перевантажений катер втратив керованість. Проте Ф. вдалося повернути контроль над судном та повернутися в порт.

Ознайомтеся зі змістом ст. 276 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Ф.? В чому полягає особливість конструкції об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення?

66. Помічник машиніста Р. залишив двигун тепловоза у робочому стані, не закріпивши його ручним гальмом, відлучився з кабіни управління поїзда у приміщення оператора для занесення відомостей в добовий журнал поїзда. Ніким не керований дизель-поїзд почав рухатися і прослідував 270 м, в'їхав у тупикову колію і там зупинився. Ніхто із працівників та пасажирів не постраждав.

Ознайомтеся зі змістом ст. 276 КК. Чи наявна об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення у поведінці Р.? В чому полягає особливість конструкції об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення?

67. С. мав певні претензії до свого роботодавця А. Перебуваючи через це в стані сильного душевного хвилювання, він з метою помститися останньому рано вранці підпалив готель, у якому на той момент проживав А. та інші особи. Однак підпал було вчасно виявлено, проте в його результаті один із відвідувачів готелю Д. надихався чадним газом і через деякий час помер.

Чи знаходяться дії С. в причинному зв'язку з фактом смерті Д.? За якими правилами встановлюється наявність або відсутність причинного зв'язку? Проаналізуйте види причинного зв'язку та їх значення.

68. Під час бійки А. було нанесено два поранення. Про одне, яке було проникаючим у легені, ніхто не знав. Саме внаслідок цього поранення відкрилася внутрішня кровотеча. Лікар через відсутність необхідного обладнання не зміг оцінити всю складність стану хворого і призначив процедури, які згодом виявилися несумісні з таким станом і згодом А. помер.

Чи знаходяться дії лікаря в причинному зв'язку з фактом смерті А.? За якими правилами встановлюється наявність або відсутність причинного зв'язку? Проаналізуйте види причинного зв'язку та їх значення.

69. Між М. та В., які обидва перебували в стані алкогольного сп'яніння, виникла бійка. Через декілька хвилин після того, як почався конфлікт, вони опинилися біля берегової лінії пляжу. М. наніс В. декілька ударів, від яких той втратив свідомість та залишився лежати на береговій лінії пляжу, торкаючись стопами води. М. залишив В. на березі, а коли через деякий час повернувся, то побачив, що потерпілий плаває мертвий у воді. Було встановлено, що в той час,

як М. перебував в іншому місці, В. потонув через те, що рівень припливу піднявся і накрив потерпілого.

Вирішіть питання про об'єктивну сторону М., зокрема, чи перебувають суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини у причинному зв'язку з діями М. Який вид причинного зв'язку тут має місце? Аргументуйте свою відповідь.

70. К. вирішила вбити свого співмешканця Л. Вона нанесла йому 4 удари сокирою по голові, після цього, вважаючи, що він помер, облила бензином підлогу кімнати та постіль, на якій лежав Л. та підпалила. Експертиза вставила, що смерть Л. настала від отруєння димом, який утворився під час пожежі.

Чи є причинний зв'язок між діями К. та смертю Л.? За якими правилами встановлюється наявність або відсутність причинного зв'язку? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

71. Х. мала важкохвору мати, якій лікарі прогнозували тільки 2 місяці життя. З метою позбавити мати страждань, вона вирішила не давати їй їжі та води, щоб раніше припинити її страждання. Через тиждень жінка померла. Експертиза встановила, що смерть настала через хворобу, а не через відсутність харчування.

Чи є причинний зв'язок між діями Х. та смертю матері? За якими правилами встановлюється наявність або відсутність причинного зв'язку? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

72. У ході сварки С., рятуючись від А., вибігла на дорогу, де на неї був здійснений наїзд автотранспортом і спричинені тілесні ушкодження.

Чи є причинний зв'язок між діями А. і тілесними ушкодженнями потерпілої? Які правила встановлення причинного зв'язку у кримінальному праві? Аргументуйте свою відповідь.

73. К., здійснив напад на Л. і заподіяв їй тілесні ушкодження. Останню було доставлено до лікарні, де їй повинні були зробити операцію, необхідну в таких випадках. Проте перед операцією виникла необхідність у переливанні крові – процедурі, яка суперечила релігійним поглядам потерпілої. Л. відмовилася від призначеної процедури й померла наступного дня.

Чи є причинний зв'язок між діями К. і смертю Л.? За якими правилами встановлюється наявність або відсутність причинного зв'язку? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

74. Б. під час бійки наніс Т. ножове проникаюче поранення в передню стінку шлунку. У лікарні лікар Л. констатував стан сильного алкогольного сп'яніння пораненого, але був змушений дати йому наркоз, щоб провести необхідну операцію. Під час операції Т. помер через асфіксію блювотними масами.

Визначте правила встановлення причинного зв'язку у кримінальному праві? Чи наявний необхідний причинний зв'язок між діянням Б. та смертю Т.? Чи знаходяться дії лікаря Л. у причинному зв'язку зі смертю Т.?

75. Поліцейський В. отримав вогнепальне поранення у живіт при затримці небезпечного А. Поранений був терміново доставлений у лікарню. Черговий хірург Т., який проводив операцію, забув захити травмовану аорту, що спричинило сильну внутрішню кровотечу від якої В. помер.

Чи є причинний зв'язок між діями А. та смертю В.? Які правила встановлення причинного зв'язку у кримінальному праві? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

76. Під час бійки К. наніс ножове поранення в плече М. Злякавшись відповідальності, К. помирився з М. та вмовив його не звертатися в поліцію та лікарню і сам перев'язав його рану. Через деякий час М. помер від зараження крові.

Визначте правила встановлення причинного зв'язку у кримінальному праві? Чи наявний необхідний причинний зв'язок між діянням К. та смертю М.? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

77. Г., порушуючи правила безпеки руху, посадив в свою п'ятимістну автівку 8 осіб. Під час руху автівка злетіла в кювет і всі пасажери отримали тілесні ушкодження. Експертиза встановила, що транспортна пригода сталася через заводський дефект внаслідок якого кермо заклинило і Г. втратив можливість керувати автівкою.

Визначте правила встановлення причинного зв'язку у кримінальному праві? Чи наявний необхідний причинний зв'язок між діянням Г. та тілесними ушкодженнями пасажирів? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

78. М. взимку в безлюдному місці напав на Д., роздягнув та згвалтував її. Після цього непритомну залишив її на морозі. Внаслідок тривалого переохолодження Д. застудилася та згодом отримала інвалідність.

Чи є причинний зв'язок між діями М. та інвалідністю Д.? Чи має значення той факт, що Д. мала слабе здоров'я? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

79. Ш. грубо чіплявся до Н. Дівчина у відповідь дала Ш. ляпаса. Внаслідок цього у Ш. відкрилася носова кровотеча і він помер до приїзду швидкої допомоги. Виявилось, він страждав на гемофілію та мав аномальну побудову носоглотки через що і захлинувся кров'ю.

Чи є причинний зв'язок між діями Н. та смертю Ш.? Чи має значення той факт, що Ш. мав гемофілію та аномалію носоглотки? Який вид причинного зв'язку наявний у цій ситуації?

80. 93-річна пенсіонерка З. була у приятельських відносинах з Н. і одного разу позичила їй 50 тис. грн., які та мала повернути через рік, про що зазначила в розписці. Однак по закінченню вказаного строку гроші так і не були повернуті, через що З. звернулася до суду із позовною заявою про стягнення боргу. Після цього Н. почала по декілька разів на тиждень телефонувати З. та ображати її й лякати погрозами. З урахуванням похилого віку та ішемічної хвороби серця постійне хвилювання призвело до суттєвого погіршення стану здоров'я З. Після одного з таких дзвінків у З. стався серцевий напад, який призвів до її смерті.

Чи є причинний зв'язок між діями Н. і смертю З.? Яке значення мають особливі умови на боці потерпілого? Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що Н. знала про ішемічну хворобу серця у З.?

Список додаткової літератури:

Берзін П.С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. – К.: Дакор, 2009. – 736 с.

Демидова Л.М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика. – Х.: Право, 2013. – 752 с.

Музыка А.А., Багиров С.Р. Причинная связь: уголовно-правовой очерк. – Хмельницький: Изд-во Хмельницького ун-та управления и права, 2009. – 112 с.

Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. – Х. : Вища шк., 1982. – 161 с.

Панов Н.И. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления : учеб. пособие / Н. И. Панов. – Харьков : Юрид. ин-т., 1984. – 111 с.

Ярмыш Н.Н. Действие как признак объективной стороны преступления (проблемы психологической характеристики) / Н. Н. Ярмыш. – Харьков : Основа, 1999. – 84 с.

Ярмыш Н.Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) / Н. Н. Ярмыш. – Харьков : Право, 2003. – 512 с.

Тема 8. Суб'єкт кримінального правопорушення

Методичні рекомендації. При вивченні цієї теми необхідно засвоїти наступні питання: поняття суб'єкта кримінального правопорушення у кримінальному праві та його види; ознаки, що характеризують суб'єкта кримінального правопорушення, як елемент складу кримінального правопорушення (особа фізична, осудна, яка досягла певного віку); спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення; службова особа; поняття неосудності та її критерії, формула неосудності; відповідальність особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними; обмежена осудність, її значення; кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Окремого аналізу потребує дискусія щодо можливості визнання юридичних осіб суб'єктами кримінального правопорушення та перспектив втілення такого інституту у вітчизняне кримінальне законодавство.

Під час аналізу поняття неосудності слід звернути увагу на зміст ознак медичного (біологічного) та юридичного (психологічного) критеріїв неосудності; співвідношення цих критеріїв; наслідки визнання особи неосудною; відмежування неосудності та обмеженої осудності.

Для засвоєння цієї теми слід додатково ознайомитися з положеннями Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про психіатричну допомогу» та постанов Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 7 «Про судову практику застосування судами примусових заходів медичного характеру

та примусового лікування» та від 15 травня 2006 р. № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру».

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

81. Суд визнав П. винним у вчиненні умисного вбивства з особливою жорстокістю. На підставі ч. 2 ст. 20 КК України суд при призначенні покарання врахував обмежену осудність П. як обставину, що обтяжує покарання. Окрім призначеного покарання суд постановив застосувати до П. примусові заходи медичного характеру у вигляді амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку.

Ознайомтеся із ст. 20 КК України, ППВСУ від 03.06.2005 р. №7 «Про судову практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» та правовою позицією, яка міститься у постанові ККС ВС від 25.07.2019р. у справі № 156/98/18, провадження № 51-9408км18. Чи можна визнати рішення суду правильним? Які кримінально-правові наслідки визнання судом особи обмежено осудною?

82. 20-річний Н. втягнув у вчинення квартирних крадіжок 13-річного К., який проникав через кватирки до житла громадян і викрадав із них цінні речі.

Ознайомтеся із ППВСУ від 16.04.2004 р. № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх». Чи є К. суб'єктом вчинених ним крадіжок (ст.185 КК)? З якого віку за загальним правилом настає кримінальна відповідальність?

83. Р. було засуджено за зловживання опікунськими правами (ст. 167 КК України). Захисник заперечував проти такого рішення, вказуючи що Р. є батьком дитини і в матеріалах справи відсутні відомості, коли і ким його було призначено опікуном над своїм сином.

Які ознаки має спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення? Ознайомтесь із правовою позицією, яка викладена в ухвалі ВСУ від 21.11.2006 р. №5-4161км06. Чи можна Р. визнати суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 167 КК України?

84. Ш., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, відкрито викрав велосипед, який належав Г. Під час досудового розслідування встановлено, що у Ш. в період, що відноситься до часу вчинення інкримінованого йому правопорушення, виявлялися ознаки шизофренії, які позбавляли його можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними.

Ознайомтеся із ч. 2 ст. 19 КК України і ППВСУ від 03.06.2005 р. № 7 «Про судову практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування». Надайте відповідь: чи є наявні відомості достатніми для визнання Ш. неосудним? Які критерії неосудності та кримінально-правові наслідки визнання особи неосудною?

85. 1 грудня 2019 р. Б. святкував свій чотирнадцятий день народження в кафе. В цей же день близько 20:00 він вчинив згвалтування (ст. 152 КК України) однієї із запрошених до кафе однокласниць. Встановлено, що Б. народився 1 грудня 2005 р. о 22 годині 15 хвилин.

Ознайомтеся із постановою ППВСУ від 16.04.2004 р. № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх». Чи є Б. суб'єктом цього кримінального правопорушення? З якого віку настає кримінальна відповідальність за кримінальним правом? Коли особа вважається такою, що досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність?

86. П., як директор підприємства, склала завідомо неправдиву довідку. Такі дії П. органи досудового розслідування кваліфікували за ч.1 ст. 366 КК України. П. подала скаргу, мотивуючи, що вона очолює приватне підприємство

і не є службовою особою. Це, на її переконання, виключає притягнення її до відповідальності за цією статтею.

Хто визнається спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення? Які особи є службовими? Ознайомтесь із ст. 18 КК України, ППВСУ від 26.04.2002 року «Про судову практику у справах про хабарництво» та правовою позицією, яка викладена у постанові ВСУ від 30.05. 2013 року у справі № 5-17к13. Чи вірне рішення суду?

87. Т., викрав зварювальний апарат, але при спробі його збуту був затриманий. Після цього він захворів на психічну хворобу, що позбавляє його можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. Враховуючи це, захисник Т. звернувся до суду з клопотанням про звільнення його підзахисного від кримінальної відповідальності.

Ознайомтеся із ст. 20 КК України, ППВСУ від 03.06.2005 р. № 7 «Про судову практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування». Яке рішення повинен прийняти суд? Наведіть аргументи власної позиції.

88. П'ятнадцятирічний Г., перебуваючи у стані наркотичного сп'яніння, вчинив розбійний напад на аптеку, з метою заволодіння грошима, але був затриманий охоронцем і переданий до поліції. Захисник, посилаючись на показання родичів, стверджував, що Г. систематично вживав опіати і тому під час розбою перебував у стані наркотичної абстиненції. З цієї причини його не можна притягати до кримінальної відповідальності.

Чи вірна аргументація захисника? У чому відмінність наркотичного сп'яніння від наркотичної абстиненції і як це може вплинути на притягнення особи до кримінальної відповідальності. Чи підлягає особа, яка досягла п'ятнадцяти років кримінальної відповідальності за вчинення розбою?

89. Під час вчинення крадіжки, поєднаної із проникненням до житла, поліцейськими був затриманий А. В ході досудового розслідування не було встановлено його місце проживання, родичів, а також дату народження А. Хлопець стверджував, що йому тринадцять років, а за своїм зовнішнім виглядом він був схожий на малолітню особу.

Які ознаки притаманні суб'єкту кримінального правопорушення? Чи підлягає малолітня особа кримінальної відповідальності? Як вирішується питання встановлення ознак суб'єкта кримінального правопорушення за відсутності документа, який підтверджує вік особи?

90. Після тривалого вживання спиртних напоїв у ресторані К. побив офіціанта, який, на його думку, мляво реагував на його замовлення. Наступного дня в поліції К. стверджував, що за вечір, зі слів друзів, він випив не менше літра горілки і трьох літрів пива, і він зовсім не пам'ятає, що бив офіціанта.

Як впливає алкогольне сп'яніння на притягнення особи до кримінальної відповідальності? У чому відмінність фізіологічного сп'яніння від патологічного? Чи підлягає К. кримінальної відповідальності?

91. 14-річний Д. у складі злочинної організації взяв участь у кількох нападах на інкасаторів, під час яких двох з них було вбито і співучасники заволоділи майном у великих розмірах.

Ознайомтесь із ППВСУ від 16.04.2004 р. № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх». Чи можна визнати Д. суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 187, 255 КК? Чи зміниться рішення, якщо буде встановлена розумова відсталість Д., через яку він не усвідомлював в повній мірі свої вчинки?

92. А. намагалась винести з магазину блиск для губ, однак була зупинена охоронцем магазину. Захисник у судовому засіданні наполягав, що його

підзахисна не підлягає кримінальній відповідальності через те, що має психічний розлад. Відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи А. у період вчинення інкримінованого їй діяння страждала на психічний розлад, тому не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними.

Ознайомтеся із ППВСУ від 03.06.2005 р. № 7 «Про судову практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування». Проведіть відмежування обмеженої осудності і неосудності за критеріями їх формул та кримінально-правовими наслідками. Яке рішення повинен прийняти суд?

93. 30-річний майор запасу К. отримав повістку для проходження навчальних зборів. Не бажаючи їх проходити М. підробив медичну довідку про загострення радикуліту та надав її до військкомату. Проте працівниками військкомату підроблення було виявлено. К. було засуджено за ухилення від військової служби самокаліченням або іншим способом (ч. 1 ст. 409 КК України). Захисник оскаржив вирок суду, вважаючи, що його винесено з порушенням норм закону, так як М. не є суб'єктом цього кримінального правопорушення і не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за цією статтею.

Які ознаки має спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення? За які кримінальні правопорушення може наставати кримінальна відповідальність з 18 років? Ознайомтеся зі ст. 409 КК України та Законом України від 25.03.1992р. «Про військовий обов'язок і військову службу». Якими ознаками характеризується суб'єкт кримінального правопорушення, що передбачений в ч. 1 ст. 409 КК України? Чи вірне рішення прийняв суд?

94. Б. був затриманий після згвалтування малолітньої (ст. 152 КК України). Під час досудового розслідування встановлено, що Б. страждав на психічний розлад, перебуває на обліку у лікаря-психіатра та неодноразово проходив лікування у психіатричних установах.

Ознайомтеся із правовою позицією, яка викладена у постанові ККС ВС від 26.06.2019р. у справі № 202/5997/17, провадження № 51-6228км18. До чиєї компетенції відноситься визнання особи неосудною чи обмежено осудною? Чи є наявні відомості достатніми для визнання Б. неосудним чи обмежено осудним?

95. В день святкування свого 14-річчя Ф., проходячи повз автобусну зупинку, безпідставно почав чіплятися до Ш. Під час суперечки, Ф. збив Ш. з ніг та наніс десятки ударів по голові та тулубу.

Ф. було засуджено за заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження (ч. 1 ст. 121 КК). Захисник оскаржив вирок суду, вважаючи, що його винесено із порушенням закону, адже Ф. не досяг віку кримінальної відповідальності.

Ознайомтеся зі змістом ст. 22 та ст. 121 КК України. Чи підлягає скарга захисника задоволенню? Чи є Ф. суб'єктом цього кримінального правопорушення? З якого віку настає кримінальна відповідальність за кримінальним правом? Коли особа вважається такою, що досягла віку кримінальної відповідальності?

Список додаткової літератури:

Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження). – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 780 с.

Вереша Р. В. Суб'єкт злочину: наук.-практ. посіб. – К.: Алерта, 2014. – 44 с.

Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія. - Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. - 248 с.

Зайцев О. В. Обмежена осудність у кримінальному праві України / О. В. Зайцев. – Харків : Майдан, 2007. – 240 с.

Зайцев О. В. Науково-практичний коментар до ст. 20 «Обмежена осудність» Кримінального кодексу України / О. В. Зайцев // Вісник Верховного Суду України. - 2009. - № 4. - С. 41-44.

Зайцев О. В. Деякі проблеми визначення формули неосудності у кримінальному праві України [Електронний ресурс] / О. В. Зайцев // Вісник Асоціації кримінального права України : електрон. наук. фах. вид. - 2015. - № 1 (4). - С. 113-123.

Зайцев О. В. До питання про включення до медичного критерію неосудності соматичних захворювань // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.-2015.-№2 (70)- С. 62-69.

Зайцев О. Професор В. С. Трахтеров в історії харківської кримінально-правової школи / О. Зайцев // Вісник Національної академії правових наук України. - 2013. - № 4. - С. 182-190

Кривоченко Л. Н. Об особенностях признания несовершеннолетних невменяемыми / Л. Н. Кривоченко // Кривоченко Л. М. Вибрані праці / Л. М. Кривоченко. - Харків : Право, 2016. - С. 16-18.

Трахтеров В. С. Вменяемость и невменяемость в уголовном праве (Исторический очерк) : учеб. пособие / В. С. Трахтеров. – Харьков : Укр. юрид. акад., 1992. – 83 с.

Чорней С. В. Щодо питання про ознаки повної осудності / С. В. Чорней // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 2. - С. 341-344.

Устименко В. В. Специальный субъект преступления / В. В. Устименко. – Харьков : Вища шк., 1989. – 104 с.

Тема 9. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Методичні рекомендації. Дана тема потребує засвоєння таких питань, як: поняття і значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення; поняття і форми вини; значення для кримінальної відповідальності мотиву та мети кримінального правопорушення. Особливу увагу слід приділити

вивченню форм вини згідно з КК України. При цьому необхідно з'ясувати не тільки поняття окремих видів умислу та необережності, але й правильно розкривати їх соціально-психологічний зміст. Крім того потрібно навчитись аналізувати особливості їх інтелектуальних і вольових ознак.

Окремо слід зупинитись на засвоюванні питань щодо відмежування непрямого умислу від прямого; кримінально протиправної самовпевненості від непрямого умислу; недбалості від самовпевненості та від заподіяння суспільно небезпечних наслідків через невинувате до них ставлення (казус) та його правові наслідки.

Важливо з'ясувати особливості змішаної (подвійної, складної) форми вини та специфіку конструкцій складів кримінальних правопорушень, з якими пов'язують її наявність.

Окрему увагу доцільно приділити поняттю та різновидам юридичної і фактичної помилок, а також їх впливу на кримінальну відповідальність та кваліфікацію злочинів та кримінальних проступків.

Практичні заняття (4 год.)

Завдання

96. Р. знаходячись на балконі своєї квартири у багатоповерхівці помітив підлітків, які підривали петарди біля його автомобіля, що був припаркований поряд із під'їздом. На відсутність реакції хлопців через зроблене ним зауваження, Р. кинув у бік підлітків шматок цеглини, влучивши в голову одному з них. Від отриманих ушкоджень хлопець незабаром помер у лікарні. Під час судового слідства Р. стверджував, що не хотів будь-кого травмувати, а цеглу кинув, щоб налякати хуліганів та перешкодити пошкодженню свого майна.

Проаналізуйте співвідношення вольової та інтелектуальної ознак, характерних для визначення форми вини особи щодо вчиненого нею злочину.

Яка з форм вини має місце у діянні Р. щодо смерті хлопця? Ознайомтесь з правовим висновком ВСУ, викладеним у ПВСУ по справі №5-25кс15 від 28.05.2015 р. з приводу правильного рішення цього питання.

97. Л., бажаючи позбавити життя мийника вікон Д., піднявся на дах п'ятиповерхового офісу, переконався, що Д. знаходиться у підвісній люльці разом з іншим працівником, та перерізав мотузки, які її тримали. У люльці знаходилися Д. та його напарник Х. Обидва загинули при падінні. На суді Л. стверджував, що не бажав смерті Х.

Які з форм та видів вини мають місце у діянні Л. щодо смерті Д.? Чи є вина у діях Л. щодо заподіяння смерті Х.? Якщо вина наявна, визначте її форму.

98. М. під час сварки вчинив з близької відстані постріл дробовим зарядом у свого сусіда К. Від отриманого поранення потерпілий впав. М. викликав швидку допомогу та намагався допомогти К. власноруч, проте останній помер. М. стверджував, що вбивати К. не хотів і цілився у руку.

Яка з форм та видів вини має місце у діянні М. щодо заподіяння смерті К.? Ознайомтесь з правовим висновком ВСУ, викладеним у ПВСУ у справі № 5-46кс13 від 14.11.2013 р., постановою ККС ВС від 04.07.2018 по справі № 628/4025/13-к, постановою ККС ВС від 08.05.2018 по справі № 755/6384/15к (стосовно того, на які обставини слід звертати увагу при визначенні спрямованості умислу). Наведіть аргументи власної позиції.

99. Т., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, почав сварку з К. Останній обхопив Т. руками, та обидва вони впали на підлогу, внаслідок чого Т. отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості. Чи є вина у діях К. щодо заподіяння тілесних ушкоджень Т.? Якщо вина наявна, визначте її форму. Аргументуйте свою відповідь.

100. Д., підключив до електромережі дротяну огорожу, що була встановлена ним навколо свого індивідуального пляжу. Напруга в електромережі становила 110 В. Підключаючи струм Д. вивісив з усіх боків виготовлені ним щити з попередженням: «Приватна власність. Обережно, огорожа під напругою. Смертельно». Увечері жителька сусіднього села П., гуляючи по берегу річки торкнулась огорожі й була смертельно травмована. Під час судового слідства Д., пояснив, що, ґрунтуючись на вжитих ним заходах, він був впевнений, що подібне не трапиться.

Проаналізуйте співвідношення вольової та інтелектуальної ознак, характерних для визначення форми вини особи щодо вчиненого нею діяння. Яка з форм та видів вини може мати місце у діянні Д. щодо смерті П.? Проведіть розмежування непрямого умислу, крим. протиправної самовпевненості, крим. протиправної недбалості та казусу.

101. Господар приватного будинку З. уночі прокинувся, почувши незрозумілі звуки. Він взяв мисливську рушницю і вийшов на подвір'я. Ніч була темна, він нічого не побачив, але почув з боку своєї літньої кухні (окрема споруда на подвір'ї) тихі голоси декількох людей. Вирішивши, що то грабіжники, він зробив постріл у напрямку кухні. Пострілом було вбито одного із двох безхатченків, які влізли до літньої кухні з метою переночувати. Пізніше З. пояснив, що нікого не хотів вбивати, але дуже злякався, тому і вистрілив.

Чи є вина у діянні З.? Якщо вина наявна, визначте її форму. Чи впливає його побоювання на правову оцінку вчиненого? Аргументуйте свою відповідь.

102. С. вирішив покінчити життя самогубством. З цією метою він вийшов на середину мосту, переліз через огорожу та приготувався стрибнути. Цю ситуацію побачив перехожий В. і схопив С. за одяг. С. пручався, обхопив перехожого і стрибнув разом з ним. У результаті падіння С. зламав ноги, але залишився живий, тому що впав на В. При цьому В. від отриманих ушкоджень

помер на місці. С. пояснював, що він не хотів нікому заподіювати шкоду, і якби йому не заважали, то ніхто б не постраждав.

Чи є вина у діянні С. щодо заподіяння смерті В. ? Якщо вина наявна, визначте її форму. Проведіть розмежування казусу, крим. протиправної недбалості та непрямого умислу.

103. П. придбав горілку у невстановленої особи та попросив знайомого лікаря К. оцінити наскільки вона безпечна. К. підтвердив, що це спиртовмісна речовина, але більш детально її склад визначити не зміг. П. пригостив горілкою М. та Ф. Наступного дня М. та Ф. померли, а П. втратив зір через наявність метилового спирту в «горілці».

Чи є вина у діях П. щодо заподіяння смерті потерпілим? Чи можна спричинення смерті М. та Ф. кваліфікувати як казус? Наведіть аргументи власної позиції.

104. Учасник стріт-рейсінгових змагань Ш. побачив на узбіччі двох дівчат, які дивились за перегонами, та з метою привернути до себе їх увагу вирішив продемонструвати свою майстерність у керуванні автомобілем. На великій швидкості він спрямував свій болід у бік глядачів, та під час дрифтінгу, не зумівши загальмувати вчасно, наїхав на одну з дівчат, внаслідок чого остання отримала тяжкі тілесні ушкодження.

Проаналізуйте співвідношення вольової та інтелектуальної ознак, характерних для визначення форми вини особи щодо вчиненого нею крим. правопорушення. Чи є вина у діях Ш. щодо заподіяння тяжкого тілесного ушкодження дівчині? Якщо є, то визначте, яка з форм та видів вини має місце у діянні Ш. щодо заподіяння шкоди потерпілій.

105. Вихователька дитячого садочка З. під час прогулянки читала дітям казку, і не помітила, що в цей час малолітній Ж. заліз на гірку, почав спускатися, але зачепився шарфом за кріплення і повісився.

Ознайомтеся зі змістом ч. 2 ст. 137 КК. Визначте форму вини, що має місце у діянні З. щодо смерті Ж.? Чи є суб'єктивна сторона цього злочину у діях З.?

106. Г., перевищуючи швидкість, під'їхав до нерегульованого пішохідного переходу. У цей час С. збирався переходити дорогу. Г., не знижуючи швидкості, впевнений, що його добре видно, почав сигналізувати та мигкотіти фарами, розраховуючи, що С. не почне рух. Проте С. спробував перебігти дорогу, потрапив під авто Г. та отримав тяжкі тілесні ушкодження.

Ознайомившись зі змістом ст. 286 КК визначте суб'єктивну сторону вчиненого Г. діяння. Яка з форм та видів вини має місце у діянні Г.? До умисного чи необережного крим. правопорушення слід віднести злочин, вчинений Г.?

107. Лікар-стоматолог Ч., бажаючи підзаробити, робив вдома незаконні аборти. Одного разу до нього звернулася Г. з проханням перервати небажану вагітність. Ч. провів операцію вагітній Г., але після абортів потерпіла померла.

Яка форма вини має місце у діях Ч. щодо переривання вагітності? Яка форма вини у діях Ч. щодо заподіяння смерті потерпілій Г.? Ознайомившись з ч. 3. ст. 134 КК, дайте відповідь, чи є суб'єктивна сторона цього складу кримінального правопорушення в діях Ч.?

108. Ш. під час сварки наніс Р. побої і відібрав дорогий мобільний телефон. Наступного дня, дізнавшись, що Р. збирається звернутися до поліції, Ш. вбив його.

Ознайомтеся зі змістом ст. ст. 186, 115 КК. Чи наявні всі ознаки суб'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень у діяннях Ш.? Яке значення мають мотив і мета при встановленні суб'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень?

109. Пілот мотодельтоплану К., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, заснув за штурвалом і відхилився від дозволеного маршруту, вчинивши виліт за межі України.

Ознайомтеся зі змістом ст. 334 КК. Чи наявна у діях К. суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення? Якщо наявна, то визначте її форму. Яка форма вини притаманна крим. правопорушенням з формальним складом?

110. А., Б. і Д. відпочивали у лісі на галявині. Д. розпалив багаття і відійшов. У цей час пролунав вибух. А. та Б., які були біля багаття, зазнали травм, внаслідок яких А. помер, а Б. отримав середньої тяжкості тілесне ушкодження. Експертами було встановлено, що в кущах біля багаття вибухнула граната, яка здетонувала внаслідок нагріву.

Чи є в діянні Д. вина? Якщо так, то визначте її форму.

111. Після святкування друзі вирішили пожартувати над дуже сп'янілим О. та поклали його сплячого у сміттєвий бак. Вранці водій сміттєвозу Р., завантажуючи сміття та пресуючи його, заподіяв смерть потерпілому О.

Чи є в діянні Р. вина? Якщо так, то визначте її форму. Розмежуйте крим. протиправну самовпевненість, крим. протиправну недбалість та казус (випадок).

112. Е. примушував до вступу в шлюб 15 - річну Н., з якою він був заручений з дитинства за ромськими звичаями. Згодом Е. був затриманий за ці дії. Він пояснював, що діяв за усталеним ромськими традиціями і виконував волю своїх батьків, а тому не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності.

Ознайомтеся зі змістом ст. 151² КК. Чи обґрунтовані доводи Е.? Яке значення має той факт, що Е. не вважав свої дії кримінально караними?

113. Громадянин Нідерландів А., приїхав до родичів у Київ, де почав вживати сам та пригощав братів та батька марихуаною. Це побачили сусіди та повідомили правоохоронні органи. А. було затримано за контрабанду та збут наркотичних речовин. Громадянин Нідерландів заявив, що в його країні такі діяння не суперечать законам, а про закони України він не знає та знати не повинен, тому що він іноземний громадянин.

Ознайомтесь зі змістом ст.ст. 305 та 307 КК. Чи обґрунтовані доводи А.? Яке значення має той факт, що А. не вважав свої дії кримінально караними?

114. Р. після виявлення вагітності вирішила зробити аборт поза межами лікарні. З цією метою вона звернулася до Г., яка займалась знахарством. Зробивши аборт, під час якого потерпіла втратила свідомість та вважаючи, що остання померла, Г. вночі відвезла потерпілу до залізниці, де поклала її тіло на колію. Через певний час товарний потяг наїхав на потерпілу. Експертизою було встановлено, що смерть Р. настала не від аборту, а внаслідок наїзду потягу.

Визначте форму вини Г. щодо смерті потерпілої. Чи впливає помилка Г. відносно факту смерті Р. на її відповідальність? Аргументуйте свою відповідь.

115. Д. з метою зґвалтування підсипав А. сильний транквілізатор. Потерпіла втратила свідомість і не подавала ознак життя. Д. вирішив, що вона померла, поклав тіло у діжку та залив вапном. Експертизою було встановлено, що смерть потерпілої настала внаслідок чисельних хімічних опіків.

Визначте форму вини Д. щодо заподіяння смерті А. Яке значення має помилка Д. для кримінальної відповідальності? Аргументуйте свою відповідь.

116. Д. задумав з помсти вбити свого начальника Л. Вночі він проникнув до будинку потерпілого та, вважаючи що Л. спить, декілька разів вистрілив у

нього. Згодом з'ясувалося, що Л. почувши підозрілий шум у будинку, сховався в шафі, а на ліжку з подушок та ковдр зімітував себе сплячого.

Визначте форму вини Д. щодо спроби заподіяння смерті Л. Визначте вид помилки, якої припустився Д. Яке значення має така помилка для кримінальної відповідальності? Аргументуйте свою відповідь.

117. Д. замовив найманцю А. вбити свого конкурента Л. Через тиждень А. розстріляв автомобіль потерпілого з автомату. Внаслідок обстрілу загинув Л. та його 4 річний син, а дружина отримала тяжкі тілесні ушкодження. Про те, що у машині будуть члени сім'ї потерпілого, А. не знав, а Д. не побачив через тоноване скло.

Яка з форм та видів вини має місце у діянні Д. та А. щодо заподіяння шкоди потерпілим? Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що Д. бачив перед пострілом, що в автомобілі потерпілий знаходиться не сам? Аргументуйте свою відповідь.

118. Є., з метою отримати у спадок чотирьохкімнатну квартиру в центрі міста, вирішив вбити свою бабусю. Для цього, він заїхав навідати стареньку та привіз їй печиво, одне з якого заздалегідь просочив отрутою. Ввечері потерпіла запросила на каву сусідку та пригостила її цими солодощами. Отруєне печиво з'їла сусідка, внаслідок чого миттєво померла.

Чи наявна помилка в діях Є.? Чим відрізняється помилка в особі потерпілого від ситуації з «відхилення» дії або удару?

119. У. вирішив вбити Р. через образу. З цією метою він простежив за потерпілим до парку і там вистрелив в нього з пістолету. В цей момент з дерева впав П., який прокладав нову трасу для мотузкового містечка на деревах. Куля пройшла скрізь Р. та влучила у П. Обидва померли на місці.

Визначте форму вини У. щодо смерті Р. Чи є вина у діях У. щодо заподіяння смерті П.? Чи можна заподіяння смерті П. вважати казусом?

120. Під час бійки Л. замахнувся, щоб нанести удар битою по голові Ж. Проте останній ухилився, і Л. влучив у Ш., який був поряд і намагався зупинити бійку. Від завданого удару Ш. отримав тяжкі тілесні ушкодження.

Чи є вина у діях Л. щодо заподіяння тяжких тілесних ушкоджень Ш? Якщо так, то визначте її форму. Аргументуйте відповідь.

Колоквіум (2 год.)

П л а н

1. Поняття і значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.
2. Поняття вини та її форми.
3. Умисел та його види.
4. Особливості умислу в кримінальних правопорушеннях з формальним складом.
5. Необережність та її види. Відмежування кримінально протиправної самовпевненості від непрямого умислу.
6. Кримінально протиправна недбалість та її відмежування від казусу.
7. Змішана (подвійна, складна) форма вини.
8. Мотив і мета кримінального правопорушення, та їх значення для суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.
9. Помилка, її види та значення для кримінальної відповідальності.

Список додаткової літератури

Бабанін С. В. Змішана форма вини у кримінальному праві України / С. В. Бабанін // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2014. - № 2. - С. 186-192. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_2_28

Борисов В. І. Необережність та її види: Текст лекції. - Х. : Юрид. ін-т, 1991. - 21 с.

Бурдін В.М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання / В. М. Бурдін. – Львів : ПАІС, 2006. – 200 с.

Вереша Р.В. Вчення про суб'єктивну сторону злочину : монографія / Р.В. Вереша. –К.: Алерта, 2018. – 1106 с.

Воробей П.А. Кримінальне-правове ставлення в вину. – К.: Атіка, 2009. – 176 с.

Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини. - К. : Атіка, 2004. - 216 с.

Ломако В. А. Зміст умислу і його види: текст лекції. - Х. : Юрид. ін-т, 1991. - 15 с.

Пинаев А. А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вины : учеб. пособие. - Х. : Юрид. ин-т, 1984. - 52 с.

Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину. - К. : Атіка, 2002. - 144 с.

Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификация преступления. - К. : Вища шк., 1977. - 152 с.

Тема 10. Стадії вчинення кримінального правопорушення

Методичні рекомендації. При вивченні цієї теми необхідно засвоїти визначення стадій вчинення кримінального правопорушення та їх види. Далі необхідно проаналізувати поняття закінченого кримінального правопорушення. Особливу увагу слід приділити вивченню моменту закінчення кримінальних правопорушень із матеріальним, формальним та усіченим складами. Важливо з'ясувати особливості незакінченого кримінального правопорушення та його видів, а також обставин, внаслідок яких незакінчене кримінальне правопорушення не доводиться до кінця. Детально потрібно дослідити поняття готування до кримінального правопорушення та його ознаки. Знати та розрізняти форми та види готування. Ретельно провести відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру. Розкрити поняття замаху на кримінальне правопорушення та його ознаки, а також його

види (закінчений, незакінчений та інші види замаху). Окремо слід зупинитись на засвоєванні питань щодо відмінності замаху на кримінальне правопорушення від готування до нього та від закінченого кримінального правопорушення. Також необхідно відзначити підставу кримінальної відповідальності за готування і замах на кримінальне правопорушення. Особливої уваги потребує кваліфікація готування і замаху на кримінальне правопорушення; та значення стадій вчинення кримінального правопорушення. Необхідно ретельно дослідити поняття та ознаки добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця. Окремо слід звернути увагу на особливості добровільної відмови на стадії закінченого замаху. Важливо також з'ясувати специфіку кримінально – правових наслідків добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця. Далі потрібно проаналізувати визначення та ознаки дійового каяття, а також його відмінність від добровільної відмови.

Вирішуючи завдання, необхідно обґрунтовувати висновки щодо наявності тієї чи іншої стадії вчинення кримінального правопорушення, конкретної форми готування чи виду замаху, наявності добровільної відмови чи дійового каяття, а також розмежування суміжних поять.

Практичні заняття (4 год.)

Завдання

121. С. викрав у свого сусіда пістолет та вчинив розбійний напад на Б. Під час розбійного нападу С. вбив Б.

Ознайомтеся з об'єктивною стороною ст. 263, ст.187 та ст. 115 КК. Коли кримінальні правопорушення, передбачені ст. 263, ст.187 та ст. 115 КК є закінченими? Проаналізуйте обставини справи та визначте стадію вчинення кожного з цих кримінальних правопорушень..

122. Р. викрав у сусіда пістолет з метою вбивства С., який як суддя виніс рішення стосовно його позову. Р. вчинив постріл, але не влучив у С. *Ознайомтеся з кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 262 та ст.379 КК. Коли кримінальні правопорушення, передбачені ст. 262 та ст.379 КК. є закінченими? Проаналізуйте обставини справи та визначте стадію вчинення кожного з цих кримінальних правопорушень.*

123. С. та Б. мали тривалу сварку з сусідом Т. через межі земельних ділянок та захоплення Т. частини їх землі. Після отримання рішення суду не на їх користь, вживаючи алкогольні напої, С. та Б. вирішили вбити сусіда Т. З цією метою вони підготували мисливську рушницю та зламали камери відеонагляду. Проте цей намір їм не вдалося здійснити, оскільки вони були затримані напередодні того дня, коли збиралися вчинити вбивство.

Варіант 2: С. та Б. були затримані, коли вони вже навели рушницю на потерпілого Т.

Варіант3: С. та Б. вчинили постріл в потерпілого Т., але не влучили в нього.

Ознайомтеся зі складом умисного вбивства (ст. 115 КК.). Коли це кримінальне правопорушення є закінченим? Проаналізуйте обставини справи та визначте у кожному варіанті стадію вчинення кримінального правопорушення. Чим відрізняються стадії готування, замаху та закінченого кримінального правопорушення?

124. К. вирішила викрасти у П. старовинну рідкісну монету, вартістю декілька тисяч доларів США. Вона заздалегідь дізналася в які дні П. демонструє монету на зборах нумізматів, та яким маршрутом вона туди їде. Також К. домовилася з скупником крадених речей про подальший продаж йому цієї монети. Проте цей намір їй не вдалося здійснити, оскільки вона була затримана напередодні того дня, коли збиралися вчинити крадіжку.

Варіант 2 : К. в автобусі розрізала сумку П., намагаючись дістати альбом з монетою, але була викрита іншими пасажирками.

Варіант 3 : К. витягнула альбом з монетою з сумки П. та вийшла з автобусу.

Ознайомтеся з об'єктивною стороною крадіжки (ст. 185 КК.). Коли це кримінальне правопорушення є закінченим? Проаналізуйте обставини справи та визначте у кожному варіанті стадію вчинення кримінального правопорушення. Чим відрізняються стадії готування, замаху та закінченого кримінального правопорушення?

125. М. вирішив через ревності обливи обличчя своїй співмешканки В. кислотою (ст. 121 КК). З цією метою він підмовив свого знайомого С. допомогти йому та придбав сильнодіючу речовину. Проте цей намір їм не вдалося здійснити, оскільки С. розповів про цей план своїй сестрі, яка звернулася до правоохоронних органів.

Варіант 2: М. та С. схопили потерпілу та намагалися відкрити пляшечку з кислотою, але В. вирвалася та втекла від них.

Варіант 3: М. та С. плеснули в обличчя В. кислотою, але вона встигла відвернутися.

Ознайомтеся з об'єктивною стороною кримінального правопорушення, передбаченого ст. 121 КК. Коли це кримінальне правопорушення є закінченим? Проаналізуйте обставини справи та визначте у кожному варіанті стадію вчинення кримінального правопорушення. Чим відрізняються стадії готування, замаху та закінченого кримінального правопорушення?

126. Б., знаючи, що його знайомий В. зараз безробітний, запропонував йому вбивство Л. В. погодився і стежив за Л. декілька тижнів, нагострив кухонного ножа та підмовив свого знайомого забезпечити йому алібі на час вчинення вбивства. Але напередодні вчинення кримінального правопорушення правоохоронні органи його викрили. *Ознайомтеся з складом умисного вбивства (ст. 115 КК.). Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію*

вчинення цього кримінального правопорушення. Який вид незакінченого кримінального правопорушення міститься у діях В. та Б.? Який характер мають обставини, які завадили довести кримінальне правопорушення до кінця?

127. Н., їдучи у громадському транспорті, помітив З, який безпечно користувався недорогим б/у смартфоном і постійно клав його у задню кишеню джинс. Зустрічаючи його на маршруті в один і той же час, Н. вирішив викрасти смартфон, сподіваючись, що З. розшукувати його чи подавати до поліції заяву не буде, для чого підготував предмет подібної форми, знайшов у мережі Інтернет інформацію про те, як очистити гаджет та утилізувати sim-карту, і в натовпі наблизився до З. У цей час Н. було затримано.

Ознайомтеся з ч.1 ст. 185 КК. Яка стадія вчинення цього кримінального правопорушення міститься у діях Н.? Чи може бути Н. притягнений до кримінальної відповідальності за вчинене?

128. В., проживаючи однією сім'єю із .К. у її квартирі, ніде не працював, постійно вживав алкогольні напої. Між ними виникали сварки, бійки, внаслідок яких К. скаржилася сусідам та вимагала, щоб В. звільнив належну їй квартиру. Не маючи куди йти, В. придбав наручники і кляп, і вирішив, що тепер "розбиратиметься із примхами" К. так, щоб сусіди не чули. Після придбання цих предметів В. було затримано.

Ознайомтеся з ч.1 ст.126-1 КК. Яка стадія вчинення цього кримінального правопорушення міститься у діях В.? Чи може бути В. притягнений до кримінальної відповідальності за вчинене?

129. С. задумав обікрасти свою знайому Т. Для цього він заздалегідь пошкодив сигналізацію її будинку та виготовив інструменти для злому дверей.. Проте Т. дізналася про його намір та повідомила у поліцію, яка затримала С. за день до вчинення запланованого кримінального правопорушення. *Ознайомтеся*

зі змістом ст. 185 КК. Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію вчинення цього кримінального правопорушення. Який вид незакінченого кримінального правопорушення міститься у діях С.? Чим стадії вчинення кримінального правопорушення різняться між собою.

130. Неповнолітній С. вирішив помститися Л., своєму однокласнику, який постійно з нього знущався в класі та колись випадково, штовхнувши, зламав йому руку. Для цього він старанно ходив в секцію бойового самбо для того, щоб мати змогу реалізувати помсту. Крім того, він намагався підмовити до помсти і інших однокласників, які страждали від булінгу Л. Діяльність С. була викрита. Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію вчинення цього кримінального правопорушення. Який вид незакінченого кримінального правопорушення міститься у діях С.? Чи можна діяння С. визнати виявленням умислу?

131. Ж. після екскурсії до місцевого музею, зрозумів, що вчинити крадіжку коштовних старовинних виробів мистецтва, старовинних побутових дрібничок, не становить труднощів через застарілі засоби охорони, а також дізнався про їх вартість. Він почав відвідувати автосалони та агентства нерухомості, маючи на меті спланувати куди витратити кошти, які можна отримати внаслідок крадіжки з музею. Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію вчинення цього кримінального правопорушення. Яка відмінність готування до кримінального правопорушення та замаху на нього від формування та виявлення умислу вчинити певне кримінальне правопорушення?

132. М., після одруження заявив друзям, що має мисливську рушницю, і у разі зради дружини вб'є її. М. дійсно мав зареєстровану зброю та запальну вдачу. Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Яка відмінність готування до кримінального правопорушення

та замаху на нього від формування та виявлення умислу вчинити певне кримінальне правопорушення?

133. Б. недбало поведився з феєрверком та заподіяв тяжке тілесне ушкодження Л. Суд кваліфікував його дії як закінчений замах на вбивство, оскільки запуск феєрверка відбувся поруч із потерпілим і заряд влучив йому в шию. *Проаналізуйте правову позицію, яка міститься у постанові ВСУ від 31.01.2012 р. у справі № 5-32кц12. (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/29792703>).*

Ознайомтеся з положеннями ст.15 КК. Визначте ознаки замаху. Чи вірне рішення прийняв суд?

134. Б. на святкуванні весілля сестри згідно звичаїв почав безладну стрілянину вгору з мисливської рушниці. Зброя була заряджена дробом і частина заряду випадково влучила в одного з гостей, спричинивши середньої тяжкості тілесні ушкодження. Суд кваліфікував його дії як закінчений замах на умисне вбивство, аргументувавши це тим, що було використано вогнепальну зброю з близької відстані.

Ознайомтеся зі складом середньої тяжкості тілесних ушкоджень та умисного убивства (ст.ст.115, 122 КК.) Проаналізуйте правову позицію, яка міститься у постанові ВСУ від 31.01.2013 р. у справі № 5-32кц12 (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/29792703>). Чи вірне рішення прийняв суд?

135. С. вирішив вбити свою сусідку. Задля цього він взяв одну із своїх мисливських рушниць. Але коли С. натиснув на курок, пострілу не сталося. Виявилось, що С. помилково взяв зламану рушницю, переплутавши її зі справною.

Ознайомтеся з складом умисного вбивства (ст. 115 КК.). Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Яке значення має ситуація, коли особа використовує знаряддя, яке за своїми об'єктивними властивостями не може заподіяти шкоду.

136. Л., маючи на меті позбавити життя М., через ревності, постійно ходила до різних чаклунів та екстрасенсів, намагаючись навести смертельні чари. Один із екстрасенсів погодився та надав їй алгоритм, згідно якого вона підсипала останній у їжу сушену шкіру гадюки та землю з цвинтаря. *Проаналізуйте ситуацію. Яке значення має ситуація, коли особа використовує знаряддя, яке за своїми об'єктивними властивостями не може заподіяти шкоду. Аргументуйте відповідь.*

137. Б., використовуючи знайдену біля готелю картку від номеру, зайшов у готель, маючи на меті взяти цінності із сейфу, але цінностей у сейфі не виявилось. *Ознайомтеся зі складом крадіжки (ст. 185 КК.). Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію вчинення цього кримінального правопорушення. Яке значення має відсутність у сейфі цінностей?*

138. В. проник до квартири З. з метою вчинити крадіжку, але коли намагався відкрити сейф, спрацювала сигналізація і його було затримано.

Варіант 2: В. проник до квартири З. з метою його вбити, але спрацювала сигналізація і його було затримано.

Ознайомтеся зі складом крадіжки та умисного вбивства(ст. 185 та ст. 115 КК.) Проаналізуйте ситуації та визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Чим відрізняється готування до кримінального правопорушення від замаху на нього та від закінченого кримінального правопорушення?

139. Б., озброєний ножом, вчинив розбійний напад на З., який на його думку виглядав як представник «золотої молоді», але у потерпілого жодного майна при собі, не виявилось. Суд кваліфікував дії Б. як замах на розбій, мотивуючи це тим, що Б. не заволодів майном З. *Ознайомтеся зі складом розбою (ст. 187 КК.). Чи вірне рішення прийняв суд? Чим відрізняється замах*

на кримінальне правопорушення від закінченого кримінального правопорушення? Яке значення має вказівка при кваліфікації вчиненого як замаху на ч.2 та ч.3 ст.15 КК ?

140. К. з метою здійснення крадіжки вирішила проникнути до квартири своїх сусідів. Коли вона відкрила та зайшла до квартири, спрацювала сигналізація. Злякавшись, К. утекла, залишивши в дверях підібрані ключі. Через деякий час вона послала доньку забрати ключі та остаточно вирішила не намагатися більше заволодіти майном сусідів. *Ознайомтеся зі складом крадіжки (ст. 185 КК.). Проаналізуйте ситуацію. Визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Аргументуйте відповідь.*

141. Таксист З. намагався зґвалтувати свою пасажирку Б. Вона опиралася та заявила, що її чоловік записав номер таксі та помститься за неї. Злякавшись, З. випустив Б. з автівки. *Ознайомтеся зі складом зґвалтування (ст. 152 КК.). Проаналізуйте ситуацію. Визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Чи можна такі дії вважати добровільною відмовою? Яке значення добровільної відмови? Яке значення мають мотиви добровільної відмови?*

142. О. вирішив вбити свою співмешканку Н. Коли вона спала, О. ударив її по шиї ножем, розраховуючи зарізати її першим ударом, проте йому це не вдалося. На крик потерпілої прибіг син та вибив у О. ножа. Злякавшись відповідальності, О. надав їй медичну допомогу і завдяки цьому Н. залишилася живою.

Варіант 2: Чи змінилося б рішення, якщо б О., бажаючи спричинити Н. особливих страждань, планував вбити її кількома ударами, і після спричинення першого поранення за власною волею відмовився від нанесення наступних ударів.

Ознайомтеся зі складом умисного вбивства (ст. 115 КК.). Проаналізуйте ситуацію. Визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Чи можна такі дії вважати добровільною відмовою?

143. А. з метою вбивства виштовхнув з човна С., який не вмів плавати. Потерпілий благав його врятувати та запропонував гроші за порятунок. А. погодився та витягнув С. із води. *Ознайомтеся зі складом умисного вбивства (ст. 115 КК.). Визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Чи має значення вид замаху для вирішення питання про добровільну відмову? Чи можна такі дії вважати добровільною відмовою? Яке значення мають мотиви добровільної відмови? Чи має значення, від кого виходить ініціатива припинити кримінально протиправне посягання при добровільній відмові?*

144. О. після зради цивільної дружини Д., вирішив її вбити. Він повісив її за шию на мотузці, але згодом пожалів та витягнув із зашморгу. Завдяки цьому жінка залишилася живою. *Ознайомтеся зі складом умисного вбивства (ст. 115 КК.). Визначте стадію вчинення кримінального правопорушення. Чи можна такі дії вважати добровільною відмовою? Яке значення мають мотиви добровільної відмови?*

145. Раніше засуджені за шахрайство, К. та С. надрукували фальшиві купюри високої якості. Однак через деякий час вони спалили усі підробки та знищили обладнання.

Ознайомтеся зі ст. 199 КК. Яка стадія вчинення кримінального правопорушення має місце в діях С. та К.? Чи можна такі дії вважати дійовим каяттям або добровільною відмовою? Чим відрізняється добровільна відмова від дійового каяття? Яке значення дійового каяття та добровільної відмови?

146. Працівник банку К. викрав конверт з грошима, який побачив на столі у колеги. Наступного дня він дізнався, що ці гроші колектив банку зібрав на операцію важкохворому співробітнику. Ввечері він крадькома повернув конверт і це ніхто не помітив.

Ознайомтеся зі складом крадіжки (ст. 185 КК.). Яка стадія вчинення кримінального правопорушення має місце в діях К.? Чи змінилося б рішення, якби К. не встиг повернути конверт до виявлення пропажі? Чи можна такі дії вважати добровільною відмовою чи дійовим каяттям? Чим відрізняється добровільна відмова від дійового каяття?

147. Д. пригостив К. печивом з отрутою повільної дії, бажаючи позбавити його життя. Через дві години Д. дізнався, що у К. народилася дитина. Це спонукало його дати протиотруту потерпілому та викликати йому швидку, але К. помер. *Чи можна дії Д. вважати дійовим каяттям або добровільною відмовою? Чим відрізняється добровільна відмова від дійового каяття? Яке значення дійового каяття та добровільної відмови?*

Колоквіум (2 год.)

П л а н

1. Що таке стадії кримінального правопорушення і які їх види?
2. Що таке закінчене кримінальне правопорушення і який момент закінчення кримінального правопорушення із матеріальним, формальним та усіченим складом?
3. Що таке готування до кримінального правопорушення і які його види?
4. За якими ознаками готування до кримінального правопорушення відрізняється від виявлення умислу?
5. Що таке замах на кримінальне правопорушення і які його види?
6. Які бувають види замаху, пов'язані з фактичною помилкою?

7. За якими ознаками замах на кримінальне правопорушення відрізняється

від готування до кримінального правопорушення та від закінченого кримінального правопорушення?

8. Що є підставою кримінальної відповідальності за незакінчене кримінальне правопорушення та які особливості його кваліфікації?

9. На яких етапах вчинення кримінального правопорушення можлива добровільна відмова і які правові наслідки добровільної відмови від кримінального правопорушення?

10. Чим дійове каяття відрізняється від добровільної відмови від кримінального правопорушення?

Список додаткової літератури:

Бурдін В. М. Стадії вчинення злочину (кримінально-правове дослідження): монографія / В. М. Бурдін. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 304 с.

Горностай А. В. Кримінальна відповідальність за замах на злочин : монографія / А. В. Горностай. – Х. : Юрайт, 2013. – 232 с.

Гродецький Ю. В. Остаточність добровільної відмови // Вісн. прокуратури. – 2010. – №9 (111). – С. 65–70.

Красницький І. В., Щутяк Л. С. Відповідальність за замах на злочин за кримінальним правом України: монографія / І. В. Красницький, Л. С. Щутяк. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 224 с.

Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину. – Х. : Право, 2010. – 232 с.

Тихий В. П. Стадії вчинення злочину: Конспект лекцій. – Х. : Юрид. ін-т, 1996. – 29 с.

Тихий В. П., Панов М. І. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар. – К. : Видавничий дім «Промені», 2007. – 40 с.

Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 840 с.

Тема 11. Співучасть у кримінальному правопорушенні

Методичні рекомендації. Готуючись до занять з цієї теми, необхідно опрацювати такі питання: поняття співучасті (об'єктивні та суб'єктивні ознаки) її значення (ст. 26 КК); види співучасників: виконавець (співвиконавець), організатор, підбурювач та пособник (ст. 27 КК); відмежування діянь співучасників; форми співучасті за характером виконуваних співучасниками ролей проста (співвиконавство) та складна (співучасть з розподілом ролей) та за ступенем стійкості суб'єктивних зв'язків між ними (вчинення кримінального правопорушення групою осіб, вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, вчинення кримінального правопорушення організованою групою, вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією (ст. 28 КК); підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників; співучасть у кримінальному правопорушенні зі спеціальним суб'єктом; ексцес виконавця (співучасника); невдале організаторство, невдале підбурювання та невдале пособництво; провокація кримінального правопорушення; добровільна відмова співучасників (ст. 31 КК). Особливу увагу слід приділити питанням кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті. Крім того, необхідно дослідити поняття, види та значення причетності до кримінального правопорушення; відмежування причетності до кримінального правопорушення від співучасті у кримінальному правопорушенні.

Колоквіум (2 год.)

П л а н

1. Співучасть у кримінальному правопорушенні: поняття, ознаки та значення.
2. Види співучасників.

3. Форми співучасті: поняття, види, значення.
  4. Кримінальна відповідальність співучасників: підстави та межі.
  5. Співучасть у кримінальному правопорушенні зі спеціальним суб'єктом.
  6. Невдале організаторство, невдале підбурювання та невдале пособництво: поняття та значення.
  7. Екссес виконавця (співучасника): поняття, види, значення.
  8. Провокація кримінального правопорушення: поняття та значення.
  9. Добровільна відмова співучасників.
  10. Кваліфікація кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті.
  11. Причетність до кримінального правопорушення: поняття, види, значення.
- Відмежування причетності до кримінального правопорушення від співучасті у кримінальному правопорушенні.

Практичне заняття (2 год.)

Завдання

148. Чоловік В. і дружина Г. власним автомобілем вранці їхали на роботу. Боячись запізнитися, Г. постійно докоряла чоловікові В., що він повільно їде і закликала його їхати швидше. Зрештою В. перевищив швидкість і на мокрому асфальті, не впоравшись з керуванням автомобілем, на повороті виїхав на тротуар і збив пішохода, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження. При цьому він не передбачав можливості заподіяння таких наслідків, хоча повинен був і міг їх передбачити. Суд визнав В. виконавцем порушення правил безпеки дорожнього руху (ст. 286 КК), а Г. - підбурювачем до цього кримінального правопорушення.

Чи правильним є рішення суду? Чи є ознаки співучасті в діяннях В. і Г.? Які об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують діяння підбурювача?

149. Під час поїздки на автомобілі, яким керував Б., З. попросив останнього збільшити швидкість, щоб наздогнати автомобіль, який рухався попереду. За це він пообіцяв винагороду. Б. розвинув недозволену швидкість,

на повороті не впорався з керуванням, заїхав на тротуар і збив пішохода, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження.

Чи можна притягнути Б. та З. до кримінальної відповідальності за співучасть у кримінальному правопорушенні, передбаченому ч. 2 ст. 286 КК, виходячи з того, що суб'єктивна сторона цього складу кримінального правопорушення передбачає необережну форму вини щодо суспільно небезпечних наслідків?

150. Вранці Ж. пішов купатися у річці, що протікала неподалік від селища. Раптом він побачив коливання кущів на протилежному березі, чорний силует і почув тріск гілок. Вважаючи, що там знаходиться ведмідь, Ж. побіг до сусіда О. і все йому розповів. Узявши однакові одноствольні рушниці та зарядивши їх однаковими патронами, вони побігли до річки, де зробили одночасно постріли по кущах. Як виявилось пізніше, в кущах знаходився технік-геофізик Л., якому була заподіяна смертельна рана, від якої він невдовзі помер.

Виходячи з того, що правоохоронцям не вдалося встановити від чийого пострілу помер Л., суд визнав Ж. та О. співвиконавцями необережного вбивства.

Чи вірне рішення прийняв суд? Аргументуйте свою відповідь. Якими об'єктивними та суб'єктивними ознаками характеризується співучасть у вчиненні кримінального правопорушення?

151. Знаючи, що Б. вирішив помститися П. за те, що він спокусив його дружину, К. підкинув на поріг будинку Б. вогнепальну зброю. Б. знайшов підкинуту йому зброю і, скориставшись нею, вбив П.

Суд визнав Б. виконавцем, а К. - пособником вбивства. Чи вірне рішення прийняв суд? Які об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують діяння виконавця та пособника. За якими критеріями відбувається розмежування діянь цих співучасників?

152. Під час розпивання спиртних напоїв Б. розповів Н. та Ш., що він

був в гостях у М. і бачив там багато цінних речей. Через два дні Н. та Ш., зустрівшись знову, згадали про цю розмову і вирішили заволодіти цінностями М. Озброївшись ножами, вони прийшли до квартири потерпілого і почали вимагати у нього цінності. При цьому Н. приставив до шиї М. ніж, а Ш., тримаючи ніж у руках і погрожуючи розправою, перешкоджав дружині потерпілого вийти з квартири і покликати на допомогу. Злякавшись за життя чоловіка, якому погрожували ножем, дружина віддала злочинцям цінності.

Суд визнав Б., Н. та Ш. співучасниками розбою: Б. - підбурювачем, Н. - виконавцем, Ш. - пособником.

Чи правильно суд вирішив питання про відповідальність цих осіб? Ознайомившись зі змістом ст. 187 КК, Дайте відповідь, які форми співучасті та які види співучасників мають місце при вчиненні цього кримінального правопорушення?

153. П. задумала позбутися свого коханця, у зв'язку з чим попросила Щ. знайти особу, яка б за винагороду змогла вчинити вбивство. Щ. умовив М. скоїти це кримінальне правопорушення і познайомив його з П. Вона передала М. завдаток за майбутнє вбивство, розповіла про розпорядок дня її коханця, визначила в який час та в якому місці краще вчинити це кримінальне правопорушення, дала його фотокартку і забезпечила іншою необхідною інформацією. Вона ж познайомила М. з П., який на її прохання передав останньому рушницю для скоєння вбивства. Через три дні М. пострілом з рушниці, вбив коханця П.

Як належить кваліфікувати діяння П., Щ., М. і П.? Аргументуйте відповідь.

154. Неодноразово судимий Б. постійно займався, як він вважав, «вихованням» свого шістнадцятирічного сина О. як «справжнього чоловіка», розповідаючи йому про більш зручні та швидкі кримінально протиправні способи «заробляння» грошей. Він навчав його кримінально протиправному ремеслу, розповідав про «злочинний світ», закликав до кримінально

протиправного способу життя. Зацікавлений розповідями батька, та маючи потребу у грошах, О. вчинив крадіжку.

Вироком суду Б. був визнаний підбурювачем, а його син - виконавцем крадіжки, вчиненої за попередньою змовою групою осіб.

Чи вірним є рішення суду? Дайте аргументовану відповідь. Які об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують діяння підбурювача?

155. Х. з метою помсти своєму сусіду З. запропонував Р. та К. вчинити крадіжку майна з квартири З. Він розповів їм про те, де можуть знаходитися цінні речі, а також пообіцяв винагороду, якщо вони погодяться на крадіжку.

Р. та К. погодилися із пропозицією Х. і, дізнавшись про те, що в останнього є пістолет, попросили дати його «про всяк випадок». Х. довго не погоджувався, але потім надав пістолет.

Р. та К. вибрали час, коли, на їх думку, господаря не було вдома, прийшли до квартири З., зламали двері й зібрали у чемодани цінні речі. Коли вони вже збиралися виходити з квартири, додому несподівано повернувся З. Злякавшись затримання та викриття, Р. накинувся на З., намагаючись його задушити. В цей час К. дістав пістолет та вбив потерпілого.

Визначте форми співучасті та види співучасників. Чи можливо в даному випадку говорити про ексцес виконавців?

156. М. та Ф. домовилися про спільне вчинення крадіжки з квартири Т. З цією метою вони ввечері, вважаючи, що в квартирі нікого немає, проникли до неї через вікно. Проте в квартирі вони виявили Т., який спав на дивані. М. мовчки витягнув із-за пазухи ніж і показав його Ф., той кивнув М. і, схопивши Т. за руки, тримав його, поки М. наносив удари ножом потерпілому, внаслідок яких останній помер на місці. Після цього вони заволоділи майном Т. і залишили його квартиру.

Суд визнав М. і Ф. співвиконавцями розбою, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, а також М. виконавцем, а Ф. пособником умисного вбивства, вчиненого групою осіб без попередньої змови.

Чи вірним є рішення суду? Дайте аргументовану відповідь.

157. М. запропонував Н. вчинити крадіжку майна з продовольчого магазину. Він запевняв Н., що підстав для побоювання немає, оскільки магазин знаходиться у такому місці, де ввечері людей дуже мало, а відділення міліції розташоване далеко від нього. Проте Н., побоюючись відповідальності, не погодився на пропозицію М.

Чи є в даному випадку співучасть у кримінальному правопорушенні? Вирішіть питання про відповідальність М. та Н. Чи можна визнати відмову Н. добровільною відмовою від вчинення кримінального правопорушення?

158. Д., звільнившись з виправної колонії, де відбував покарання за злісне хуліганство, вирішив помститися Г., який виступав у суді свідком і надав докладні показання про кримінальне правопорушення, вчинене Д. З цією метою він умовив 13-річного Б. вистрелити з рушниці в Г., коли той буде повертатися додому. За це він пообіцяв подарувати хлопцеві рушницю. Дочекавшись увечері Г., Б. вистрелив у нього, спричинивши останньому тяжкі тілесні ушкодження.

Чи мають місце в цьому випадку ознаки співучасті? Як належить вирішити питання про відповідальність Д.?

159. Неодноразово судимий Н. організував і очолив стійку групу (об'єднання), до якої входило п'ятеро підлітків (П., С., Л., Д. та О.), кожен віком 12-13 років. Члени цієї групи самостійно, а також за участю Н. протягом двох місяців вчиняли розбійні напади на громадян. Вироком суду Н. був засуджений за створення злочинної організації, керівництво нею та участь у вчиненні кримінальних правопорушень злочинною організацією.

Чи правильним є рішення суду? Як належить вирішити питання про відповідальність Н.?

160. Слідчий органів внутрішніх справ С. неодноразово одержував неправомірну вигоду (ст. 368 КК) за незаконне закриття кримінальних

проваджень. Такі неправомірні вигоди від обвинувачуваних йому передавав адвокат Г. При внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо С. у зв'язку з одержанням ним неправомірної вигоди, прокурор району відмовив у внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо співучасті в цьому злочині Г., мотивуючи це тим, що адвокат не є службовою особою, а кримінальній відповідальності за одержання неправомірної вигоди підлягає лише спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення.

Чи вірним є рішення прокурора? Чи можлива співучасть у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом? Як слід вирішити питання про відповідальність С. та Г.?

161. Головний бухгалтер заводу Г., який був у добрих стосунках з бухгалтером розрахункового відділу П. та касиром Ю., не контролював належним чином нарахування заробітної плати робітникам, підписував не перевіряючи платіжні відомості.

Скориставшись безконтрольністю головного бухгалтера, П. і Ю. за фіктивними документами, які були підписані Г., заволоділи грошовою сумою у розмірі, що дорівнює 210 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Слідчий кваліфікував скоєне як співучасть у розкраданні. При цьому П. і Ю. були визнані співвиконавцями, а Г. - пособником, який створив об'єктивні умови для вчинення кримінального правопорушення. Адвокат Г. заперечував проти обвинувачення його підзахисного в співучасті у розкраданні, обґрунтовуючи свою позицію відсутністю в поведінці Г. суб'єктивних ознак співучасті.

Чи є в діяннях всіх обвинувачених ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні? Які об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують діяння пособника?

162. Маючи потребу в грошах, Ч. запропонував У. вчинити крадіжку з будинку К. Будучи впевненими, що вона увідрядженні, Ч. і У. прийшли до її будинку. Відкривши його відмичкою, Ч. залишився на сторожі у дворі, а У. зайшов до будинку. Несподівано з іншої кімнати вийшла К. У. схопив молоток, який лежав у коридорі, і наніс їй 15 ударів по голові. Від отриманих тілесних ушкоджень К. померла на місці кримінального правопорушення. В цей час, побачивши, що до будинку наближаються сусіди, Ч. покликав У. Не встигши заволодіти майном потерпілої, У. та Ч. зникли з місця кримінального правопорушення.

Визначте форми співучасті та види співучасників. Чи можна в даному випадку говорити про ексцес виконавця?

163. Шістнадцятирічний М. разом із своїм повнолітнім братом С. домовилися вчинити крадіжку з квартири сусідки. Вони проникли до квартири потерпілої та зібрали найбільш цінні речі.

Після цього С. поніс вилучене додому, а М. залишився в квартирі, знайшов папір і підпалив його. Внаслідок пожежі були знищені всі інші речі у квартирі потерпілої.

Визначте форми співучасті та види співучасників. Як слід вирішити питання про відповідальність С. та М. за вчинення крадіжки та знищення майна?

164. В. домовився з шістнадцятирічним Б. про вчинення крадіжки з будинку К. Зокрема, вони домовилися, що В. безпосередньо проникне до будинку і вчинить там крадіжку, а Б. в цей час пильнуватиме на вулиці й вчасно попередить В. про можливу небезпеку. Проникнувши до будинку, В. передумав вчиняти крадіжку. Він уже виходив із будинку, коли раптом повернулася К., прихід якої Б. не помітив. Накинувшись на К., В. згвалтував її і тільки потім залишив будинок, після чого розповів Б. про те, що сталося.

Вирішіть питання про відповідальність В. і Б. Обґрунтуйте свою відповідь.

165. Г., бажаючи стати спадкоємцем будинку своєї тітки Б., запропонував Н. вбити її, пообіцявши за це винагороду. При цьому Г. показав будинок тітки і розказав як краще до нього проникнути. Н. погодився з пропозицією Г. Проте коли він підійшов до будинку потерпілої, то, злякавшись відповідальності, відмовився від вчинення вбивства.

Чи має місце співучасть у кримінальному правопорушенні? Як що так, то визначте форми співучасті та види співучасників. Як слід вирішити питання про відповідальність Г. та Н.?

166. Директор підприємства Л., довіряючи головному бухгалтерові В., підписував документи податкової звітності без їх перевірки. Дізнавшись про це, начальник відділу збуту Б. підмовив В. внести завідомо неправдиві відомості до документів податкової звітності, що призвело б до ненадходжень у бюджет коштів, що дорівнюють 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. При цьому він повідомив, що у нього є «надійні» люди в податковій міліції, які допоможуть залагодити «проблемні питання», уразі їх виникнення. В. спочатку погодилася, але потім, злякавшись відповідальності, внесла у документи податкової звітності справжні відомості, а про наміри Б. повідомила у правоохоронні органи.

Вирішіть питання про відповідальність вказаних осіб. Встановіть форми співучасті та види співучасників. Чи можна в даному випадку говорити про добровільну відмову співучасника?

167. Г., З. і С. вирішили вчинити крадіжку речей зі складу, який охороняв сторож Ш. Вони домовилися з Ш. про те, що в ночі він залишить двері складу незамкненими, а сам відлучиться на півгодини. Однак у призначений час Ш., злякавшись відповідальності, вирішив не виконувати заздалегідь дану ним обіцянку і, залишившись у приміщенні складу, замкнув вхідні двері. Г., З. і С., які прибули в обумовлений час для вчинення крадіжки, виявили двері замкненими і не змогли проникнути у приміщення.

Чи є в діянні Г., З., С. та Ш. ознаки співучасті? Визначте, яку роль

виконувала кожна з осіб вчиненні кримінального правопорушення. Кваліфікуйте діяння зазначених осіб. Обґрунтуйте свою відповідь.

168. П. залишила у К. на зберігання норкову шубу, пояснивши їй, що цю шубу її коханець С. відібрав для неї у перехожої. К. погодилась. Через декілька днів П. забрала шубу у К.

Чи має місце співучасть у кримінальному правопорушенні? Вирішіть питання про відповідальність К.

169. Г., Б., Ф. і А, які за вироком суду відбували покарання у виді позбавлення волі, за попередньою змовою здійснили 20-метровий підкоп під зоною огороження і втекли з місця відбування покарання. Слідством було встановлено, що начальник охорони С. знав про кримінально протиправні наміри вказаних осіб, але ніяких дій щодо запобігання кримінальному правопорушенню не вчинив. Суд визнав його пособником кримінальному правопорушенню.

Чи вірне рішення суду? Детально аргументуйте відповідь. Які об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують діяння пособника?

170. Увечері П. посварився з Р., який наніс йому побої. Розсердившись на Р., П. пішов додому і з двома ножами повернувся до місця сварки. Побачивши у нього в руках ножі, Р. кинувся бігти. П. став його переслідувати. У цей час по вулиці йшов Т. Коли Р. пробігав повз нього, Т. підставив йому ногу і Р. упав. П. скористався цим і наніс Р. декілька ударів ножем, від яких останній помер.

Дайте відповідь, чи можна визнати Т. пособником вбивства.

171. Охоронець М., перебуваючи на роботі, одного разу помітив, як через паркан підприємства невідома особа перекинула чотири шини до легкового автомобіля і затримав її. Невідомим виявився працівник станції технічного обслуговування автомобілів Т. З метою уникнення покарання Т. запропонував М. гроші та розповів, що шини йому надав завідуючий складом

К. і що М. кожного разу за сприяння у викраданні шин буде отримувати винагороду. М. погодився. Надалі Т. отримував шини від завідуючого складом К. та за сприяння М. перекидав їх через паркан і зникав.

Вирішіть питання про відповідальність К., Т. та М.

Список додаткової літератури

Абакумова Ю.В. Інститут співучасті в кримінальному праві України: природа, сутність, сучасні проблеми визначення / за заг. ред. В.Г. Лукашевича. – Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2012. – 320 с.

Бурчак Ф. Г. Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. - К.: Вища школа, 1986. - 208 с.

Вереша Р.В. Співучасть у злочині: наук.-практ. посіб. – К.: Алерта, 2014. – 56 с.

Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 192 с.

Гуторова Н. А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины: учеб. пособие. - Х.: Рубикон, 1997. - 102 с.

Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації: монографія. - Х.: Видавець ФОП Вапнярчук Н. М., 2005. - 256 с.

Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність: монографія / О. О. Кваша; НАН України; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корещького. - Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. - 560 с.

Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину. - Х. :ФІНН, 2003. - 160 с.

Митрофанов І.І., Притула А.М. Співучасть у злочині: навч. посіб. – Одеса: Фенікс, 2012. – 208 с.

Невідома Н.В. Вчинення злочину організованою групою: монографія / Н.В. Невідома. – Х.: Право, 2017. – 224 с.

Новицький Г. В. *Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України.* - К.: Вища школа, 2001. - 96 с.

Орловський Р. С. Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України: монографія / Р. С. Орловський. – Харків: Право, 2019. – 624 с.

Ус О. В. Кримінальна відповідальність за підбурювання до злочину: монографія. - Х.: Видавець ФО-П Вапнярчук Н. М., 2007. - 264 с.

Ус О. В. Теоретичні та прикладні проблеми кваліфікації в кримінальному праві України : монографія. Харків: Право, 2020. 704 с.

Тема 12. Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень

Методичні рекомендації. Вивчаючи цю тему, насамперед, необхідно з'ясувати поняття і види одиничного кримінального правопорушення, як структурного елементу множинності кримінальних правопорушень. Тому важливим є засвоєння ознак та різновидів простих і ускладнених за своїм змістом кримінальних правопорушень (триваючих, продовжуваних, складених та кримінальних правопорушень з похідними наслідками).

Далі потрібно звернути увагу на поняття та ознаки множинності кримінальних правопорушень, її видів за КК, а також соціальну і юридичну характеристику кожного з видів. Крім того, слід акцентувати свою увагу на відмінності того чи іншого виду множинності від різновидів ускладнених одиничних кримінальних правопорушень, що передбачені кримінальним законом.

Вирішуючи завдання, необхідно обґрунтовувати висновки про види множинності (сукупність кримінальних правопорушень або сукупність кримінального правопорушення та проступку – чи є вона ідеальною, чи реальною; який вид повторності або рецидиву має місце та тощо), їх ознаки і критерії визначення, а також відмежування від суміжних кримінально-правових явищ.

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

172. М. незаконно придбав бойові припаси, деякий час зберігав, а потім намагався їх продати, проте у момент продажу був затриманий працівниками поліції.

Ознайомившись зі змістом ст. 263 КК проаналізуйте діяння вчинене М. Чи є у діях М. множинність кримінальних правопорушень? Проаналізуйте правові позиції ВСУ, сформульовані у постановках Судової палати з кримінальних справ у справі № 5 кс 11 від 20 червня 2011 р. (ВВСУ.-2012.-№4.-С.15-16) та у справі №5-30 кс 12 (ВВСУ.-2013.-№10.-С.9-10) та надайте аргументований висновок.

173. Через ревності Д. вбив свою дружину. А ще через кілька тижнів, з'ясувавши, що дружина зраджувала його з сусідом, вбив останнього.

Проаналізуйте діяння вчинені Д. Чи є в них ознаки множинності кримінальних правопорушень? До якого з видів множинності або одиничного кримінального правопорушення відносяться вчинені Д. діяння

174. К., бажаючи отримувати пенсію по інвалідності, підробив витяг з акту огляду медико-соціальної експертної комісії та надав її до пенсійного фонду. Завдяки цьому К. за рік незаконно отримав значну суму виплат.

Ознайомтеся зі змістом ст. 358 КК. Чи є в діях винного множинність кримінальних правопорушень? До якого з видів множинності або одиничного кримінального правопорушення відносяться вчинені К. діяння? Проаналізуйте відмінність триваючого кримінального правопорушення від продовжуваного.

175. С. незаконно виготовив фінський ніж та постійно носив його при собі з метою самозахисту. Увечері, повертаючись додому у метро, він відчув,

що хтось витягає з його кишені мобільний телефон. Бажаючи покарати злочинця, С. вихопив фінський ніж та наніс викрадачу удар, від якого останній помер.

Ознайомтеся зі змістом ст. 115 та ст. 263 КК України. Чи є в діях винного множинність кримінальних правопорушень? Який делікт вчинив винний: триваючий чи продовжуваний? Проаналізуйте відмінність триваючого кримінального правопорушення від продовжуваного. Ознайомтеся з правовим висновком ВСУ, викладеним у ПВСУ у справі № 5ксі1 від 20.06.2011 р. з приводу правильного рішення цього питання.

176. На ґрунті неприязних стосунків С. зробив постріл із мисливської рушниці, на володіння якої не мав дозволу, у свого сусіда Ш. Внаслідок пострілу потерпілому Ш. було заподіяно тяжке тілесне ушкодження, крім того, частина заряду зрикошетила та влучила ще й у К., який проходив повз місце події, спричинивши останньому легкі тілесні ушкодження.

Ознайомтеся зі змістом ст. 115., ст. 125 та ст.263 КК України. Чи є в діях винного множинність кримінальних правопорушень? До якого з видів множинності або одиначного кримінального правопорушення відноситься вчинене С. діяння? Проаналізуйте відмінність сукупності кримінальних правопорушень від делікту з похідними наслідками.

177. Після звільнення з місць позбавлення волі Х., який відбув покарання за розбій (ст. 187 КК України), звернувся до свого знайомого З. і попросив гроші у борг. Через те, що З. відмовився їх дати, Х. з помсти вдарив його фінським ножом у груди. Пересвідчившись, що потерпілий знепритомнів, Х. вирішив обшукати його квартиру та забрати цінні речі. Згодом З. помер, а Х. було затримано при спробі продажу викраденого майна.

Чи є в діях Х. множинність кримінальних правопорушень? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на ст. 32 КК та примітку до ст. 185 КК. До якого

з видів множинності або одиничного кримінального правопорушення відносяться вчинені Х. діяння? Проаналізуйте відмінність сукупності кримінальних правопорушень від складеного делікту.

178. Безробітний Ф., бажаючи отримати спадщину, вбив свою бабусю. Після цього забрав усі наявні у квартирі цінні речі та гроші.

Чи є в діях винного множинність кримінальних правопорушень? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на ст. 32 КК України. Проаналізуйте відмінність сукупності кримінальних правопорушень від складеного делікту.

179. Г., на наступний день після сплати штрафу, як покарання за раніше вчинену ним крадіжку (ч.1 ст. 185 КК), вчинив грабіж.

Чи є в діях винного повторність проступку та злочину? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на ст. 32 КК та примітку до ст. 185 КК. Проаналізуйте відмінність рецидиву кримінальних правопорушень від їх повторності.

180. Т. за винагороду умовила двох малолітніх осіб викрадати у відвідувачів міського пляжу мобільні телефони, гаманці та приносити їй. Протягом кількох тижнів таким чином було обікрадено десять осіб.

Які види множинності кримінальних правопорушень мають місце в поведінці винної? Чи є в діяннях Т. ознаки продовжуваного делікту? Проаналізуйте відмінність триваючого кримінального правопорушення від продовжуваного.

181. Суд засудив Б. за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених: ч.1 ст.121 КК та ч.1 ст.121 КК, визнавши його винним у тому, що він у ніч на Різдво спочатку заподіяв тяжкі тілесні ушкодження Т., а пізніше, повернувшись додому, і своїй сусідці Д.

Чи правильне рішення прийняв суд? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на ст. 32 КК України. Вивчіть Ухвалу колегії суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 21 грудня 2010 р. (ВВСУ.-2011.-№5.-С.14-15) і надайте аргументований висновок.

<http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/440BF32CCFE576E6C2257895004B427A?OpenDocument>

Колоквіум (2 год.)

План

1. Поняття та види одиничного крим. правопорушення .
2. Поняття та загальна характеристика видів множинності крим. правопорушень.
3. Повторність крим. правопорушень, її ознаки, види та відмежування від сукупності крим. правопорушень та інших суміжних понять.
4. Сукупність крим. правопорушень, її ознаки, види та відмежування від інших суміжних понять.
5. Рецидив крим. правопорушень, його ознаки, види та відмежування від повторності, пов'язаної з засудженням особи.
6. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву крим. правопорушень.

Список додаткової літератури

Бажанов М. И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины / М. И. Бажанов. – Х. : Право, 2000. – 128 с.

Зелинский А. Ф. Рецидив преступлений (Структура, связи, прогнозирование) / А. Ф. Зелинский. – Х. : Вища шк., 1980. – 152 с.

Зинченко И. А. Составные преступления / И. А. Зинченко. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 176 с.

Зінченко І. О. Тютюгін В. І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін ; за заг. ред. проф. В. І. Тютюгіна. – Х.: Фінн, 2008. – 336 с.

Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Одиначні злочини: поняття, види, кваліфікація / Монографія. – Х.: Вид-во «ФІНН», 2010. – 256 с.

Зінченко І. О. Види множинності злочинів: кримінально-правовий зміст і співвідношення [Текст] / І. О. Зінченко; за наук. ред. проф. В. І. Тютюгіна. – Х.: Юрайт, 2012. – 64 с.

Зінченко І. О. Кваліфікація злочинів при їх множинності та конкуренції кримінально-правових норм : навч. посіб. / І. О. Зінченко. – Х.: Право, 2017. – 114 с.

Кривошеин П. К. Повторность в советском уголовном праве (теоретические и практические проблемы) / П. К. Кривошеин. – Киев : Вища шк., 1990. – 159 с.

Ободовський О. В. Триваючі злочини у кримінальному праві України. – Одеса: Юрид. літ., 2016. – 256 с.

Созанський Т. І. Кваліфікація сукупності злочинів. – Львів: Львівск. держ ун-т внутрішніх справ, 2012. – 240 с.

Стрижевська А. А. Сукупність злочинів за кримінальним правом України. – Одеса: Фенікс, 2011. – 248 с.

Шевченко Є. В. Злочини з похідними наслідками / Є. В. Шевченко. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 216 с.

Тема 13. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

Методичні рекомендації. Вивчаючи цю тему, слід виходити з того, що обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння, що передбачені розділом VIII Загальної частини КК, вважаються діяннями правомірними і суспільно-корисними (соціально-допустимими) за наявності вказаних в законі підстав і виключають кримінальну відповідальність особи за шкоду, заподіяну об'єктам кримінально-правової охорони. Для правильного застосування ст.36-

43 КК необхідно з'ясувати підстави та ознаки правомірності зазначених діянь у випадках, передбачених цими статтями.

Розглядаючи питання про необхідну оборону, слід мати на увазі, що відповідно ст.27 Конституції України право на необхідну оборону визнається невід'ємним правом будь-якої особи. Велике значення має питання про уявну оборону, яка пов'язана з фактичною помилкою особи відносно наявності посягання (ст.37 КК). Особливу увагу слід звернути на положення ч.3 і ч.5 ст.36, де сформульовані ознаки перевищення меж необхідної оборони, відповідальність за яке настає лише у випадках, спеціально передбачених у ст.118, 124 КК, а також підстави виключення кримінальної відповідальності, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає.

Практичні заняття (2 год.)

Завдання

182. 52-річний К. під час вживання спиртних напоїв у себе в домі посварився зі своєю співмешканкою 45-річною М. Під час сварки він схопив її за волосся, правим ліктем охопив її шию та сильно притиснув її голову до свого коліна. Побоючись за своє життя, М. схопила з мікрохвильовки кухонний ніж і нанесла ним К. удар в грудну клітину, спричинивши тяжкі тілесні ушкодження, що призвели до смерті потерпілого.

Суд визнав М. винною в умисному вбивстві, вчиненому з перевищенням меж необхідної оборони, пославшись на те, що вона мала можливість уникнути заподіяння тяжких наслідків шляхом своєчасного залучення допомоги сторонніх осіб або втекти з будинку.

Чи погоджуєтесь ви з вироком суду? Чи перевищила М. межі необхідної оборони? Як впливає на кримінально-правову оцінку поведінки М. наявність у неї можливості втекти з місця події або звернутися за допомогою інших осіб?

183. 50-річний К. запросив до своєї квартири 40-річну знайому Х., з якою вони разом вживали спиртні напої. Між ними виник конфлікт з приводу того, що К. почав домагатися інтимного зв'язку із жінкою. В ході конфлікту К. застосував насильство щодо жінки, зірвав з неї одягу, а вона, вирвавшись від нього, схопила зі столу ніж і нанесла К. кілька ран в різні частини тіла, від яких він помер.

Дайте кримінально-правову оцінку поведінки Х.? Чи перевищила вона межі необхідної оборони? Які обставини необхідно враховувати при вирішенні питання щодо меж необхідної оборони?

184. Увечері двоє чоловіків на вулиці розмовляли між собою, потім почали сваритися. Під час сварки вони почали наносити один одному удари ногами та руками, в якийсь момент один з них витягнув з кишені ніж і наніс ним удар іншому в плече та виявляв намір продовжувати наносити удари ножом. В., який сидів неподалік в авто, побачив бійку, вибіг з машини і зробив спробу заспокоїти чоловіка з ножом, але той замахнувся і на нього. У відповідь В. направив газовий балончик в очі нападнику, чим заподіяв йому тяжкі тілесні ушкодження за ознакою розладу здоров'я, поєднаного зі стійкою втратою працездатності не менше ніж на одну третину.

Чи правомірними є дії В.? Хто є суб'єктом необхідної оборони? Які цінності (блага) підлягають захисту у стані необхідної оборони?

185. Близько першої години ночі 20-річний чоловік проник на подвір'я подружжя К. і з підсобного приміщення намагався зайти до будинку. 53-річний власник помешкання К. схопив пристрій для відстрілу гумовими кулями і двічі вистрелив у напрямку зловмисника. Одна з куль потрапила у око злочинцю, що призвело до тяжкого тілесного ушкодження.

Чи є правомірними дії К.? Які підстави необхідної оборони передбачені в ч.5 ст.36 КК? Аргументуйте свою відповідь.

186. Увечері 30-річна Б. займалася хатніми клопотами і готувала малечу до сну. Коли відчинилися вхідні двері, вона подумала, що повернувся чоловік. Але в хату ввалився незнайомий К., який був явно нетверезий, бо його сильно хитало. Він почав вимагати у жінки горілку, кричав, сварився, погрожував. Діти перелякалися, господиня спробувала спровадити зайду, але тільки розпалила агресію чужинця. І коли Б. побачила, що ні благаннями, ні застереженнями його не зупинити, вихопила з шафи чоловічу мисливську рушницю. П'яного нападника це ще більше розлютило і він, не розбираючи дороги, посунув на дітей. Жінка зробила два постріли і позбавила життя нападника, а потім викликала поліцію.

Дайте кримінально-правову оцінку поведінці Б.? Чи підпадають її дії під підстави, передбачені ч.5 ст.36 КК? Чи підлягає Б. кримінальній відповідальності за заподіяння смерті К.?

187. К., маючи поганий зір, помилково надів у гардеробі чужу норкову шапку. На вулиці його наздогнав власник шапки С. і, не говорячи ні слова, став знімати шапку з К. Останній, прийнявши С. за грабіжника, кілька разів вдарив С. по обличчю і зламав йому шелепу.

Чи підлягає К. кримінальній відповідальності за нанесення середньої тяжкості тілесних ушкоджень С.? Як впливає помилка К. на кримінально-правову оцінку його дій? Які види помилок виділяють при уявній обороні, та які кримінально-правові наслідки тягне за собою кожна помилка?

188. Водій рейсового автобусу, не дочекавшись, поки всі пасажери вийдуть на зупинці, закрив двері і почав рух. В результаті семирічному хлопчикові дверима защемило руку і автобус поїхав, тягнучи за собою дитину. Свідком того, що сталося, виявився водій таксі Ш., який миттєво відреагував, обігнав автобус, різким поворотом зі свого ряду «підрізав» автобус і зіткнувся з ним. У результаті зіткнення троє пасажирів отримали середньої

тяжкості тілесні ушкодження, а дитина, яку звільнили, отримала забій передпліччя.

Чи підлягає водій таксі кримінальній відповідальності за тілесні ушкодження, отриманні пасажирами автобусу? Які підстави застосування ст.39 КК? Як визначаються межі заподіяння шкоди у стані крайньої необхідності?

189. Водій рейсового автобусу Б., проїжджаючи по багатолюдній вулиці міста різко загальмував, оскільки побачив, як перед його автобусом на червоне гасло світлофору переходить вулицю жінка з двома малюками. Автобус зупинився у безпосередній близькості від жінки і дітей. Однак, у результаті гальмування задню частину автобусу занесло на трамвайну зупинку і трьом пасажирам, що стояли на зупинці, була заподіяна шкода здоров'ю різної тяжкості.

Чи підлягає Б. кримінальній відповідальності? Чи зміниться оцінка його дій, якщо ніхто із громадян не постраждав, або була заподіяна лише матеріальна шкода? Які критерії співвідношення шкоди заподіяної і шкоди відвернутої у стані крайньої необхідності?

190. 14-річна дівчина поверталася додому близька другої години ночі. В цей час до неї підійшов чоловік, схопив за шию та, погрожуючи ножем, наказав виконувати всі його вказівки. На крики дівчини зреагував місцевий мешканець К., який вибіг із дому і вимагав відпустити дитину. Зловмисник відштовхнув дівчину і кинувся бігти. К. почав його переслідувати. Коли він наздогнав зловмисника, той вчинив опір і став наносити удари кулаками К. У відповідь на насильство злочинця К. ножем наніс йому тяжкі тілесні ушкодження, від яких нападник помер у лікарні. Правоохоронці кваліфікували дії К. за ст.118 КК України як умисне вбивство при перевищенні заходів, необхідних для затримання злочинця.

Чи згодні ви з такою кваліфікацією дій К.? Які підстави заподіяння шкоди особі, що вчинила кримінальне правопорушення при його затриманні? Чи допускається можливість правомірного заподіяння смерті особі, що вчинила кримінальне правопорушення, при його затриманні?

191. В одному із штреків вугільної шахти виникла пожежа. Щоб запобігти розповсюдження вогню, майстер У. дав вказівку вибухом завалити вхід у штрек. У результаті троє шахтарів були відрізані від основного ствола шахти й загинули. Експертиза надала висновок, що розповсюдження вогню призвело би до загибелі усіх сьомих шахтарів, які знаходилися під землею.

Надайте кримінально-правову оцінку діям майстра У.? Що є підставою дій при крайньої необхідності? Чим треба керуватися при співвідношенні шкоди заподіяної і шкоди відвернутої у стані крайньої необхідності?

192. В ювелірний магазин увірвалися троє злочинців. Вони тяжко поранили охоронця магазину К. і, погрожуючи пістолетами, стали вимагати у продавця П. віддати їм наявну в касі готівку та відкрити вітрини з коштовними прикрасами. П. віддала їм гроші та усі ювелірні вироби.

Чи підлягає К. кримінальній відповідальності за невиконання обов'язку по охороні майна? Чи підлягає П. кримінальній відповідальності за розтрату ввіреного їй майна? Який примус виключає кримінальну відповідальність особи за заподіяну нею шкоду об'єкту кримінально-правової охорони? В яких випадках заподіяння особою шкоди внаслідок примусу оцінюється за правилами крайньої необхідності?

193. Співробітник відділу фармацевтичних розробок хімік О. розробив вакцину проти смертельного коронавірусу людини. Для перевірки вакцини в дії, О. запропонував декільком хворим пацієнтам науково-медичного центру зробити щеплення. Отримавши їх письмову згоду, О. ввів їм вакцину. В

результаті цих дій у пацієнтів виникли ускладнення, що завдало ще більшу шкоду їх здоров'ю.

Оцініть правомірність ризику О. Які підстави виправданого ризику? Які межі заподіяння шкоди в умовах виправданого ризику?

194. Співробітник управління протидії наркозлочинності Р. виконував спецоперацію у складі злочинної організації, яка контролювала наркотрафік територією України. Коли ватажок злочинного угруповання дізнався, що один із членів організації К. приховує значні суми коштів, отримані за перевезення наркотиків, наказав Р. та двом іншим членам угруповання покарати порушника. Р. разом з іншими заподіяв К. тяжкі тілесні ушкодження.

Вивчіть ст. 43 КК, проаналізуйте санкцію ч. 1 ст. 121 КК та дайте відповідь, чи підпадають дії Р. під ст. 43 КК? Чи буде він визнаний співучасником злочину, передбаченого ст. 121 КК? Які правові наслідки можуть бути застосовані судом до Р.?

195. Під час вечірки знайомий К. одягнув куленепробивний жилет і попросив вистрілити в нього з метою випробування цього жилету. К. дістав свій пістолет і виконав прохання. Пуля потрапила знайомому у груди, від чого він помер.

Чи правомірна діяв К.? Яке кримінально-правове значення має прохання знайомого вистрелити в куленепробивний жилет? В яких випадках згода особи на заподіяння шкоди виключає кримінальну відповідальність того, хто заподіяв таку шкоду?

Список додаткової літератури

Анчукова М.В. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння / М. В. Анчукова. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. – 168 с.

Баулин Ю.В. Право граждан на задержание преступника / Ю. В. Баулин. – Х. : Вища шк., 1986. – 150 с.

Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключают преступность деяния / Ю. В. Баулин. – Х. : Основа, 1991. – 360 с.

Баулин Ю.В. Причинение вреда с согласия потерпевшего как обстоятельство, исключает преступность деяния. – Харьков : Кроссруд, 2007. – 96 с.

Бурдін В.М., Сибаль О.Б. Кримінально-правова характеристика заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2015. – 200 с.

Диденко В.П. Правомерность причинения вреда преступнику при задержании : учеб. пособие / В. П. Диденко – К. : НИ и РИО ВШ МВД СССР, 1984. – 72 с.

Дячук С.І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві (основні поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства) / С. І. Дячук. – К. : Атіка, 2001. – 176 с.

Кваша О.О., Андрусак Г.М. Необхідна оборона (захист від посягання на статеву свободу та статеву недоторканість особи). – Монографія. – К.: «АртЕк», 2016. – 264 с.

Лащук Н.Р. Кримінально-правова оцінка використання захисних засобів, що вражають автономію [Текст] : монографія / Н.Р. Лащук. – Льві: Вид-во «Бона», 2018. – 254 с.

Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 840 с.

Тема 14. Звільнення від кримінальної відповідальності

Методичні рекомендації. Опанування даної теми передбачає вивчення двох блоків питань. Спершу необхідно вивчити загальні питання звільнення від кримінальної відповідальності, такі як: поняття звільнення від кримінальної

відповідальності та його види; відмінність звільнення від виключення кримінальної відповідальності; передумови, підстави, порядок та кримінально-правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності тощо. Потім необхідно перейти до вивчення спеціальних питань, до яких належать особливості звільнення від кримінальної відповідальності на підставі окремих статей розділу IX Загальної частини КК України. Зокрема, стосовно кожного виду звільнення, передбаченого статтями названого розділу, мають бути встановлені: передумова, підстава, порядок, умова (за наявності) та кримінально-правові наслідки звільнення особи від кримінальної відповідальності. Для їх визначення обов'язковим є використання постанови пленуму Верховного Суду України № 12 від 23 грудня 2005 р. «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» (ВВСУ.– 2006. – № 2.– С. 13–16).

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

196. П., який обвинувачувався у вчиненні зґвалтування (ч. 1 ст. 152 КК), наполягав на тому, що ніякого кримінального правопорушення він не вчинював, вагітна потерпіла ніяких претензій до нього не має і до органів РАЦСу подана заява про укладення шлюбу між ним та потерпілою.

Чи підлягає П. звільненню від кримінальної відповідальності? Якщо так, то що є передумовою такого звільнення? Яку підставу слід встановити, щоб можна було звільнити особу від кримінальної відповідальності? Який порядок, умови та кримінально-правові наслідки застосування такого виду звільнення?

197. М. час від часу зберігав майно, яке викрадалося його родичем зі складських приміщень, усвідомлюючи, що таке майно є викраденим, тобто

вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 198 КК. Коли М. зрозумів, що його злочинна діяльність буде викрита, він щиро розкався у вчиненому та активно сприяв розкриттю кримінальних правопорушень, які вчинив його родич.

Чи можна М. звільнити від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України? Які передумови, підстави, порядок та наслідки такого виду звільнення?

198. А. було обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України, бо вона намагалася скористатися пільговою картою своєї доньки-школярки на станції метрополітену, бо її картка для проїзду в метрополітені була дуже схожа з доньчиною. Адвокат подав клопотання про звільнення А. від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України, мотивуючи це тим, що його підзахисна щиро розкалася, активно сприяла розкриттю вчиненого нею кримінального правопорушення. Відшкодування завданих збитків не було, бо А. нікому жодних збитків не заподіяла.

Чи можна А. звільнити від кримінальної відповідальності? Чи є передумови та підстави такого звільнення? Який виняток із передумови такого звільнення встановив законодавець?

199. Т. під час ремонту трактора перевіряв гальма та не помітив жінку, яка проходила повз трактора і наїхав на неї, заподіявши невеликої тяжкості тілесні ушкодження. Коли він побачив, що сталося, то почав її лаяти, що вона винна у скоєному і ніякої допомоги їй не надав. Т. було засуджено за ч.1 ст. 125 КК України. Пізніше з'ясувалося, що Т. співчуває тій жінці та жалкує про скоєне, але при цьому не сприяв розкриттю кримінального правопорушення і ніяких збитків не відшкодував.

Визначте, чи можна Т. звільнити від кримінальної відповідальності. Які для цього є передумови та підстави? Як відмежувати щире каяття від дійового каяття та яке каяття мало місце?

200. В. вчинив заподіяння майнової шкоди шляхом обману, використовуючи майно всупереч інтересам власника для особистого незаконного збагачення (ч. 1 ст. 192 КК України). У момент, коли кримінальна справа розслідувалася в суді, В. вчинив нове кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 286 КК України, порушивши правила безпеки дорожнього руху, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесні ушкодження. Після вчинення останнього кримінального правопорушення В. надав потерпілому першу медичну допомогу, відшкодував кошти, які потерпілий витратив на лікування, сприяв розкриттю кримінального правопорушення та повністю визнав свою вину.

Чи є передумови для звільнення В. від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України за нове кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 286 КК України? Коли можна визнати кримінальне правопорушення вчиненим вперше? Які кримінально-правові наслідки звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК?

201. Б. обіймаючи посаду інженера з техніки безпеки та охорони праці автогазового підприємства допускав до роботи на автозаправних станціях операторів, які не пройшли спеціального навчання і перевірки знань із пожежної безпеки. Його дії було кваліфіковано за ч.1 ст. 272 КК. У подальшому він визнав свою вину, щиро покаявся, активно сприяв розкриттю кримінального правопорушення але збитки не відшкодував.

Ознайомившись із правовою позицією ВСУ у справі № 219/7230/17 провадження № 51 – 85км17 визначить, чи правильне рішення суду про звільнення Б. від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Обґрунтуйте та аргументуйте свою відповідь.

202. В., засуджений за викрадення вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 262 КК), в апеляційній скарзі просив звільнити його від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим за ст. 46 КК, на підставі того, що він вчинив кримінальне правопорушення уперше, щиро розкався у вчиненому, вогнепальну зброю повернув власнику і ніякої шкоди нікому не заподіяв, бо викрадену зброю не використовував.

Чи підлягає апеляційна скарга задоволенню? Чи є передумови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілою особою? Чи можна назвати такий вид звільнення від кримінальної відповідальності умовним?

203. Г. із помсти вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст. 146 КК щодо свого сусіда Б., а наступного дня зняв з його рахунку велику суму грошей. Через деякий час Г. відпустив Б. і віддав всі гроші, які зняв з рахунку. Потерпілий звернувся до слідчого з клопотанням про звільнення Г. від кримінальної відповідальності у зв'язку з їх примиренням. Ухвалою суду Г. було звільнено від кримінальної відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення.

Чи є законним рішення суду? Чи є передумови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим? Який виняток із передумови такого звільнення встановив законодавець?

204. З. вчинив необережне тяжке тілесне ушкодження, передбачене ст. 128 КК під час тренування в спортивній секції. За рішенням прокурора, на підставі клопотання керівництва спортивного клубу, З. був переданий на поруки керівництву спортивного клубу для виправлення. Але через шість місяців З. перестав відвідувати спортивний клуб і заявив, що не збирається виконувати вказівки його керівництва.

Дайте ґрунтовний висновок по справі. Які підстави, порядок, умови та кримінально-правові наслідки застосування ст. 47 КК? Чи правильне рішення суду щодо З. передати його на поруки керівництву спортивного клубу, чи треба було передати його на поруки колективу спортивної секції в якій він тренувався?

205. До суду надійшло клопотання директора магазину про передачу на поруки обвинуваченого за ч. 1 ст. 190 КК продавця В. Суд відмовив у задоволенні клопотання на тій підставі, що 2 роки тому продавець В. вже передавався на поруки за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 192 КК.

Чи правомірна відмова суду? Які передумови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності з передачею на поруки? Які кримінально-правові наслідки такого звільнення?

206. Суд, враховуючи те, що К., який заподіяв умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 122 КК), проходить строкову військову службу, після вчинення кримінального правопорушення, з'явився зі зізнанням та щиро покався, визнав його таким, що втратив суспільну небезпечність і, пославшись на ст. 48 КК, звільнив його від кримінальної відповідальності.

Чи мав суд підстави для застосування положень ст. 48 КК? Що є передумовою такого звільнення? Чи можна визнати таке звільнення умовним?

207. Р. протягом року займався підприємницькою діяльністю і, бажаючи забезпечити розвиток виробництва та поліпшити умови праці, сплачував податки не в повному обсязі. У зв'язку з цим Р. обвинуватили у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212 КК України. Дізнавшись про це, Р. сплатив всі кошти, яких не вистачало, але вини своєї не визнав. Суд звільнив Р. від кримінальної відповідальності на підставі ст. 48 КК України.

Чи правильне рішення суду? Які підстави та передумови такого звільнення? Які кримінально-правові наслідки такого виду звільнення?

208. Г. вчинив умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 122 КК) 2 лютого 2013 р., а 15 травня 2015 р. – захоплення заручників (ч. 1 ст. 147 КК). Вироком суду від 13 січня 2019 р. він був засуджений за ці два кримінальні правопорушення. В апеляційній скарзі Г. наполягав на незаконності його засудження за умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження та просив звільнити його від кримінальної відповідальності за це кримінальне правопорушення на підставі ст. 49 КК України.

Чи підлягає апеляційна скарга задоволенню? Що є передумовою та підставою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності? Які винятки встановлює закон із передумови такого звільнення? Які будуть кримінально-правові наслідки такого звільнення у разі сприятливого закінчення строків давності?

209. Вироком суду від 12 листопада 2019 р. Б. був засуджений за ч. 1 ст. 164 КК України за те, що він з 15 березня 2010 р. по 1 листопада 2019 р. ухилявся від сплати аліментів на утримання дітей. В апеляційній скарзі Б. просив його звільнити від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності, оскільки на його думку кримінальне правопорушення він вчинив у 2010 р. *Чи підлягає скарга задоволенню? Як обчислюються строки давності притягнення до кримінальної відповідальності при триваючих кримінальних правопорушеннях? Які кримінально-правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності?*

210. В. у серпні 2016 р. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 289 КК. Після 5 місяців з моменту події, він, з метою ухилитися від слідства та суду, виїхав до Німеччини, де у вересні 2019 р. був

затриманий правоохоронними органами за вчинення цього кримінального правопорушення.

Чи є підстави для звільнення В. від кримінальної відповідальності у зв'язку з закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності? Чим відрізняється припинення від переривання строків давності? Які передумови та підстави такого виду звільнення від кримінальної відповідальності?

Список додаткової літератури

Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.

Вознюк А.А. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 236 с.

Губська О. А. Звільнення від кримінальної відповідальності за новим КПК. – К. : НВП «ІНТЕРСЕРВІС», 2013. – 156 с.

Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: Монографія. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 152 с.

Ковітіді О. Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності (за нормами Загальної частини КК України). – Сімферополь : Квадранал, 2005. – 224 с.

Козак О.С. Ефективність звільнення від кримінальної відповідальності в Україні: / за ред. О.М. Бандурки. – К.: Освіта України, 2009. – 204 с.

Куц В.М., Яценко А.М. Примирення учасників кримінально-правового конфлікту (кримінально-правовий аспект). – Х.: Юрайт, 2013. – 328 с.

Луценко Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України. – Х.: Право, 2015. – 200 с.

Мандриченко Ж.В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. – Одеса: Фенікс, 2009. – 228 с.

Наден О.В. Спеціальні види звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. – Х.: Право, 2003. – 224 с.

Скибицкий В.В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания / В. В. Скибицкий. – Киев : Наук. думка, 1987. – 183 с.

Усатий Г.О. Кримінально-правовий компроміс / Г. О. Усатий. – К. : Атіка, 2001. – 128 с.

Тихий В.П. Звільнення від кримінальної відповідальності / В. П. Тихий, М. І. Панов // Вісн. Конституц. Суду України. – 2004. – № 4.

Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 840 с.

Хряпінський П.В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України: Навч. посіб. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2010. – 270 с.

Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Н. М. Оніщенко, А. Є. Шевченко, О. В. Скрипнюк та ін. ; відп. ред. Ю. В. Баулін. – Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. – 424 с.

Теми 15,16. Поняття покарання. Класифікація видів покарань

Методичні рекомендації. При вивченні цих тем, насамперед потрібно ознайомитися з положеннями статей 38, 41, 43, 61–63, 124 Конституції України і усвідомити їх значення для встановлення соціальної природи покарання та його поняття. Розглядаючи поняття «покарання», слід з'ясувати всі його ознаки. Проблема мети покарання має бути вивчена з врахуванням історії її розвитку й усвідомленням основних поглядів науковців. Далі доцільно ознайомитися з положеннями ст. 51 КК, з'ясувати поняття, ознаки, значення системи покарань, встановити порядок розташування в ній видів покарань.

Обов'язково слід дослідити класифікації видів покарань: за порядком (способом) їх призначення; за суб'єктом, до якого вони можуть бути

застосовані; за можливістю визначення строку покарання та за іншими критеріями. Особливу увагу необхідно приділити поділу покарань на основні, додаткові та такі, що можуть застосовуватися як основні та як додаткові покарання, засвоїти їх види та особливості призначення. При розв'язанні завдань з цієї теми треба ознайомитися зі змістом статей 53–64 КК, з'ясувати зміст та вивчити підстави застосування кожного виду покарання. Потрібно звернути увагу і на категорію осіб, до яких не можуть бути застосовані окремі види покарання. Доцільно з'ясувати підстави та порядок заміни таких покарань, як штраф та позбавлення волі на певний строк, передбачені у статтях 53 і 62 КК.

Практичне заняття (2 год.)

Завдання

211. А., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 286 КК. У ході слідства було встановлено, що він є військовослужбовцем та має звання лейтенанта. Врахувавши особу винного та ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, суд призначив А. покарання у виді штрафу у розмірі 50 тис.грн. з позбавленням права керувати транспортними засобами на 6 місяців та позбавив А. військового звання лейтенанта, понизивши його до молодшого лейтенанта.

На підставі аналізу положень статей 53, 54, 55 КК вирішить, чи припустився суд помилок при призначенні покарання? До яких видів покарань відносяться призначені покарання? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із постановою ВСУ від 27.10.2016 р. по справі № 5-99кс16 (у частині, що стосується особливостей визначення розміру штрафу) та постановою ВС від 01.11.2018 р. по справі № 753/12073/15-к, провадження №51-2250км18 (у частині, що стосується особливостей призначення позбавлення права обіймати певні посади).

212. В., працюючи охоронцем в супермаркеті, вчинив крадіжку майна із супермаркету. Його дії були кваліфіковані за ч. 1 ст. 185 КК. Суд, врахувавши особу винного та ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, призначив В. покарання у виді виправних робіт строком на 5 місяців та позбавив його права обіймати посади, пов'язані з охороною майна.

На підставі аналізу положень статей 55, 57 КК вирішить, чи припустився суд помилок при призначенні покарання? До яких видів покарань відносяться призначені покарання? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із постановою ВС від 01.11.2018 р. по справі № 753/12073/15-к, провадження №51-2250км18 (у частині, що стосується особливостей призначення позбавлення права обіймати певні посади).

213. Лейтенант К., яка проходила військову службу за контрактом, вчинила грабіж (ч. 1 ст. 186 КК). Суд, врахувавши особу винної та ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, призначив К. покарання у виді позбавлення волі строком на 1 рік. Керуючись положеннями ч. 1 ст. 62 КК, замінив призначене покарання на 9 місяців триманням у дисциплінарному батальйоні К. з позбавленням її військового звання лейтенанта.

Чи вірне рішення прийняв суд? Чи правомірно суд при заміні основного покарання приєднав до нього покарання у виді позбавлення військового звання? До яких видів покарань відносяться призначені покарання?

214. І. був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК. Розмір заподіяної шкоди державі становив 2 млн. 545 грн. Суд призначив йому покарання у виді штрафу в розмірі 425 тис. грн. з позбавленням права обіймати посади на державних підприємствах без конфіскації майна.

Вивчивши положення статей 53, 55, 59 КК, дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? Чи має значення для розміру штрафу,

що призначається судом, розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням? До яких видів покарань належать призначені покарання? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із постановою ВСУ від 04.04.2011 р. у справі № 5-1ксі11 (у частині, що стосується особливостей призначення конфіскації майна) та з постановою ВС від 23.05.2019 р. у справі № 414/876/17, провадження № 51-8220км18.

215. К., яка перебувала на 2 місяці вагітності, було засуджено за погрозу вбивством (ч. 1 ст. 129 КК). Суд призначив їй покарання у виді обмеження волі на строк 10 місяців та штраф у розмірі 850 грн.

Вивчивши положення статей 53, 61 КК, дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? До яких видів покарань належать призначені покарання? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із постановою ВСУ від 27.10.2016 р. у справі № 5-99ксі16 (у частині, що стосується особливостей визначення розміру штрафу).

216. Вчитель І. пригостив у дворі школи наркотичним засобом учня цієї школи. Дії І. були кваліфіковані як збут шляхом безоплатної передачі наркотичних засобів за ч. 2 ст. 307 КК. Суд призначив І. покарання у виді позбавлення волі строком на 10 років з конфіскацією визначеного майна: наявні у нього наркотичні засоби, холодильник марки «Самсунг», постільна білизна (3 комплекти), 3 персональні комп'ютери, що належать родині, гроші І., які знаходяться на його банківських рахунках. І. проживав однією сім'єю із матір'ю. Також суд позбавив І. звання «Вчитель року».

Вивчивши положення статей 54, 59, 63, 96¹ КК, дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? У чому полягає відмінність між конфіскацією майна та спеціальною конфіскацією? Які ще додаткові покарання міг призначити суд І. за вчинене ним кримінальне правопорушення? Перед відповіддю на це питання ознайомтеся із постановою ВС від 07.11.2018 р. у справі № 418/689/16-к (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77720745>).

217. М. було засуджено за контрабанду за ч. 2 ст. 201 КК. Суд призначив М. покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років і 7 місяців з конфіскацією картин, які він перевіз контрабандою, автомобіля, на якому перевозилися ці картини, дачного будинку, 10 тис. доларів, які М. зберігав вдома та колекції кубків, які він отримав за перемогу у спортивних змаганнях з дзюдо ще в дитинстві.

Вивчивши положення статей 59, 63, 96¹ КК, дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? До яких видів покарань відносяться призначені покарання? Перед рішенням задачі ознайомтеся із постановою ВС від 14.06.2018 р. у справі N 366/1872/17 (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74842644>). У чому полягає відмінність між конфіскацією майна та спеціальною конфіскацією?

218. У. була засуджена за хуліганство за ч. 1 ст. 296 КК. Вона мала педагогічну освіту, не працювала, проживала з чоловіком та 2-річною донькою. Суд призначив їй 8 місяців арешту, який постановив відбувати вдома, з позбавленням права працювати у школі строком на 4 роки.

Вивчивши положення статей 60, 55 КК, дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? Які особливості призначення покарання у виді позбавлення права займатися певною діяльністю? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із постановою ВС від 01.11.2018 р. у справі № 753/12073/15-к, провадження №51-2250км18 (у частині, що стосується особливостей призначення позбавлення права обіймати певні посади) та Ухвалою колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24.01.2013 р. // КС. – 2013. – Вип. 2. – С. 47-49.

219. Р. в день свого 18-річчя вчинив вбивство двох людей (п. 1 ч. 2 ст. 115 КК). Суд призначив йому покарання у виді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна.

Вивчивши положення статей 59, 64, 98 КК, дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? Чи має значення для призначення

покарання вік особи на момент вчинення кримінального правопорушення? Ознайомтеся із рішенням ЄСПЛ у справі «Петухов проти України (№ 2)», (Заява № 41216/13) і надайте відповідь, чи правомірне існування в системі покарань, передбаченої чинним КК України, покарання у виді довічного позбавлення волі?

220. Суд за вчинення крадіжки (ч. 1 ст. 185 КК), призначив безробітній А. 6 місяців громадських робіт, які вона відбувала, допомагаючи у місцевому будинку-інтернаті для людей похилого віку та інвалідів щодня по 8 годин. Через 3 місяці вона завагітніла, і звернулася до суду з проханням замінити їй невідбуту частину покарання на штраф, оскільки їй стало складно відбувати призначене судом покарання. Суд задовольнив її прохання.

Ознайомившись з положеннями статей 53 та 56 КК дайте аргументований висновок по справі. Чи припустився суд помилки? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із ухвалами Колегії суддів Судової палати ВСУ у справі № [5-3257км09](#) від 08.09.2009 р. та у справі № 5-4731км09 від 27.05.2010 р.

221. Після підписання Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду, але ще до його ратифікації Верховною Радою України, суддя, посилаючись на ч. 1 ст. 77 та ч. 3 ст. 78 Статуту, призначив 30 років позбавлення волі К. за катування 5 цивільних осіб.

Чи правильно суддя застосував норми міжнародного права та ст. 63 КК України? Аргументуйте свою відповідь. Перед вирішенням задачі ознайомтеся із положеннями Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

222. Охоронець магазину К. (55 років) був визнаний винним в умисному вбивстві при перевищенні заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (ст. 118 КК). Суд призначив йому 1 рік виправних робіт і позбавив його почесного звання «Заслужений донор України». Адвокат К. подав апеляцію через те, що К. був військовим

пенсіонером, і просив застосувати ч. 3 ст. 57 КК, замінивши виправні роботи на штраф.

На підставі аналізу положень статей 53, 54, 57 КК дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? Чи підлягає апеляційна скарга адвоката задоволенню? Для вирішення поставлених запитань, ознайомтеся із ухвалою ВС від 02.04.2018 р. у справі № 489/3007/17 та ухвалою Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 7.04.2005 р.// Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах, 2007. – С. 53-54.

223. Л. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 220-2 КК, за що суд призначив йому покарання у виді 6 місяців обмеження волі з позбавленням права працювати бухгалтером чи фінансистом на строк 9 років та повну конфіскацію майна, враховуючи корисливі мотиви та наслідки вчинення цього кримінального правопорушення.

На підставі аналізу положень статей 55, 59, 61 КК дайте аргументований висновок по справі, чи припустився суд помилок? Перед вирішенням задачі ознайомтеся із постановою ВС від 01.11.2018 р. у справі № 753/12073/15-к та постановою ВС від 20.02.2018 р. у справі № 154/2423/16 (провадження № 51-54км18). До яких видів покарань відносяться призначені покарання?

Список додаткової літератури:

Антипов, В. В. Обставини, які виключають застосування кримінального покарання [Текст] / В. В. Антипов, В. І. Антипов. – К. : Атіка, 2004. – 208 с.

Бажанов М. И. Назначение наказания по совокупности преступлений и совокупности приговоров: Уч. пособие. – Х.: Юрид. ин-т, 1977. – 50 с.

Бажанов, М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву [Текст] / М. И. Бажанов. – Киев : Вища шк., 1980. – 216 с.

Бурдін, В. М. Призначення покарання за сукупністю вироків (кримінально-правове дослідження) [Текст] / В. М. Бурдін, Г. Р. Мартинишин. – Львів : Ліга-Прес, 2014. – 216 с.

Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз. – Запоріжжя: КПУ, 2007. – 288 с.

Зінченко, І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання [Текст] / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін ; за заг. ред. проф. В. І. Тютюгіна. – Х. : Фінн, 2008. – 336 с.

Книженко О. О. Теоретичні аспекти встановлення санкцій у кримінальному праві. – Х.: Акта, 2013. – 384 с.

Книженко О. О. Санкції в кримінальному праві. – Х.: Ника Нова, 2011. – 336 с.

Литвинов О. М., Назимко Є .С. Інститут покарання в кримінальному праві України: навч. посібник. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. – 213 с.

Макаренко, А. С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні [Текст] / А. С. Макаренко. – Одеса : Юрид. л-ра, 2013. – 272 с.

Маляренко В. Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України / В. Т. Маляренко. – К. : Фонд «Правова ініціатива», 2003. – 156 с.

Мозгова В. А. Громадські роботи як вид покарання: теорія і практика: Монографія. – К. :ВД «Дакор», 2014. – 248 с.

Нікіфорова, Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України [Текст] / Т. І. Нікіфорова. – Х. : Харків юрид., 2009. – 208 с.

Новікова, К. А. Обмеження свободи як вид покарання : монографія / К. А. Новікова ; [наук. ред. Ю. А. Пономаренко]– Х. : Право, 2019. – 288 с.

Орловская Н. А. Уголовно-правовые санкции: проблемы определения, классификации и функционального анализа. – Одесса: Юрид. літ-ра, 2010. – 296 с.

Орловская Н. А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций. – Одесса: Юрид. літ-ра, 2011. – 624 с.

Палий М. В., Бегалиев Е. Н., Назымко Е. С., Байсентова А. Т., Юношев О. В. Понятие, признаки, система и назначение наказания по уголовному законодательству Украины и Республики Казахстан: Учеб. пособие / под ред. В.Н. Бесчастного. – К.: КНТ, 2009. – 232 с.

Пироженко, О. С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених за кримінальним правом України [Текст] / О. С. Пироженко ; за заг. ред. О. М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : НікаНова, 2012. – 294 с.

Полтавець, В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України [Текст] / В. В. Полтавець. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. – 240 с.

Пономаренко, Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины [Текст] / Ю. А. Пономаренко. – Харьков : Финн, 2009. – 344 с.

Пономаренко, Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.) [Текст] : наук. нарис / Ю. А. Пономаренко ; [наук. ред. Ю. В. Баулін]. – Х. : Право, 2012. – 80 с.

Попрас, В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України [Текст] / В. О. Попрас. – Х. : Право, 2009. – 224 с.

Рябчинська, О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови [Текст] / О. П. Рябчинська. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. – 448 с.

Трубников, В. М. Арешт як вид кримінального покарання та особливості його застосування [Текст] / В. М. Трубников, Ю. В. Шинкарьов. – Х. : Харків юрид., 2007. – 288 с.

Тютюгин В.И. Лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью как вид наказания. – Х.: Вища школа, 1982. – 145 с.

Тютюгін, В. І. Призначення покарання при вчиненні кількох злочинів та за кількома вироками [Текст] : конспект лекцій / В. І. Тютюгін. – Х. : УЮА, 1992. – 22 с.

Тютюгін, В. І. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом [Текст]: конспект лекції / В. І. Тютюгін. – Х. : УЮА, 1993. – 18 с.

Яценко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру. – Х.: НікаНова, 2014. – 388 с.

Тема 17. Призначення покарання

17.1. Загальні засади призначення покарання

Методичні рекомендації. Призначення покарання ґрунтується на певних принципах, тому у першу чергу потрібно вивчити такі принципи, як законність покарання, визначеність покарання в судовому вирокі, гуманність покарання, індивідуалізація і справедливість покарання.

Необхідно ознайомитися з положеннями ст. 65 КК України, з'ясувати поняття, ознаки та значення загальних засад призначення покарання. Особливу увагу слід приділити критеріям (вихідним вимогам), згідно з якими суд призначає покарання. Велике значення при цьому мають обставини, які пом'якшують і обтяжують покарання. Тому необхідно уважно вивчити кожну з цих обставин та встановити правила їх врахування при призначенні покарання.

Далі потрібно дослідити спеціальні правила призначення покарання, що закріплені в статтях 68–69-1 КК. З'ясувати особливості призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за наявності обставин, що пом'якшують покарання. Докладно вивчити підстави та порядок (способи) призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).

Практичне заняття (2 год.)

Завдання

224. За вчинення замаху на вбивство судді у зв'язку його діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, К. було засуджено за ст. 379 КК до довічного позбавлення волі. У апеляційній скарзі К. просив обвинувальний вирок скасувати, посилаючись на порушення судом вимог ч. 4 ст. 68 КК при призначенні покарання.

Ознайомившись з диспозицією ст. 379 КК, вирішить, до яких видів кримінальних правопорушень за конструкцією об'єктивної сторони належить діяння, в ній передбачене. Вивчивши положення ч. 4 ст. 68 КК, дайте аргументований висновок, чи підлягає скарга задоволенню? Який порядок (правила) призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення? Чи може суд при замаху на кримінальне правопорушення, в санкції статті за який передбачено позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі, одночасно застосувати і ч. 3, і ч. 4 ст. 68 КК?

225. За вчинення замаху на вбивство працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків Д. було засуджено за ст. 348 КК до довічного позбавлення волі. У апеляційній скарзі Д. просив обвинувальний вирок скасувати, посилаючись на порушення судом вимог ч. 4 ст. 68 КК при призначенні покарання.

Ознайомившись з диспозицією ст. 348 КК, вирішить, до яких видів кримінальних правопорушень за конструкцією об'єктивної сторони належить діяння, в ній передбачене. Вивчивши положення ч. 4 ст. 68 КК, дайте аргументований висновок, чи підлягає скарга задоволенню? Який порядок (правила) призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення? Чи може суд при замаху на кримінальне правопорушення, в санкції статті за який передбачено позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі, одночасно застосувати і ч. 3, і ч. 4 ст. 68 КК?

226. А. було засуджено за ч. 2 ст. 15 і п. 1 ч. 2 ст. 115 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років. У апеляційній скарзі А. просив вирок скасувати у зв'язку з недотриманням судом приписів ч. 3 ст. 68 КК України, відповідно до яких максимальний строк позбавлення волі за замах на кримінальне правопорушення не може перевищувати двох третин найбільш суворого виду покарання, тобто 10 років позбавлення волі.

На підставі аналізу відповідної правової позиції Верховного Суду та положень частин 3 і 4 ст. 68 КК дайте аргументований висновок, чи підлягає скарга задоволенню? Який порядок(правила) призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення? Чи може суд при замаху на кримінальне правопорушення, в санкції статті за який передбачено позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі, одночасно застосувати і ч. 3, і ч. 4 ст. 68 КК?

227. П. за вчинення готування до контрабанди наркотичних засобів у великих розмірах було засуджено за ч. 1 ст. 14 та ч. 2 ст. 305 КК.

Проаналізуйте санкцію ч. 2 ст. 305 КК, положення ч. 2 ст. 68 КК та правову позицію Верховного Суду з питань застосування ст. 68 КК і визначте, яке мінімальне та максимальне покарання суд може призначити П. за вчинення кримінальне правопорушення. Який порядок (правила) призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення? Чи має суд право за готування чи замах на кримінальне правопорушення призначити покарання нижче від мінімальної межі санкції? Чи поширюються положення частин 2 і 3 ст. 68 КК на додаткові покарання?

228. С. було засуджено за готування до грабів за ч. 1 ст. 14 та ч. 2 ст. 186 КК.

Проаналізуйте санкцію ч. 2 ст. 186 КК, положення ч. 2 ст. 68 КК та правову позицію Верховного Суду з питань застосування ст. 68 КК і визначте, яке мінімальне та максимальне покарання суд може призначити С. за вчинене

кримінальне правопорушення. Який порядок (правила) призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення? Чи має суд право за готування чи замах на кримінальне правопорушення призначити покарання нижче від мінімальної межі санкції? Чи поширюються положення частин 2 і 3 ст. 68 КК на додаткові покарання?

229. К. було засуджено за ст. 220² КК до обмеження волі на 4 роки з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях, пов'язані з виконанням фінансово-господарських функцій на десять років.

Проаналізуйте положення ст. 55, ч. 1 ст. 65 КК, а також правову позицію Верховного Суду з питань призначення покарання і визначте, чи вірно рішення суду? Як слід вирішувати питання, якщо санкція статті Особливої частини КК суперечить приписам норм Загальної частини КК про систему, види покарань і правила (підстави і порядок) їх призначення? Яке значення мають загальні засади (ст. 65 КК) призначення покарання?

230. Т. було засуджено за ч. 4ст. 220¹ КК до позбавлення волі на 4 роки з обмеженням права обіймати посади в органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях, пов'язані з виконанням фінансово-господарських функцій на десять років.

Проаналізуйте положення ст. 55, ч. 1 ст. 65 КК, а також правову позицію Верховного Суду з питань призначення покарання і визначте, чи вірно рішення суду? Як слід вирішувати питання, якщо санкція статті Особливої частини КК суперечить приписам норм Загальної частини КК про систему, види покарань і правила (підстави і порядок) їх призначення? Яке значення мають загальні засади (ст. 65 КК) призначення покарання?

231. У. який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 309 КК, повністю визнав свою вину, щиро покаявся, активно сприяв розкриттю

кримінального правопорушення. Обставин, які обтяжують покарання, судом встановлено не було. Вчиненням кримінального правопорушення він нікому збитків не завдав та шкоди не заподіяв. Адвокат наполягав на застосуванні ст. 69¹ КК при призначенні покарання. Втім суд відхилив клопотання у зв'язку з відсутністю одного з елементів підстави для застосування ст. 69¹ КК у виді добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди та призначив покарання у виді 3 років позбавлення волі.

Проаналізуйте положення ст. 69¹ КК і, спираючись на правову позицію Верховного Суду з питань застосування цієї норми, дайте аргументований висновок чи вірне рішення суду? Визначте передумову, підставу та порядок призначення покарання за ст. 69¹ КК.

232. В. було засуджено за ч. 1 ст. 139 КК до 240 годин громадських робіт з позбавленням права займатися лікарською діяльністю.

Дайте аргументований висновок чи вірне рішення суду? Яке значення мають загальні засади призначення покарання (ст. 65 КК)? Який порядок призначення додаткових покарань за кумулятивними санкціями статей Особливої частини КК відповідно до правової позиції Верховного Суду?

233. Г. було засуджено за ч. 3 ст. 258 КК на 20 років позбавлення волі з конфіскацією майна та штрафом у розмірі 10 000 н.м.д.г.

Дайте аргументований висновок чи вірне рішення суду? Яке значення мають загальні засади призначення покарання (ст. 65 КК)? Який порядок призначення додаткових покарань за кумулятивними санкціями статей Особливої частини КК відповідно до правової позиції Верховного Суду?

234. Б. було засуджено за вчинення розбою за попередньою змовою з іншими особами за ч. 2 ст. 187 КК із застосуванням ст. 69¹ до 6-ти років позбавлення волі. Суд у вирoku аргументував своє рішення тим, що Б. повністю визнав свою вину у вчиненому кримінальному правопорушенні, відшкодував

потерпілим заподіяну шкоду, щиро покався та активно сприяв розкриттю кримінального правопорушення. Обставинами, що обтяжують покарання, суд визнав вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК).

Проаналізуйте умови завдання, санкцію ч. 2 ст. 187 КК, положення ст. 69¹ КК та вирішіть, чи правильно суд призначив покарання? Які передумова, підстава та порядок призначення покарання відповідно до ст. 69¹ КК? Чи поширюються приписи ст. 69¹ КК на додаткове покарання?

235. В. було засуджено за ч. 2 ст. 286 КК на 8 років позбавлення волі. При призначенні покарання суд пом'якшуючими обставинами визнав вчинення кримінального правопорушення вперше, а обтяжуючими обставинами – наявність тяжких наслідків у виді смерті потерпілого (п. 5 ч. 1 ст. 67 КК). Хоча під час вчинення кримінального правопорушення В. знаходився в стані алкогольного сп'яніння, суд на підставі ч. 4 ст. 67 КК не визнав цю обставину такою, що обтяжує покарання, бо, на його думку, ця обставина є ознакою об'єктивної сторони ч. 2 ст. 286 КК.

На підставі аналізу відповідної правової позиції Верховного Суду та положень ст. 67 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок врахування пом'якшуючих та обтяжуючих обставин при призначенні покарання? На які дві групи можна поділити обставини, що обтяжують покарання?

236. Т.. було засуджено за ч. 1 ст. 203² КК із застосуванням ч. 1 ст. 69 КК до штрафу у розмірі 6 800 грн.

На підставі аналізу положень ч. 1 ст. 69 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які підстави та порядок призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом? Які особливості застосування ст. 69 КК у випадках, якщо в санкції статті Особливої частини КК передбачено основне покарання у виді штрафу у відповідному розмірі?

237. Суд, встановивши наявність декількох пом'якшуючих обставин, що істотно знижують тяжкість вчиненого кримінального правопорушення та особу винного, засудив: М. за ч. 5 ст. 27 та ч. 3 ст. 212 КК із застосуванням ст. 69 КК до штрафу у розмірі 1000 НМДГ волі без конфіскації майна.

На підставі аналізу положень ст. 69 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які підстави і порядок призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом? Які особливості застосування ст. 69 КК стосовно додаткових видів покарань?

238. Суд, встановивши наявність декількох пом'якшуючих обставин, що істотно знижують тяжкість вчиненого кримінального правопорушення та особу винного, засудив: Л. за ч. 1 ст. 296 КК із застосуванням ст. 69 КК на 2 роки виправних робіт.

На підставі аналізу положень ст. 69 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які підстави і порядок призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом? Які особливості застосування ст. 69 КК стосовно основних видів покарань?

239. Суд затвердив угоду про примирення між потерпілим та обвинуваченим та призначив узгоджене сторонами покарання із застосуванням ст. 69 КК у виді штрафу розміром 20 НМДГ.

На підставі аналізу положень ст. 69 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які підстави і порядок призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом? Які особливості застосування ст. 69 КК стосовно основних видів покарань?

17.2. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків

Методичні рекомендації. Звернути увагу на особливий порядок призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупності вироків

Практичне заняття (2 год.)

Завдання

240. Б. було засуджено за ч. 1 ст. 185 КК на 3 роки обмеження волі та за ч. 2 ст. 187 КК на 7 років позбавлення волі. За сукупністю кримінальних правопорушень суд призначив покарання у виді 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Проаналізуйте положення статей 70 і 72 КК, санкції статей, зазначених у завданні, і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок визначення остаточного основного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень? Як визначається остаточне основне покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, якщо за окремі з них призначені основні покарання різних видів? Який порядок призначення додаткового покарання за сукупністю кримінальних правопорушень?

241. Д. було засуджено за ч.2 ст. 125 КК до виправних робіт на строк 6 місяців та за ст. 193 КК до виправних робіт на строк 8 місяців. За сукупністю кримінальних правопорушень суд призначив остаточне покарання у виді виправних робіт строком на 1 рік 2 місяці.

Проаналізуйте положення статей 70 і 72 КК, санкції статей, зазначених у завданні, і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які способи (принципи) визначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень? В яких межах здійснюється складання покарань за сукупністю кримінальних правопорушень?

242. Д. було засуджено за ч.1 ст. 122 КК до 2 років виправних робіт та за ст. 126¹ КК на 2 роки і 6 місяців обмеження волі. За сукупністю кримінальних правопорушень суд призначив остаточне покарання шляхом повного складання у виді обмеження волі строком на 4 роки 6 місяців.

Проаналізуйте положення статей 70 і 72, санкції статей, зазначених у завданні, і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які способи (принципи) визначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень? В яких межах здійснюється складання покарань за сукупністю кримінальних правопорушень?

243. Г. було засуджено за ч. 1 ст. 296 КК до 5-ти років обмеження волі та за ч. 2 ст. 309 КК до одного року позбавлення волі. Призначаючи покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, суд вирішив застосувати спосіб (принцип) поглинення покарань. На підставі ч. 1 ст. 72 КК суд встановив, що 5 рокам обмеження волі відповідає 2 роки і 6 місяців позбавлення волі. Виходячи з цього, було зроблено висновок, що 5 років обмеження волі є більш суворим покаранням, ніж один рік позбавлення волі, тому остаточне покарання було визначено у розмірі 5 років обмеження волі.

Проаналізуйте положення статей 70 і 72 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? У чому полягає спосіб (принцип) поглинення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень? За яких умов поглинення покарання не може бути застосоване і коли суд вимушений його застосувати?

244. К. було засуджено за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК до довічного позбавлення волі та за ч. 1 ст. 358 КК до штрафу у розмірі 1000 н.м.д.г.. Керуючись положеннями ч. 3 ст. 72 КК, суд за сукупністю злочинів призначив довічне позбавлення волі зі штрафом у розмірі 1000 н.м.д.г. та з конфіскацією майна.

Проаналізуйте положення ст. 70 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок

застосування способу (принципу) поглинення при обранні остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень? За яких умов суд вимушений удатися до поглинення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і коли він не має права удатися до поглинення покарання?

245. П. було засуджено за ч. 3 ст. 187 КК до 10 років позбавлення волі. Через 3 роки з моменту початку відбуття покарання стало відомо, що ще до моменту засудження за розбій П. вчинив крадіжку, за яку за ч. 1 ст. 185 КК його було засуджено на 5 років обмеження волі. Ураховуючи це, суд вирішив застосувати положення ст. 71 КК та за сукупністю вироків визначив остаточне покарання у розмірі 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Проаналізуйте положення статей 70 і 71 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок обрання остаточної міри покарання, якщо після постановлення вироку стає відомо, що засуджений винен ще в іншому кримінальному правопорушенні, вчиненому ним до постановлення цього вироку? За яких умов можуть бути одночасно застосовані приписи статей 70 і 71 КК?

246. Ф. було засуджено за ч. 3 ст. 185 КК до 6 років позбавлення волі. Через 2 роки з моменту початку відбуття цього покарання стало відомо, що ще до вчинення крадіжки Ф. вчинив грабіж, за який суд засудив його за ч. 2 ст. 186 КК до 6 років позбавлення волі. Виходячи з цього, суд вирішив застосувати ст. 71 КК та за сукупністю вироків визначив остаточну міру покарання у виді 10 років позбавлення волі.

Проаналізуйте положення статей 70 і 71 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок обрання остаточної міри покарання, якщо після постановлення вироку стає відомо, що засуджений винен ще в іншому кримінальному правопорушенні, вчиненому ним до постановлення цього вироку? Чим

відрізняються правила (порядок) призначення покарання за ст. 70 від правил призначення покарання за ст. 71 КК?

247. М., засуджений за хуліганство за ч. 1 ст. 296 КК до 5 років обмеження волі, після відбуття 3 років заподівав в кримінально-виконавчій установі тяжкі тілесні ушкодження іншому засудженому з використанням незаконно виготовленого ним фінського ножа. У ході розслідування було встановлено, що ще до засудження за хуліганство, М. вчинив погрозу вбивством і крадіжку. Суд засудив М.: а) за ч. 1 ст. 129 КК до 6-ти місяців арешту; б) за ч. 1 ст. 185 КК – до штрафу у розмірі 100 н.м.д.г.; в) за ч. 1 ст. 121 КК – до 8 років позбавлення волі; г) за виготовлення фінського ножа за ч. 2 ст. 263 КК – до 5-ти років обмеження волі.

Проаналізуйте положення статей 70 і 71 КК, санкції зазначених у завданні статей і детально опишіть порядок (етапи і правила) визначення остаточного покарання в цьому випадку, вказуючи на ті норми (статті і частини статей) КК, на підставі яких повинне бути призначено покарання. Визначить, у яких межах може бути призначено остаточне покарання у даному випадку?

248. З., засуджений за ч. 3 ст. 187 КК до 8 років позбавлення волі, по відбутті 3 років позбавлення волі, вчинив у виправній установі вбивство (ч. 1 ст. 115 КК), за яке йому було призначено 15 років позбавлення волі. Застосовуючи ст. 71 КК, суд за сукупністю вироків остаточно визначив 15 років позбавлення з конфіскацією майна, поглинувши невідбуту частину покарання за попереднім вирокком.

Проаналізуйте положення ст. 71 КК та санкції статей, зазначених у завданні, і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок (правила) призначення покарання за сукупністю вироків? В яких межах може призначатися позбавлення волі за сукупністю вироків? У яких випадках призначення покарання за сукупністю вироків суд може вийти за межі 15-

річного строку позбавлення волі і чи є вихід за ці межі правом або обов'язком суду?

249. Л. було засуджено за ч. 3 ст. 185 КК до 3 років позбавлення волі та за ч. 1 ст. 187 КК теж до 3 років позбавлення волі. За сукупністю злочинів суд, застосовуючи принцип поглинення (ч. 1 ст. 70 КК), визначив остаточне покарання у виді 3 років позбавлення волі

Проаналізуйте ст. 70 КК, санкції статей, зазначених у завданні, і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які способи (принципи) визначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень передбачені у ст. 70 КК? В яких випадках суд вимушений обрати спосіб (принцип) поглинення, а у яких не може до нього удатися при визначенні остаточної міри покарання за сукупністю злочинів?

250. Ч. було засуджено за ч. 3 ст. 212 КК до штрафу у розмірі 15 000 н.м.д.г. з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з організаційно-розпорядчими функціями строком на 2 роки та з конфіскацією майна, а за ч. 2 ст. 204 КК – на 3 роки позбавлення волі.

Проаналізуйте положення ст. 70 КК, санкції зазначених у завданні статей і визначте яке остаточне покарання за сукупністю кримінальних правопорушень може обрати суд у випадку застосування способу (принципу) поглинення? Яке остаточне покарання може обрати суд, якщо застосує принцип складання покарань за сукупністю кримінальних правопорушень? Чим повинен керуватися суд, обираючи той чи інший спосіб (принцип) визначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень?

251. Ш. було засуджено за ч. 2 ст. 185 КК на 2 роки обмеження волі та за ч. 1 ст. 201 КК на 4 роки позбавлення волі. Остаточне покарання за сукупністю кримінальних правопорушень (ст. 70 КК) суд визначив у 6 років позбавлення волі. Через один рік з моменту початку відбуття цього покарання стало відомо,

що ще до моменту засудження за крадіжку і контрабанду Ш. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 289 КК, за яке суд призначив йому 5 років позбавлення волі. Остаточне покарання суд визначив керуючись ст. 71 КК, а саме до нового покарання (5 років позбавлення волі) приєднав невідбуту частину за попереднім вирокіом (5 років позбавлення волі) та визначив остаточне покарання за сукупністю вироків у розмірі 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Проаналізуйте положення статей 7-72 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок обрання остаточної міри покарання, якщо після постановлення вироку стає відомо, що засуджений винен ще в іншому кримінальному правопорушенні, вчиненому ним до постановлення цього вироку? У яких випадках використовуються правила, передбачені у ч. 1 ст. 72 КК?

252. Х. було засуджено за ч. 3 ст. 185 КК до 6 років позбавлення волі. Через 3 роки з моменту початку відбування покарання В. умисно заподіяв легкі тілесні ушкодження іншому засудженому, за що його було засуджено за ч.1 ст. 125 КК на 180 годин громадських робіт. За сукупністю вироків суд застосував спосіб поглинення призначених покарань та визначив остаточне покарання у виді 6 років позбавлення.

Проаналізуйте статті 71 та 72 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Який порядок обрання остаточної міри покарання за сукупністю вироків? У яких випадках суд може обрати спосіб поглинення покарань за сукупністю вироків?

253. За вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 201 КК А. було засуджено до 7-ми років позбавлення волі з конфіскацією майна, а за ч. 1 ст. 364 КК до 3-х років позбавлення волі зі штрафом у розмірі 300 н.м.д.г. За сукупністю цих злочинів було остаточно призначено 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Таким чином, визначаючи остаточне

основне покарання суд удався до повного їх складання, а стосовно додаткового – до поглинення штрафу конфіскацією майна.

Проаналізуйте положення статей 70 і 72 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Дайте аргументовану відповідь, чи має суд право за сукупністю кримінальних правопорушень застосувати стосовно основних покарань один принцип (спосіб) їх остаточного визначення за сукупністю, а стосовно додаткових – інший?

254. Ж. за ч. 2 ст. 15 і ч. 1 ст. 194 КК був засуджений до 3-х років позбавлення волі, а за ч. 1 ст. 296 КК – до 3-х років обмеження волі. За сукупністю цих злочинів шляхом повного складання суд призначив 6 років позбавлення волі і, пославшись на ч. 3 ст. 68 КК з огляду на те, що один зі злочинів був незакінченим (замах на знищення майна), остаточного визначив за ст. 70 КК 4 роки позбавлення волі.

Проаналізуйте положення статей 68, 70 та 72 КК, санкції зазначених у завданні статей і дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Проаналізуйте положення статей 68, 69 та 69¹ КК і дайте аргументовану відповідь, у який момент застосовуються положення цих норм, якщо особа притягується до відповідальності за сукупність кримінальних правопорушень?

Список додаткової літератури:

Антипов, В. В. Обставини, які виключають застосування кримінального покарання [Текст] / В. В. Антипов, В. І. Антипов. – К. : Атіка, 2004. – 208 с.

Бажанов М. И. Назначение наказания по совокупности преступлений и совокупности приговоров: Уч. пособие. – Х.: Юрид. ин-т, 1977. – 50 с.

Бажанов, М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву [Текст] / М. И. Бажанов. – Киев : Вища шк., 1980. – 216 с.

Бурдін, В. М. Призначення покарання за сукупністю вироків (кримінально-правове дослідження) [Текст] / В. М. Бурдін, Г. Р. Мартинишин. – Львів : Ліга-Прес, 2014. – 216 с.

Зінченко, І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання [Текст] / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін ; за заг. ред. проф. В. І. Тютюгіна. – Х. : Фінн, 2008. – 336 с.

Макаренко, А. С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні [Текст] / А. С. Макаренко. – Одеса : Юрид. л-ра, 2013. – 272 с.

Нікіфорова, Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України [Текст] / Т. І. Нікіфорова. – Х. : Харків юрид., 2009. – 208 с.

Полтавець, В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України [Текст] / В. В. Полтавець. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. – 240 с.

Тютюгін, В. І. Призначення покарання при вчиненні кількох злочинів та за кількома вироками [Текст] : конспект лекцій / В. І. Тютюгін. – Х. : УЮА, 1992. – 22 с.

Тютюгін, В. І. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом [Текст] : конспект лекції / В. І. Тютюгін. – Х. : УЮА, 1993. – 18 с.

Яценко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру. – Х.: НікаНова, 2014. – 388 с.

Тема 18. Звільнення від покарання та його відбування

Методичні рекомендації. Працюючи над даною темою, слід відмежовувати: звільнення від кримінальної відповідальності; звільнення відпризначення покарання; звільнення від покарання та його відбування; звільнення від подальшого відбування покарання; підстави їх застосування та

кримінально-правові наслідки. Потрібно засвоїти, що на відміну від звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання застосовується до вже засуджених осіб. Звільнення від покарання здійснюється тільки судом (крім звільнення від покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування). Кримінальний кодекс України передбачає різні види звільнення від покарання. Кожному виду звільнення від покарання притаманні власні передумови, підстави, характер, порядок та кримінально-правові наслідки їх застосування. Тому потрібно детально дослідити кожен з цих ознак при вивченні конкретного виду звільнення від покарання. Передумовою визнаються передбачені законом обставини, наявність яких надає суду право лише поставити питання про можливість звільнення особи від покарання. Підстава – це ті юридичні факти (об'єктивні або суб'єктивні чинники), з наявністю яких закон пов'язує право або обов'язок звільнити особу від покарання. Порядок відображає правову процедури звільнення від покарання. Характер кожного окремого виду звільнення від покарання визначається залежно від того чи є воно обов'язковим або факультативним, умовним або безумовним, повним або частковим. Кожен вид звільнення від покарання тягне за собою певні крим.-правові наслідки, які можуть бути як сприятливими, так і несприятливими для засудженого.

Розглядаючи питання про звільнення від покарання необхідно ознайомитися зі змістом Закону України № 160-VIII від 05 лютого 2015 р. «Про пробацію»; Закону України «Про застосування амністії в Україні» від 01.10.1996 р. Указом Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015 «Положення про здійснення помилування, Розділом IX Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, затв. Наказом Мінюст України № 272/5 від 29 січня 2019 р.. При розв'язанні задач обов'язкове потрібно використовувати положення постанов Пленуму Верховного Суду України: «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовт. 2003 р. № 7; «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої

частини покарання більш м'яким» від 26.04.2002 р. № 2, а також відповідні правові позиції або висновки Верховного Суду.

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

18.1. Звільнення від призначення покарання

255. Т. було засуджено за ч. 1 ст. 213 КК до штрафу в розмірі 1 500 НМДГ з розстрочкою виплати суми штрафу строком на 12 місяців. Після завершення строку розстрочки, Т. штраф не сплатив та звернувся до суду з клопотанням про звільнення його від покарання на підставі ч. 4 ст. 74 КК на підставі його бездоганної поведінки, сумлінного ставлення до праці та неможливості сплатити ним всієї суми призначеного штрафу.

Використовуючи положення ч. 4 ст. 74 КК України, правові позиції та висновки Верховного Суду дайте аргументований висновок у справі, чи підлягає клопотання задоволенню? Що виступає передумовою та підставою застосування даного виду звільнення?

256. За використання підробленого документа Л. була засуджена за ч. 4 ст. 358 до штрафу у розмірі 50 НМДГ. В апеляційний скаргі захисник наполягав на тому, що оскільки Л. щиро покаялася та має неповнолітню дитину, суд зобов'язаний був звільнити її від покарання на підставі ч. 4 ст. 74 КК.

Використовуючи положення ч. 4 ст. 74 КК України, дайте аргументований висновок у справі, чи підлягає скарга задоволенню? Визначте, що виступає передумовою та підставою звільнення від покарання у зв'язку втратою особою суспільної небезпечності. Який характер даного виду звільнення?

257. Ш., який був засуджений за ч. 1 ст. 185 КК на 2 роки позбавлення волі, звернувся до суду з заявою про звільнення його від покарання на підставі ч. 4 ст. 74 КК, бо він відбув половину строку призначеного покарання, позитивно себе зарекомендував та став на шлях виправлення.

Використовуючи положення ч. 4 ст. 74 КК України дайте аргументований висновок, чи підлягає клопотання задоволенню? Які передумови, підстава та порядок застосування звільнення від покарання, передбаченого у ч. 4 ст. 74 КК?

258. П., вчинив кримінальне правопорушення, передбачений ч. 1 ст. 185 КК. Суд, врахувавши, що П. вперше притягується до кримінальної відповідальності, має позитивну характеристику за місцем навчання та прагне здобути професійну освіту, на підставі ч. 4 ст. 74 КК звільнив його від покарання

Використовуючи положення ч. 4 ст. 74 КК України дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які передумови, підстава та порядок застосування звільнення від покарання, передбаченого у ч. 4 ст. 74 КК?

259. К. вчинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 191 КК. Враховуючи те, що К вперше притягується до кримінальної відповідальності, щиро розкався, має позитивну характеристику та бездоганну поведінку, сумлінно ставиться до праці, суд застосував ч. 4 ст. 74..

Використовуючи положення ч. 4 ст. 74 КК України дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які передумови, підстава та порядок застосування звільнення від покарання, передбаченого у ч. 4 ст. 74 КК?

260. В. було засуджено за ч. 1 ст. 185 КК до штрафу у розмірі 70 НМДГ. Засуджений, з моменту набуття вироком законної сили і до закінчення строку

давності його виконання, штраф добровільно не сплатив. У цей період питання щодо притягнення В. до кримінальної відповідальності за ст. 389 КК не порушувалось. Після спливу двох років з моменту набуття вироком законної сили, В. звернувся до суду про звільнення його від відбування покарання у зв'язку з закінченням строків давності виконання покарання.

Використовуючи положення ст. 80 КК України, правові позиції та висновки Верховного Суду дайте аргументований висновок, яке рішення має прийняти суд? У чому полягає ухилення від виконання вироку та які його кримінально-правові наслідки? Враховуючи положення ст. 80 КК України, обчисліть строк давності в цьому випадку

261. К. було засуджено на 2 роки виправних робіт. Після закінчення одного року від дня вступу вироку в законну силу, який ще не було звернено до виконання, К. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 125 КК.

Використовуючи положення ст. 80 КК України, обчисліть строк давності в цьому випадку. Як вирішувалося б питання щодо строку давності, якби після закінчення шести місяців від дня вступу вироку в силу К. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 186 КК України? Чим відрізняється припинення від переривання перебігу строків давності виконання обвинувального вироку?

262. У 2013р. Засуджений Б. звернувся до суду про застосування до нього строків давності відповідно до ч.5 ст.80 КК. У своїй заяві Б. зазначив, що у 1998 р. він був засуджений до смертної кари. Ухвалою суду 2000р. смертну кару йому було замінено на довічне позбавлення волі. З моменту засудження до смертної кари минуло 15 років, а вона так і не була виконана, тому Б. вважає, що є підстави для його звільнення від відбування довічного позбавлення волі відповідно до ч. 5 ст. 80 КК.

Чи підлягає заява задоволенню? Що слід розуміти під давністю виконання обвинувального вироку? З якого моменту починають спливати строки давності виконання обвинувального вироку?

263. У 2005 р. К. за ч. 2 ст. 307 КК був засуджений на шість років позбавлення волі з конфіскацією майна. У 2017 р. захисник К. звернувся до суду з заявою про звільнення К. від відбування конфіскації майна та скасування арешту на майно, у зв'язку із закінченням строків давності виконання вироку, оскільки з моменту набуття вироком сили в частині конфіскації майна він так і не був виконаний, бо відповідно до повідомлень кримінально-виконавчої служби вона не отримувала виконавчого документу по цій справі.

Чи підлягає заява задоволенню? Як обчислюється строки давності виконання обвинувального вироку щодо додаткових покарань? Чи змінилось би рішення суду, якщо б така заява була подана у 2011 р.?

18.2. Звільнення від реального відбування призначеного судом покарання

264. Обвинувальним вироком К. було засуджено за ст. 118 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік 6 місяців. Враховуючи категорію тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу підсудного, який вперше притягується до кримінальної відповідальності, позитивно характеризується та має на утриманні малолітню дитину, суд на підставі ст. 75 КК звільнив К. від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 рік та 6 місяців та зі сплатою штрафу у розмірі 150 НМДГ.

На рішення суду прокурор подав апеляцію на неправильне застосування ст. 75 КК України, бо рішення суду невідповідає тяжкості

вчиненому кримінальному правопорушенню, а саме суспільно небезпечним наслідкам, що настали, та завданям матері стражданням внаслідок смерті сина.

Використовуючи положення статей 75, 76, 77 КК України, правові позиції Верховного Суду дайте аргументований висновок у справі, чи підлягає апеляційна скарга задоволенню?

265. Перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння В. спричинив дорожньо-транспортну пригоду, внаслідок якої одна потерпіла померла, а іншій були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження. Враховуючи те, що В. вперше притягується до кримінальної відповідальності та є депутатом сільської ради, суд засудив В. за ч. 2 ст. 286 КК на 5 років позбавлення волі з позбавленням права керувати транспортним засобом строком на 3 роки. На підставі ст. 75 та ч. 3 ст. 76 КК звільнив В. від відбування основного та додаткового покарання з випробуванням з іспитовим строком 5 років з покладенням обов'язку попросити публічно пробачення у потерпілих.

Використовуючи положення статей 75, 76 КК України, правові позиції Верховного Суду дайте аргументований висновок у справі, чи є рішення суду вірним?

266. Обвинувальним вироком П. було засуджено за ч. 3 ст. 185 КК на 3 роки позбавлення волі, та на підставі ст. 75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 2 роки. Згідно з ч. 2 ст. 78 КК суд скасував звільнення від відбування покарання з випробуванням та направив П. у місце позбавлення волі у зв'язку з тим, що П. через 1 рік після звільнення змінив місце проживання та не повідомив про це уповноважений орган з питань пробації.

Використовуючи положення статей 75, 76, 78 КК України, правові позиції та висновки Верховного Суду дайте аргументований висновок у справі, чи є рішення суду вірним? Як вирішувалося б питання, якщо б через 1 рік після звільнення П. вчинив нове кримінальне правопорушення?

267. С. було засуджено за ч. 2 ст. 185 КК на 2 роки позбавлення волі за те, що маючи дві непогашені судимості за корисливі кримінальні правопорушення, С. знов вчинив крадіжку. Враховуючи тяжкість вчиненого, активне сприяння слідству, а також те, що С. на обліку у лікарів нарколога та психіатра не перебуває, має постійне місце проживання, відсутність зв'язків з антигромадськими елементами, одружений, суд на підставі ст. 75 КК звільнив С. від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 3 роки з заборонаю виїзду за межі України.

Використовуючи положення статей 75, 76 КК України, правові позиції та висновки Верховного Суду дайте аргументований висновок у справі, чиє рішення суду вірним?

268. Д. було засуджено за ч. 3 ст. 189 КК на п'ять років позбавлення волі з конфіскацією всього майна. Враховуючи вчинення кримінального правопорушення вперше, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, компенсацію винним заподіяної шкоди, наявність у Д. постійного місця роботи та відсутність обтяжуючих обставин, суд на підставі ст. 75 звільнив Д. від відбування позбавлення волі з випробуванням з іспитовим строком 5 років.

Використовуючи положення статей 75, 76, 77 КК України, правові позиції та висновки Верховного Суду дайте аргументований висновок у справі, чиє рішення суду вірним? Який порядок застосування даного виду звільнення?

269. П. протягом двох років систематично здійснювала розтрату та привласнення ввіреного майна, за що суд засудив її за ч.1 ст. 191 КК на 2 роки позбавлення волі, за ч. 3 ст. 191 КК на 4 роки позбавлення волі та за сукупністю кримінальних правопорушень відповідно до ст. 70 КК призначив 5 років позбавлення волі.

Захисник подав апеляційну скаргу, у якій вирок просив скасувати, бо на момент судового розгляду справи у суді П. була вагітна, про що було відомо суду, а тому відповідно до ст. 79 КК суд зобов'язаний був звільнити її від відбування покарання.

Прокурор заперечував проти задоволення цієї скарги, бо П. вчинила понад 100 кримінально-протиправних епізодів та на момент ухвалення вироку не компенсувала у повному обсязі заподіянні збитки.

Дослідивши ст. 79 КК та врахувавши правові висновки Верховного Суду аргументуйте свій висновок, яке рішення має прийняти апеляційний суд? Що виступає передумовою та підставою застосування звільнення за ст. 79 КК? Чи є даний вид звільнення правом чи обов'язком суду?

270. В. за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 310 КК, було засуджено на 3 роки позбавлення волі. Враховуючи те, що засуджена вперше вчинила кримінальне правопорушення, досягла пенсійного віку, є вдовою суд на підставі ст. 75 КК звільнив її від відбування покарання з випробуванням строком на 2 роки та штрафом у розмірі 30 НМДГ

Використовуючи положення статей 75, 76, 77 КК України дайте аргументований висновок у справі, чи є рішення суду вірним? Який порядок застосування даного виду звільнення?

18.3. Звільнення від подальшого відбування покарання

271. В. була засуджена за ч.2 ст.309 КК на 4 роки позбавлення волі. Через 2 роки після початку відбування покарання вона народила дитину та була звільнена від відбування покарання на підставі ст.83 КК. Під час звільнення В. забезпечувала належні умови для виховання дитини, піклувалася про неї, нових правопорушень не вчиняла.

Дослідивши положення ст. 83 КК дайте аргументований висновок по справі, яке рішення може прийняти суд щодо В. після досягнення дитиною трирічного віку? Яке рішення мав би ухвалити суд, якщо дитина померла би через рік внаслідок генетичного захворювання? Яке рішення мав би ухвалити суд, якщо через рік після народження В. передала дитину у дитячий будинок?

272. Д. була засуджена за ч. 3 ст. 185 КК на 4 роки позбавлення волі. Враховуючи те, що на момент ухвалення вироку Д. мала дитину, яка не досягла трирічного віку, суд звільнив її від покарання на підставі ст. 83 КК.

Проаналізувавши положення ст. 83 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Що виступає передумовою та підставою застосування даного виду звільнення від покарання? Чи є це обов'язковим або факультативним видом звільнення від покарання?

273. С. був засуджений за ч.2 ст. 286 КК на 4 роки позбавлення волі. Через 3 роки після початку відбування покарання він захворів на тяжку хворобу, що перешкоджала подальшому відбуванню покарання. У зв'язку з цим суд звільнив С. від подальшого відбування покарання на підставі ч.2 ст.84 КК. Через 1 рік С. одужав.

Дослідивши положення ст. 84 КК дайте аргументований висновок по справі, яке рішення має прийняти суд щодо С. після його одужання? Яке рішення мав би прийняти суд, якщо С. одужав через 3 роки?

274. А. був засуджений за ч.2 ст.286 КК на 8 років позбавлення волі з позбавленням права керувати транспортним засобом на 3 роки. Через 4 роки після початку відбування покарання у кримінально-виконавчій установі, він довів своє виправлення, тобто готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Дослідивши положення ст. 81 КК дайте аргументований висновок по справі, чи підлягає А. умовно-достроковому звільненню? Який порядок умовно-достроково звільнення від відбування додаткового покарання? Чи змінилось би рішення суду, якщо А. бу засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК ?

275. К., засуджений за ч. 3 ст. 321¹ КК на 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна, через 5 років після початку відбування покарання звернувся з заявою щодо умовно-дострокового його звільнення від відбування покарання у зв'язку з тим, що він довів своє виправлення.

Чи може бути задоволене прохання К.? Які підстави і порядок передбачає кримінальний закон для умовно-дострокового звільнення від покарання? Чи можливо в даному випадку умовно-дострокове звільнення від відбування додаткового покарання?

276. Б. був засуджений за ч. 2 ст. 286 КК на 5 років позбавлення волі; за ч. 1 ст. 263 КК на 3 роки позбавлення волі; за ч. 4 ст. 187 КК на 8 років позбавлення волі. За сукупністю кримінальних правопорушень(ст. 70 КК України) суд призначив 15 років позбавлення волі.

Визначте, за наявності яких умов засуджений може підлягати умовно-достроковому звільненню від відбування покарання? Як обчислюється мінімальний строк відбутого покарання, після якого особа може претендувати на умовно-дострокове звільнення, якщо вона була засуджена за сукупністю кримінальних правопорушень?

277. Б. був засуджений за ч. 2 ст. 286 КК на 5 років позбавлення волі; за ч. 1 ст. 263 КК на 3 роки позбавлення волі; за ч. 4 ст. 187 КК на 8 років позбавлення волі. За сукупністю кримінальних правопорушень(ст. 70 КК України) суд призначив 15 років позбавлення волі.

Визначте, за наявності яких умов засуджений може підлягати умовно-достроковому звільненню від відбування покарання? Як обчислюється

мінімальний строк відбутого покарання, після якого особа може претендувати на умовно-дострокове звільнення, якщо вона була засуджена за сукупністю кримінальних правопорушень?

278. Б. був засуджений за ч. 1 ст. 369 КК на 3 роки позбавлення волі; за ч. 1 ст. 286 КК на 2 роки обмеження волі. За сукупністю кримінальних правопорушень(ст. 70 КК України) суд призначив 4 роки позбавлення волі.

Визначте, за наявності яких умов засуджений може підлягати умовно-достроковому звільненню від відбування покарання? Як обчислюється мінімальний строк відбутого покарання, після якого особа може претендувати на умовно-дострокове звільнення, якщо вона була засуджена за сукупністю кримінальних правопорушень?

279. А. був засуджений за ч.2 ст.286 КК на 6 років позбавлення волі з позбавленням права керувати транспортним заходом на 3 роки. Враховуючи те, що А. став на шлях виправлення, після відбуття ним 2 років позбавлення волі, суд замінив невідбуту частини покарання виправними роботами на строк 3 роки та позбавлення права керувати транспортним засобом на штраф в розмірі 100 НМДГ.

Чи дотримані в цьому випадку правила заміни невідбутої частини покарання більш м'яким? Які вимоги закон висуває до більш м'якого покарання, на яке замінюється невідбута частина? Чи може бути замінена невідбута частина додаткового покарання більш м'яким?

280. А. був засуджений за ч. 3 ст. 185 КК на 4 роки позбавлення волі. Враховуючи те, що А. став на шлях виправлення, після відбуття ним 2 років позбавлення волі, суд замінив невідбуту частини покарання обмеженням волі строком на 3 роки. Через рік після заміни покарання А. вчинив новекримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 122 КК. Призначивши йому за останнєкримінальне правопорушення 2 роки обмеження волі, суд приєднав до

цього покарання невідбуту частину за попереднім вироком – 2 роки позбавлення волі і остаточно за сукупністю вироків призначив до відбуття 3 роки позбавлення волі.

Чи дотримані в цьому випадку правила заміни невідбутої частини покарання більш м'яким? Які вимоги закон висуває до більш м'якого покарання, на яке замінюється невідбута частина? Чи правильно визначені кримінально-правові наслідки вчинення нового кримінального правопорушення під час відбуття, більш м'якого покарання?

281. В. був засуджений за ч. 2 ст. 191 КК до 3 років позбавлення волі. Через рік суд визнав В. таким, що став на шлях виправлення, та замінив йому невідбуту покарання на штраф в розмірі 200 НМДГ.

Чи дотримані в цьому випадку правила заміни невідбутої частини покарання більш м'яким? Які вимоги закон висуває до більш м'якого покарання, на яке замінюється невідбута частина?

282. К., який обвинувальним вироком суду від 28 серпня 2014 року був засуджений за ч. 2 ст. 185 КК звернувся до суду із заявою про звільнення його від відбування покарання на підставі Закону України «Про амністію у 2014 році» від 08.04.2014 року.

Дослідивши положення ч. 2 ст. 86 КК, Закону України «Про застосування амністії в Україні» та Закону України «Про амністію у 2014 році» дайте аргументований висновок у справі, чи підлягає клопотання задоволенню?

283. За обвинувальним вироком К. у 2015 р. було засуджено за ч. 2 [ст. 286 КК України](#) до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 3 роки. У 2016 р. суд на підставі Закону України «Про амністію у 2016 р» К. було звільнено від відбування покарання у виді позбавлення волі.

У апеляційній скарзі захисник просив рішення суду скасувати у зв'язку з неправильним застосуванням закону, бо на його думку суд на підставі закону про амністію був зобов'язаний звільнити від подальшого відбування як основного, так і додаткового покарання.

Дослідивши положення ч. 2 ст. 86 КК, Закону України «Про застосування амністії в Україні» та Закону України «Про амністію у 2016 році», правові висновки та позиції Верховного Суду, дайте аргументований висновок у справі, чи підлягає скарга задоволенню?

Список додаткової літератури

Богатирьова О. І. Інститут звільнення від відбування покарання у законодавстві України: навч. посібник / О. І. Богатирьова, І. І. Журова, О. В. Лісіцков; За заг. ред. Богатирьова І.Г. – Київ: ВД «Дакор», 2014. – 214 с.

Горох О.П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування : монографія / О.П. Горох ; за наук. ред. А.А. Музики. – К.: ВД «Дакор», 2019. – 676 с.

Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2007. – 700 с.

Письменський Є.О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України / наук. ред. О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛУВДС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 728 с.

Скибицкий В.В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания / В. В. Скибицкий. – К. : Наук. думка, 1987. – 183 с.

Тютюгин В.И. Условно-досрочное освобождение от наказания: Уч. пособие. – Харьков: Юрид. ин-т, 1981. – 68 с.

Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 840 с.

Яковець І.С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. – PRL, 2012. – 212 с.

Яценко А.М. Застосування заходів кримінально-правового характеру. – Х.: НікаНова, 2014. – 388 с.

Аналіз судової практики URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/>

Тема 19. Судимість

Методичні рекомендації. Дана тема передбачає вивчення таких питань: поняття судимості; її підстава та правові наслідки; визначення та обчислення строків погашення та зняття судимості; підстави переривання строків погашення судимості та кримінально-правові наслідки такого переривання.

Відповідно до ч. 1 ст. 88 КК України особа визнається такою, що має судимість з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Отже, судимість поширюється на: 1) строк відбування покарання; 2) у випадках, передбачених законом, - і на певний строк після відбуття покарання – до погашення або зняття судимості.

Треба засвоїти, що у ч. 1 ст. 88 КК України закріплено два види припинення судимості: її погашення та зняття. Важливо провести відмежування між погашенням та зняттям судимості.

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

292. Вагітна Е. вчинила кримінальне правопорушення, передбачений ст. 128 КК України та була визнана обвинувальним вироком винною, але без призначення покарання.

Чи буде Е. вважатися судимою за вчинення вказаного кримінального правопорушення (якщо так – то з якого моменту Е. буде визнано судимою)? Як у цьому випадку потрібно обчислювати строки погашення судимості (і чи

потрібно)? Які положення КК України слід ураховувати для вирішення цього питання?

293. Ч. було засуджено за ч. 1 ст. 383 КК до позбавлення волі на строк два роки та за ч. 1 ст. 309 КК - до обмеження волі на строк три роки і за сукупністю вчинених кримінальних правопорушень - до позбавлення волі на строк два роки шість місяців.

Варіант. Ч. було засуджено за ч. 1 ст. 383 КК до обмеження волі на строк три роки, за ч. 1 ст. 398 КК - до позбавлення волі на строк два роки і за сукупністю вчинених кримінальних правопорушень - до позбавлення волі на строк два роки шість місяців.

Через який строк після відбуття покарання Ч. визнаватиметься таким, що не має судимості? Як співвідносяться погашення та зняття судимості? Який максимальний строк погашення судимості щодо Ч.?

294. К. був засуджений за ч. 3 ст. 286 КК до позбавлення волі на строк вісім років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк три роки, за ч. 1 ст. 135 КК - до позбавлення волі на строк два роки і за сукупністю вчинених кримінальних правопорушень - до позбавлення волі на строк десять років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк три роки.

Варіант. До позбавлення волі на строк вісім років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк три роки К. був засуджений за ч. 2 ст. 286 КК.

Як обчислюються строки погашення судимості? Через який строк після відбуття основного покарання К. визнаватиметься таким, що не має судимості? Який мінімальний строк зняття судимості з К.? Який максимальний строк погашення судимості щодо К.?

295. Б. був засуджений за ч. 3 ст. 286 КК до позбавлення волі на строк дев'ять років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк три роки. Через 4 роки 7 місяців після початку відбування основного покарання невідбута його частина на підставі ст. 82 КК була йому замінена обмеженням волі на строк чотири роки п'ять місяців.

Варіант 1. Через 3 роки 7 місяців після початку відбування обмеження волі Б. був умовно-достроково звільнений від відбування цього покарання на підставі ч. 5 ст. 82 КК.

Варіант 2. Через 4 роки 7 місяців після початку відбування основного покарання невідбута його частина була замінена Б. виправними роботами на строк два роки.

Який термін має пройти після заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, щоб він визнавався таким, що не має судимості? Обчисліть у даному випадку строк погашення судимості. Ознайомившись зі змістом статей 85, 88 і 90 КК, вирішіть питання, чи буде С. визнаватись таким, що має судимість. Який максимальний строк погашення судимості щодо С.?

296. К. був засуджений за ч. 3 ст. 191 КК до обмеження волі на строк п'ять років з позбавленням права обіймати певні посади на строк три роки зі звільненням від відбування покарання з випробуванням. Під час іспитового строку - через 1 рік після набрання першим вироком законної сили - він вчинив шахрайство і був засуджений за ч. 2 ст. 190 КК до позбавлення волі на строк два роки шість місяців.

Варіант 1. За ч. 2 ст. 190 КК К. був засуджений до штрафу в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Варіант 2. За ч. 2 ст. 190 КК К. був засуджений до обмеження волі на строк три роки.

Протягом якого терміну після набрання другим вироком законної сили К. буде визнаватися таким, що має судимість за кожне з учинених ним кримінальних правопорушень? Визначте найбільш несприятливий для К. варіант. Які положення КК України слід ураховувати для вирішення цього питання? Який мінімальний строк зняття судимості з Ч.? Який максимальний строк погашення судимості щодо Ч.?

297. П. був засуджений за ч. 1 ст. 286 КК до обмеження волі на строк три роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк три роки зі звільненням від відбування покарання з випробуванням. За вироком суду йому був встановлений іспитовий строк тривалістю два роки. По його закінченні П. був остаточно звільнений від відбування покарання на підставі ч. 1 ст. 78 КК.

Варіант 1. У період іспитового строку П. був направлений для відбування покарання, призначеного вироком, на підставі ч. 2 ст. 78 КК.

Варіант 2. Після закінчення іспитового строку, але до звільнення від відбування покарання, на підставі ч. 1 ст. 78 КК, П. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 263 КК, і був засуджений за нього до обмеження волі на строк п'ять років.

З якого моменту потрібно обчислювати строки погашення судимості? Коли П. визнаватиметься таким, що не має судимості? Обчисліть у наведених випадках строки погашення судимості. Які положення КК України слід ураховувати для вирішення цього питання?

298. М. був засуджений за ч. 3 ст. 185 КК до позбавлення волі на строк п'ять років. Через 3 роки 5 місяців після початку відбування покарання він був умовно-достроково звільнений від його відбування, а через 1 рік після

звільнення вчинив крадіжку. За це кримінальне правопорушення М. було засуджено за ч. 2 ст. 185 КК до позбавлення волі на строк п'ять років.

Варіант. Крадіжку М. вчинив через 2 роки.

Як будуть обчислюються строки погашення судимості? Ознайомтесь зі змістом статей 72, 89 та 90 КК України. Протягом якого терміну після набрання другим вироком законної сили М. визнаватиметься таким, що має судимість за кожне з учинених ним кримінальних правопорушень (відповідь дати за найбільш несприятливим для М. варіантом)?

299. Проти К. була порушена кримінальна справа за ч. 5 ст. 27 і ч. 3 ст. 191 КК і щодо нього був обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Досудове розслідування і судовий розгляд тривали понад року, але вина К. у вчиненні зазначеного кримінального правопорушення не була доведена. В результаті суд засудив його за ч. 1 ст. 367 КК із застосуванням ч. 2 ст. 69 КК до штрафу в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на підставі ч. 5 ст. 72 КК повністю звільнив від відбування покарання.

Чи визнаватиметься К. таким, що має судимість, після набрання вироком законної сили? Як у цьому випадку потрібно обчислювати строки погашення судимості (і чи потрібно)? Які положення КК України слід урахувати для вирішення цього питання?

300. Т. у 2020 р. був засуджений за ч. 1 ст. 185 КК на 1 рік обмеження волі та звільнений 13 жовтня 2021 року за відбуттям строку покарання. 16 лютого 2022 р. Т. вчинив нове кримінальне правопорушення, за яке його було засуджено за ч. 3 [ст. 185 КК](#) вироком від 17 травня 2022 року на 3 роки позбавлення волі та звільнено на підставі [ст. 75 КК](#) від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 2 роки. Цей вирок набув законної сили 2 червня 2022 року.

На підставі аналізу положень статей 89, 90 КК та правових позицій Верховного Суду дайте аргументовану відповідь, з якого моменту Т. буде вважатися таким, що не має судимості. Який порядок обчислення строку погашення судимості у разі звільнення особи від відбування покарання з випробуванням? Який порядок обчислення строку погашення судимості, якщо особа, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості знову вчинить кримінальне правопорушення?

301. Вироком суду З. було засуджено за ч. 1 ст. 353 КК України до двох років обмеження волі, за ч. 2 ст. 355 КК України – до трьох років позбавлення волі, а за сукупністю кримінальних правопорушень остаточне покарання було визначене у виді трьох років позбавлення волі. Покарання З. відбув повністю. До закінчення строку погашення судимості З. вчинив нове кримінальне правопорушення, за яке був засуджений судом, але від кримінальної відповідальності його звільнили на підставі ст. 49 КК України у зв'язку із закінченням строків давності.

Яким чином слід обчислювати строк погашення судимості З.? На підставі аналізу положень статей 89, 90 КК дайте аргументовану відповідь, з якого моменту З. буде вважатися таким, що не має судимості. Які строки погашення судимості встановлено законом для різних видів кримінальних правопорушень?

302. Вироком суду від 5 квітня П. був засуджений за ч. 1 ст. 248 КК України до штрафу у розмірі одна тисяча неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Вирок набув чинності 17 травня. Штраф було сплачено 28 травня. Проте 20 травня вчинив нове кримінальне правопорушення.

Чи можна вважати П. судимим на момент вчинення нового кримінального правопорушення? Як у цьому випадку потрібно обчислювати строки погашення судимості (і чи потрібно)? Які положення КК України слід ураховувати для вирішення цього питання?

303. С. було засуджено за ч. 1 ст. 213 КК України до одного року обмеження волі, за ч. 2 ст. 190 КК України – до трьох років позбавлення волі, за ч. 1 ст. 201 КК України – до шести років позбавлення волі, а за сукупністю кримінальних правопорушень остаточне покарання було визначене у виді семи років позбавлення волі.

В якому порядку може бути погашена судимість С.? Коли С. Буде вважатися таким, що не має судимість? Чи впливає на обчислення строку погашення судимості дострокове звільнення від покарання?

Список додаткової літератури:

Голіна В.В. Судимість / В. В. Голіна. – Х. : Харків юрид., 2006. – 384 с.

Муратова С. О. Погашення судимості: поняття та правила обчислення строків її погашення. [Часопис Київського університету права](#). 2015. № 1. С. 265-270.

Муратова С.О. Судимість у системі інститутів Загальної частини кримінального права України : монографія. Харків : Право, 2017. 272 с.

Письменський Є. О. Інститут судимості в кримінальному праві України /МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ :РВВ ЛДУВС, 2009. 216 с.

Яценко А.М. Застосування заходів кримінально-правового характеру. Харків: НікаНова, 2014. 388 с.

Тема 20. Інші заходи кримінально-правового характеру

Методичні рекомендації. Для вивчення цієї теми слід звернутися до розділу XIII Загальної частини КК, розділу XIV Загальної частини КК, розділу XIV-1Загальної частини КК, ст. 97, 105 розділу XV Загальної частини КК. При підготовці до заняття необхідно звернути увагу на тенденцію багатокільності у розвитку сучасного кримінального права, розширення способів реагування

держави на кримінальні правопорушення та суспільно небезпечні діяння і наявність поруч з кримінальною відповідальністю інших заходів кримінально-правового характеру, спрямованих більшою мірою на забезпечення безпеки суспільства. Іноді подібні заходи називають «заходами безпеки». Необхідно з'ясувати ознаки, які відрізняють інші заходи кримінально-правового характеру від кримінальної відповідальності. Важливим є засвоєння різновидів інших заходів кримінально-правового характеру залежно від суб'єкта, до якого вони можуть бути застосовані, зокрема, щодо фізичних осіб – примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальна конфіскація або примусові заходи виховного характеру, щодо юридичних осіб – штраф, конфіскація майна або ліквідація. Особливої уваги вимагають обмежувальні заходи – новий інститут, що з'явився у кримінальному законодавстві як інструмент боротьби з домашнім насильством. Природа обмежувальних заходів залишається дискусійною в науці кримінального права, втім вони тяжіють до інших заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до фізичних осіб, і розглядаються під час вивчення даної теми.

Щодо кожного з різновидів інших заходів кримінально-правового характеру необхідно з'ясувати підставу, зміст, порядок здійснення та правові наслідки застосування.

Практичне заняття (2 год.)

З а в д а н н я

284. З. Здійснила спробу таємного викрадення товару з вітрини магазину, після чого була затримана працівником магазину та передана поліції. Під час досудового розслідування було встановлено, що З., хворіючи на параноїдальну шизофренію, вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК України. У результаті досудового розслідування прокурор надіслав до суду клопотання про застосування до З. примусових заходів

медичного характеру. Ухвалою суду було встановлено, що З. під час вчинення діяння знаходилася в стані неосудності. Через це суд застосував до неї один із видів примусових заходів медичного характеру.

Перша міні-група: визначте поняття та мету примусових заходів медичного характеру, передбачених ст. 92 КК України. У чому полягає відмінність примусового лікування від примусових заходів медичного характеру? Визначте підставу застосування примусових заходів медичного характеру відповідно до наданої фабули. Який порядок застосування примусових заходів медичного характеру? Які нормативно-правові акти регулюють застосування примусових заходів медичного характеру? Який вид заходу примусового характеру може бути застосоване до З. відповідно до наданої фабули?

Друга міні-група: проаналізуйте позицію суду, сторін обвинувачення та захисту. Чи допущено помилки судом, прокурором або адвокатом? Які обставини підлягають встановленню під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру? Які питання має з'ясувати суд під час постановлення ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру? Чи обов'язковим для суду було застосування примусових заходів медичного характеру до З.?

Третя міні-група: проаналізуйте надану фабулу, використовуючи постанову Касац. крим. суду у складі ВСУ від 26.06.2019 р. (справа № 202/5997/17, провадження № 51-6228 км 18). Чи допущено помилки судом, прокурором або адвокатом?

285. К., який мав судимість за придбання і зберігання наркотичних засобів без мети збуту, під час його затримання працівниками правоохоронних органів проковтнув пакетик із кокаїном. На це поліцейські невідкладно доставили К. до лікарні, де його було прооперовано. У суді прокурор просив визнати К. винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК України, та призначити йому покарання у виді чотирьох років

позбавлення волі. Адвокат К. стверджував, що наркозалежність – це хвороба, а тому К. потребує примусового лікування. При цьому час лікування від наркоманії в спеціальному лікувальному закладі слід зараховувати у строк покарання відповідно до ст. 540 КПК України. Сам К. скаржився на те, що в лікарні він не давав згоди на операцію, а в СІЗО – постійно, але безрезультатно клопотав про видачу наркотиків для полегшення страждань від «ломки».

Перша міні-група: визначте передумови і підстави застосування примусового лікування, передбаченого ст. 96 КК України. Чи може бути призначено примусове лікування у разі звільнення особи від покарання? Чи правильне рішення прийняв законодавець, коли визнавав призначення примусового лікування правом, а не обов'язком суду? У чому полягає відмінність примусово го лікування від примусових заходів медичного характеру?

Друга міні-група: проаналізуйте позиції сторін обвинувачення та захисту. Які помилки допущено прокурором та адвокатом? До яких хвороб віднесена наркоманія Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ? Чи є наркоманія хворобою, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб (відповідно до абз. 1 п. 24 ППВСУ «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» від 03.06.2005 №7)? Надайте оцінку зазначеному положенню ППВСУ.

Третя міні-група: проаналізуйте рішення ЄСПЛ по справам «Vogumilv. Portugal» 07.10.2008, «Dvoracek. Republique Tcheque» 06.11.2014; «McGlinchey and others v. The United Kingdom» 28.05.2002, «Serzhantov v. Ukraine» 11.07.2019 та визначте, чи вказують скарги К. на порушення Україною ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.

286. До Т., який вчинив діяння, передбачене ч. 2 ст. 212 КК, та якого на підставі ч. 4 ст. 212 КК було звільнено від кримінальної відповідальності, суд застосував спеціальну конфіскацію відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 96-2 КК.

Ухвалою слідчого судді відповідно до ч. 2 ст. 172 КПК було накладено арешт на майно (автомобіль) повнолітнього сина Т. Дане рішення суд аргументуватим, що син проживав разом із батьком.

Дайте правову оцінку рішенням суду. Проаналізуйте правові підстави спеціальної конфіскації грошей, цінностей та іншого майна у особи, що вчинила кримінальне правопорушення або суспільно-небезпечне діяння (ч. 1 ст. 96-1 КК); а також правові підстави спеціальної конфіскації грошей, цінностей та іншого майна у третьої особи (ч. 4 ст. 96-2 КК).

287. Неповнолітнього І., якому на момент вчинення діяння виповнилося 16 років, і який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 5 ст. 186 КК, було направлено судом до спеціальної навчально-виховної установи строком на 3 роки 6 міс. і покладено обов'язок відшкодувати заподіяні кримінальним правопорушенням майнові збитки.

Чи правильне рішення прийняв суд? Надайте правову оцінку. Аргументуйте відповідь.

288. Робота в групах:

Перша міні-група: ознайомтеся зі ст. 24 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. Проаналізуйте підстави, зміст, порядок та правові наслідки застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Друга міні-група: ознайомтеся зі ст. 21-5, 21-6, 21-8 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» в редакції від 07.01.2018 р. Проаналізуйте підстави, зміст, порядок та правові наслідки застосування заходів протидії насильству за ознакою статі.

Третя міні-група: ознайомтеся зі ст. 91-1 КК та проаналізуйте підстави, зміст, порядок та правові наслідки застосування обмежувальних заходів.

Загальна дискусія: встановіть співвідношення між обмежувальними заходами, заходами протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі.

289. Робота в групах:

Утворіть міні-групи та проведіть мозковий штурм, створивши схему-таблицю заходів кримінально-правового характеру, що можуть застосовуватися до юридичних осіб, і продемонструйте взаємозв'язок та співвідношення конфіскації майна юридичної особи (ст. 96-8 КК) з іншими заходами кримінально-правового впливу.

Презентуйте результати роботи кожної з міні-груп.

Проаналізуйте в модерованій дискусії доцільність de lege ferenda передбачення в системі заходів кримінально-правового характеру щодо заборони займатися певним видом діяльності

290. Директор швацької фабрики Р. підписав угоду про виготовлення полотнища, яке повинно було мати в основі щільний матеріал і поперемінно комбінувати чорний і помаранчевий колір в рівновеликі смуги по 0,5 см. Замовникові Р. мав віддати це полотнище порізаним шириною в 2 см. За результатом виконаних робіт Р. передав 50 м. Замовленої продукції. У суді прокурор наполягав на притягненні Р. до кримінальної відповідальності за виготовлення символіки комуністичного тоталітарного режиму у вигляді сувенірної продукції відповідно до ч. 1 ст. 436¹ КК України та ліквідації швацької фабрики із конфіскацією всього належного їй майна у власність держави відповідно до ст. ст. 96⁸, 96⁹ КК України. Адвокат Р. стверджував, що його підзахисний має підлягати адміністративній відповідальності за ст. 173³ КУпАП, а щодо конфіскації пропонував компромісне рішення – з огляду на те, що ст. 96³ КК України не містить посилення на ст. 436¹ КК України, відповідно до ст. 96⁸ КК України у власність держави конфіскувати лише виготовлену продукцію. У свою чергу Р. вину у виготовленні

георгіївської стрічки не визнавав, наполягав на тому, що виконував замовлення, а не виготовляв сувенірну продукцію; у цілому вказував на те, що не розуміє, у чому суспільна небезпечність виготовлення таких сувенірів.

Перша міні-група: проаналізуйте ст. 96³, 96⁸, 96⁹ КК України та визначте матеріально-правову підставу застосування конфіскації майна юридичних осіб. Кого слід розуміти під уповноваженими особами юридичної особи? У яких випадках визнається, що кримінальне правопорушення вчинене в інтересах юридичної особи? Зверніться до ст.ст. 96⁶, 96⁸ КК України та дайте відповідь на питання про те, правом чи обов'язком суду є застосування конфіскації майна юридичної особи? Надайте оцінку такому рішенню законодавця. Відповідно до ст.ст. 96⁶, 96⁸, 96¹⁰ КК України визначте правила застосування конфіскації майна юридичної особи. Чи може бути застосована часткова конфіскація майна юридичної особи?

Друга міні-група: проаналізуйте позиції сторін обвинувачення та захисту. Які помилки допущено прокурором та адвокатом? Проаналізуйте ст.ст. 96³, 96⁸, 96⁹ КК України та встановіть, чи може бути застосована конфіскація майна юридичної особи у разі вчинення її уповноваженою особою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436¹ КК України?

Третя міні-група: Проаналізуйте рішення ЄСПЛ по справам «Sporrong and Lönnroth v. Sweden» від 23.09.1982, «Broniowski v. Poland» від 22.06.2004 та встановіть, які три норми закріплено у ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. За яких умов втручання держави у право власності юридичної особи є правомірним і сумісним із гарантіями ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.? Розкрийте зміст принципів: законності, переслідування законної мети в інтересах суспільства, справедливого балансу.

Четверта міні-група: чи впливає на вирішення питання про відповідальність Р. його твердження щодо виконання ним замовлення, а не виготовлення сувенірної продукції? Проаналізуйте рішення ЄСПЛ по справам «Vajnai v. Hungary» від 08.07.2008, «Fratanolov v. Hungary» від 03.11.2011 та

надайте оцінку зауваженням Р. щодо відсутності суспільної небезпечності у виготовленні сувенірної продукції, предметно пов'язаної із комуністичним тоталітарним режимом.

291. Юриста Т., який представляв інтереси ТОВ «Завод з вироблення піротехніки» в суді, було обвинувачено за пропозицію надати неправомірну вигоду судді в розмірі 100 000 грн. за постановлення завідомо неправосудного судового рішення. Прокурор в суді наполягав не тільки на притягненні юриста Т. за ч. 3 ст. 369 КК України, але й на застосуванні заходів кримінально-правового характеру щодо ТОВ «Завод з вироблення піротехніки». Адвокат в суді зазначив, що його підзахисний Т. діяв в інтересах ТОВ «Завод з вироблення піротехніки» лише в судових засіданнях, однак поза ними діяв за власною ініціативою.

Перша міні-група: проаналізуйте фабулу та надайте правову оцінку вчиненого юристом Т.. Проаналізуйте ст.ст. 96-3, 96-4 КК України та визначте матеріально-правову підставу застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. У яких випадках визнається, що кримінальне правопорушення вчинене в інтересах юридичної особи? Які види заходів кримінально-правового характеру можуть бути застосовані до юридичних осіб?

Друга міні-група: зверніться до ст.ст. 96-6, 96-7 КК України та дайте відповідь на питання про те, які види заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є основними, а які – додатковими? Відповідно до ст.ст. 96-6, 96-7, 96-10 КК України визначте правила застосування штрафу до юридичної особи. Як визначити розмір штрафу за умови неможливості обчислення неправомірної вигоди?

Третя міні-група: проаналізуйте позиції сторін обвинувачення та захисту. Чи допущено помилки прокурором та адвокатом? Проаналізуйте ст.ст. 96-3, 96-6, 96-7 КК України та встановіть, чи може бути застосовано

заходи кримінально-правового характеру до ТОВ «Завод з вироблення піротехніки», якщо у його статутному капіталі є частка держави?

Список додаткової літератури

Батургарєєва В. С. Спеціальна конфіскація як засіб запобігання злочинності в Україні // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків : Право, 2014. – Вип. 27. – С. 101-109.

Бурдін В.М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження): монографія. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 780 с.

Гуторова Н.О. Заходи кримінально-правового характеру // Заходи кримінально-правового впливу: проблеми нормативної регламентації та необхідності застосування: маіеріалівсеукр. наук.-практ. конф. м. Одеса, 7 лютого 2014 р. / відп. ред. С.В. Ківалов – Одеса:Гельветека. – 2014. – С. 18-20

Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2019. – С. 45-52.

Єрмак О. В., Куц В. М. Конфіскація як засіб кримінально-правового реагування : монографія. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2018. – С. 113-157.

Задоя К.П. Правова природа заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб // Право і громадянське суспільство. – Електронний ресурс. – Режим доступу:<http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-9-2014/item/191-pravova-priroda-zakhodiv-kriminalno-pravovogo-kharakteru-shcho-zastosovuyutsya-do-yuridichnikh-osib-zadoya-k-p>

Зайцев О.В. Обмежена осудність у кримінальному праві України: Монографія. – Харків: Майдан, 2007.– 240 с.

Козаченко О.В. Архітектоніка кримінально-правового впливу: поняття? властивості та система кримінально-правових заходів // Вісник Асоціації кримінального права України, 2017, № 1(8). – С. 22-40

Кримінально-правові заходи в Україні : підручник / за ред. О. В. Козаченка. – Миколаїв: Іліон, 2015. – 216 с.

Лень В.В., Книга М.М. Примусові заходи медичного характеру: історія, стан, тенденції : монографія.— Запоріжжя: Дніпровський металург, 2010. — 212 с.

Музика А.А. Примусові заходи медичного і виховного характеру. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1997. – 290 с.

Орловська Н. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу в Україні // Юридичний вісник. – 2014.– № 2. – С. 125-130

Палюх Л. М. Примусові заходи виховного характеру: теорія і практика застосування : Навч. посібник. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2010. – 214 с.

Пономаренко Ю.А. Поняття, зміст і форми реалізації кримінальної відповідальності // Проблеми правової відповідальності : монографія / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін. ; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2014. – С. 257-287

Туляков В. О. Сингулярність кримінального права та державний примус / В. О. Туляков // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова; МОН України, НУ «ОЮА», Каф.крим. права та ін. крим.-прав. дисциплін Миколаїв. ін-т. права, ПРЦ НАПрНУ, ГО «Всеукр. Асоціація крим. права». –Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 23-30

Харитонова О. В. Ключові засади гендерної політики у кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству : Науково-практичний посібник. – Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. – С. 73-80.

Харитонова О. Обмежувальні заходи в системі інструментів запобігання та протидії домашньому насильству // Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (30 листопада 2018 р., м. Дніпро). – Дніпро: Видавець Біла К.О., 2018. – С. 214-216

Яремко Г.З. Система заходів кримінально-правового характеру // Часопис Академії адвокатури. – 2014. - № 4 (25). – Том 7. – С. 89-96

Яценко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру: монографія. – Харків: НікаНова, 2014. – 388 с.

Тема 21. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Методичні рекомендації. При вирішенні завдань необхідно звернути увагу на те, що кримінальна відповідальність і покарання неповнолітніх тільки тоді будуть сприйматися суспільством як справедливі, коли будуть максимально враховувати особливості віку, рівень фізичного та психічного розвитку неповнолітнього, умови його життя та виховання, вплив дорослих і т. ін. Виходячи з цього, потрібно усвідомити особливості звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх, призначення їм покарання та звільнення від його відбування, що сформульовані законодавцем в розділі XV Загальної частини КК України. Розглядаючи особливості відповідальності неповнолітніх необхідно ознайомитися з постановою ПВСУ від 16 квітня 2004 р. «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх», постановою ПВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання»; постанову № 2 від 15 травня 2006 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»

Практичне заняття (2 год.)

Завдання

304. 17-річний С. вчинив грабіж (ч. 1 ст. 186 КК України). Враховуючи те, що С. вчинив злочин вперше, щиро розкався у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, добровільно повернув потерпілому викрадені речі, суд

звільнив С. від кримінальної відповідальності на підставі ч. 1 ст. 97 КК та застосував до нього примусові заходи виховного характеру у виді обмеження дозвілля і заборони змінювати місце проживання без дозволу органу пробації.

Дослідивши положення ст. 97, 105 КК дайте аргументований висновок по справі, чи вірне рішення суду? Які передумови та підстави звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності? Який порядок застосування примусових заходів виховного характеру?

305. 16-річний А. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 185 КК. Прокурор подав клопотання про звільнення А. від кримінальної відповідальності на підставі ст. 97 КК у зв'язку з тим, що А. вчинив кримінальне правопорушення вперше, визнав свою вину, щиро покаявся, активно сприяв його розкриттю, відшкодував потерпілому заподіяну шкоду, позитивно характеризується за місцем навчання.

Дослідивши положення ст. 97 КК дайте аргументований висновок, чи підлягає клопотання задоволенню? Які передумови та підстави звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності?

306. 16-річний А. вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 128 КК. Суд, враховуючи, що А. вчинив кримінальне правопорушення вперше, визнав свою вину, щиро покаявся, активно сприяв його розкриттю, відшкодував потерпілому заподіяну шкоду, позитивно характеризується за місцем навчання звільнив його від кримінальної відповідальності на підставі ст. 97 КК.

Дослідивши положення ст. 97 КК дайте аргументований висновок, чи вірне рішення суду? Які передумови та підстави звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності? Який порядок застосування примусових заходів виховного характеру?

307. 15-річного Д. було засуджено за ч. 3 ст. 187 КК на 8 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Дослідивши положення статей 98, 102 КК аргументуйте своє рішення, чи вірне рішення суду? В чому полягає особливість системи покарань для неповнолітніх? Які особливості призначення позбавлення волі та конфіскації майна неповнолітнім?

308. 17-річного С. було засуджено за ч. 2 ст. 186 КК до 4 років позбавлення волі. Застосувавши до нього звільнення від відбування покарання з випробуванням, суд визначив іспитовий строк на 3 роки та на підставі ст. 105 КК поклав на нього обов'язок у виді обмеження дозвілля.

Дослідивши положення статей 104, 105 КК аргументуйте своє рішення, чи вірне рішення суду? Які умови звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням? Які обов'язки суд може покласти на засудженого у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням?

309. 17-річний Г. за замах на вбивство був засуджений за ч. 2 ст. 15 і п. 6 ч. 2 ст. 115 КК. Зважаючи на те, що на момент винесення обвинувального вироку він досяг 18-річного віку, суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі на дванадцять років з конфіскацією майна.

Дослідивши положення статей 98, 102 КК аргументуйте, чи вірне рішення суду? Які покарання можуть призначатися неповнолітнім? Які особливості призначення конфіскації майна та позбавлення волі неповнолітнім?

310. 16-річний В. за ч. 1 ст. 296 КК був засуджений до штрафу у розмірі 600 НМДГ з іспитовим строком 3 роки.

Дослідивши положення статей 99, 104 КК аргументуйте, чи вірне рішення суду? Які особливості призначення штрафу неповнолітнім? У чому особливість звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням?

311. 14-річного Д. було засуджено за ч. 1 ст. 186 КК до арешту строком на 2 місяці і звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком тривалістю 2 роки і 6 місяців. При цьому суд поклав на Д. обов'язки у виді заборонизалишати постійне місце проживання з 21.00 до 7.00 та закінчити навчання у коледжі.

Дослідивши положення статей 101, 104 КК аргументуйте своє рішення, чи вірне рішення суду? В чому полягає особливість системи покарань для неповнолітніх? Які особливості призначення арешту неповнолітнім? У чому полягає особливість звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням? Які обов'язки суд може покласти на засудженого у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням?

312. 17-річного К. було засуджено за ч. 1 ст. 121 КК на 5 років позбавлення волі. За час відбування покарання К. сумлінно ставився до навчання, не порушував режим відбування покарання, мав заохочення від адміністрації. Після 2 років засуджений звернувся до адміністрації з клопотанням про його умовно-достроково звільнення від призначеного покарання.

Дослідивши положення ст. 107 КК дайте аргументоване рішення, чи підлягає клопотання задоволенню? У чому полягає особливість умовно-дострокового звільнення від відбування покарання засуджених за кримінальне правопорушення, вчинений у неповнолітньому віці? Чи може неповнолітній клопотати про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким?

313. 17-річний В. був засуджений за ч. 2 ст. 286 КК України на 4 роки позбавлення волі. За час відбування покарання В. сумлінно ставився до навчання, не порушував режим відбування покарання, мав заохочення від адміністрації, чим довів своє виправлення. Після 1 року засуджений звернувся до адміністрації з клопотанням про його умовно-достроково звільнення від призначеного покарання.

Дослідивши положення ст. 107 КК дайте аргументоване рішення, чи підлягає клопотання задоволенню? У чому полягає особливість умовно-дострокового звільнення від відбування покарання засуджених за кримінальне правопорушення, вчинене у неповнолітньому віці? Чи може неповнолітній клопотати про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким?

314. 16-річний А. вироком суду засуджений за ч. 3 ст. 185 КК на 3 роки позбавлення волі.

З якого моменту А. буде вважатися таким, що не має судимості? З якого моменту А. буде вважатися таким, що не має судимості, якщо А. буде звільнений від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік?

315. А. у віці 16 років вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 296 КК. Вироком суду він засуджений до покарання у виді штрафу в розмірі 50 НМДГ.

З якого моменту він буде вважатися таким, що не має судимості? З якого моменту А. буде вважатися таким, що не має судимості, якщо він за вчинене кримінальне правопорушення буде звільнений від покарання на підставі ст. 105 КК та направлений до спеціальної навчально-виховної установи на 1 рік?

316. 17-річний Р. за ч. 1 ст. 152 КК був засуджений на 4 роки позбавлення волі. Через півроку після свого звільнення Р. звернувся до суду з проханням зняти з нього судимість.

Чи має право суд достроково зняти судимість з Р.? Коли він буде вважатися таким, що не має судимості? Які передумови та підстави дострокового зняття судимості з неповнолітніх?

Список додаткової літератури

Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: монографія. Київ: Атіка, 2004. 240 с.

Палюх Л. М. Примусові заходи виховного характеру: теорія і практика застосування: навч. посіб. Л. : Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2010. 214 с.

Ковтун Н. Я. Види додаткових покарань для неповнолітніх: монографія. Київ: Ін Юре, 2011. 208 с.

Назимко Є. С. Інститут покарання неповнолітніх у кримінальному праві України (нарис з методології дослідження). Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2014. 370 с.

Яценко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру: монографія. Харків: НікаНова, 2014. 388 с.

Назимк Є. С. Інститут покарання неповнолітніх у кримінальному праві України: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 336 с.

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ

1. Кримінальне право як галузь права: поняття, предмет, метод та система
2. Кримінальна відповідальність: поняття, ознаки, підстава та форми реалізації
3. Дія закону про кримінальну відповідальність у часі. Поняття часу вчинення кримінального правопорушення.
4. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність в часі: поняття, підстави, наслідки
5. Дія закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території України
6. Дія закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених за межами України.
7. Кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, класифікація кримінальних правопорушень за їх тяжкістю та її значення.

8. Поняття, ознаки та значення малозначного діяння, його відмінність від кримінального правопорушення.
9. Поняття і значення складу кримінального правопорушення Види складів кримінального правопорушення
10. Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення
11. Об'єкт кримінального правопорушення: поняття, види та значення
12. Предмет кримінального правопорушення та потерпілий від кримінального правопорушення: поняття, відмінність від об'єкта, значення
13. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення
14. Діяння як ознака об'єктивної сторони: поняття, ознаки, форми. Умови кримінальної відповідальності за бездіяльність
15. Суспільно-небезпечні наслідки: поняття, види, значення
16. Причинний зв'язок: поняття, правила встановлення, значення
17. Суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види
18. Осудність та неосудність: поняття, критерії, значення
19. Обмежена осудність: поняття, критерії, значення
20. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення
21. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення
22. Вина: поняття, форми, значення
23. Прямий умисел: поняття, ознаки, відмінність від непрямого умислу
24. Непрямий умисел: поняття, ознаки, відмінність від прямого умислу
25. Кримінально протиправна самовпевненість: поняття, ознаки, відмінність від непрямого умислу
26. Кримінально протиправна недбалість: поняття, критерії, відмінність від казусу
27. Змішана (складна (подвійна) форма вини: поняття, різновиди, значення
28. Казус: поняття, ознаки, відмінність від вини, правові наслідки

29. Фактична помилка: поняття, види, значення
30. Юридична помилка: поняття, види, значення
31. Закінчене кримінальне правопорушення: поняття, ознаки та види
32. Готування до кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація, відмінність від виявлення умислу та замаху на кримінальне правопорушення
33. Замах на кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, види, відмінність від готування до кримінального правопорушення та закінченого кримінального правопорушення
34. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні: поняття, ознаки, кримінально-правові наслідки
35. Співучасть у кримінальному правопорушенні: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки, значення
36. Виконавець як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види, кваліфікація
37. Організатор як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація
38. Підбурювач як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація
39. Пособник як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація
40. Форми співучасті за характером участі у кримінальному правопорушенні
41. Форми співучасті за ступенем стійкості суб'єктивних зв'язків між співучасниками.
42. Кримінальна відповідальність та кваліфікація діянь співучасників
43. Співучасть у кримінальному правопорушенні зі спеціальним суб'єктом
44. Невдале підбурювання та пособництво: поняття, значення, відмінність від добровільної відмови співучасників.
45. Екссес виконавця: поняття, види, значення
46. Особливості добровільної відмови співучасників

47. Причетність до кримінального правопорушення: поняття, види, відмінність від співучасті
48. Триваюче, продовжуване та складне (складене) кримінальне правопорушення: поняття, ознаки
49. Сукупність кримінальних правопорушень поняття, ознаки, види, кваліфікація
50. Повторність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, кваліфікація
51. Рецидив кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, кваліфікація
52. Необхідна оборона: поняття, підстава, ознаки
53. Уявна оборона: поняття, види, правові наслідки
54. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, підстава, ознаки
55. Перевищення меж необхідної оборони та заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, види, кримінально-правові наслідки
56. Крайня необхідність: поняття, підстави, ознаки, відмінність від необхідної оборони
57. Виконання наказу або розпорядження: поняття, види, правові наслідки
58. Звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, види, порядок, правові наслідки
59. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: передумова, підстава, порядок, правові наслідки
60. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: передумова, підстава, порядок, правові наслідки
61. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки: передумова, підстава, умова, правові наслідки
62. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки: передумова, підстава, порядок, правові наслідки

63. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності: передумова, підстава, порядок, правові наслідки
64. Поняття, ознаки та мета покарання
65. Система покарань: поняття, ознаки, значення
66. Основні та додаткові покарання: поняття, види, особливості призначення
67. Штраф: поняття, розмір, особливості призначення та заміни
68. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: поняття, строки, особливості призначення
69. Громадські та виправні роботи: поняття, строки, особливості призначення
70. Конфіскація майна: поняття, види, особливості призначення, відмінність від спеціальної конфіскації
71. Службові обмеження для військовослужбовців: поняття, строки, особливості призначення
72. Тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців: поняття, строки, особливості призначення.
73. Обмеження волі: поняття, строки, відмінність від позбавлення волі, особливості призначення
74. Арешт і позбавлення волі на певний строк: поняття, строки, особливості призначення
75. Довічне позбавлення волі: поняття, особливості призначення
76. Загальні засади призначення покарання
77. Обставини, що пом'якшують покарання: поняття, особливості призначення покарання за наявності окремих обставин, що пом'якшують покарання
78. Обставини, що обтяжують покарання: поняття, особливості врахування при призначенні покарання
79. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: передумова, підстава та способи пом'якшення покарання
80. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті

81. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень: порядок та визначення остаточної міри покарання
82. Призначення покарання за сукупністю вироків: порядок та визначення остаточної міри покарання
83. Звільнення від покарання: поняття, види, порядок, правові наслідки
84. Звільнення від відбування покарання з випробуванням: передумова, підстава та умова
85. Кримінально-правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням
86. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку: передумова, підстава, порядок, правові наслідки
87. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: передумова, підстава, умова, кримінально-правові наслідки
88. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким: передумова, підстава, кримінально-правові наслідки
89. Звільнення від відбування покарання за хворобою: передумова, підстава та правові наслідки
90. Амністія і помилування у кримінальному праві України: поняття та порядок застосування
91. Погашення судимості: поняття, передумова, підстава, строки, значення
92. Зняття судимості: поняття, передумова, підстава, строки, значення.
93. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності
94. Види покарань, що застосовуються до неповнолітніх та особливості їх призначення
95. Особливості звільнення неповнолітніх від покарання
96. Спеціальна конфіскація: поняття, випадки застосування, відмінність від конфіскації майна як виду покарання

У к л а д а ч і:

БАУЛІН Юрій Васильович,
БАЙДА Антон Олександрович,
БОРИСОВ В'ячеслав Іванович,
В'ЮНИК Максим Вікторович,
ГРИГОР'ЄВА Марина Євгенівна,
ГРОДЕЦЬКИЙ Юрій Васильович,
ГОРНОСТАЙ Алеся Вікторівна,
ГУД Тетяна Миколаївна,
ДЕМИДОВА Людмила Миколаївна,
ЄВДОКИМОВА Олена Володимирівна,
ЄМЕЛЬЯНЕНКО Володимир Віталійович,
ЗАБУГА Юля Юріївна,
ЗАЙЦЕВ Олексій Володимирович,
ЗІНЧЕНКО Ірина Олександрівна,
МАСЛАК Наталя Володимирівна,
МИХАЙЛИЧЕНКО Тетяна Олександрівна,
ОРЛОВСЬКИЙ Руслан Семенович,
ОСАДЧА Анна Сергіївна,
ПОНОМАРЕНКО Юрій Анатолійович,
РАДУТНИЙ Олександр Едуардович,
ТАВОЛЖАНСЬКА Юлія Сергіївна,
ТАЦІЙ Василь Якович,
ТЮТЮГІН Володимир Ілліч,
УС Ольга Володимирівна,
ХАРИТОНОВА Олена Володимирівна,
ХАРИТОНОВ Сергій Олександрович,
ШЕВЧЕНКО Євген Валерійович,
ШЕПИТЬКО Михайло Валерійович,
ШУЛЬЖЕНКО Надія Володимирівна.

